

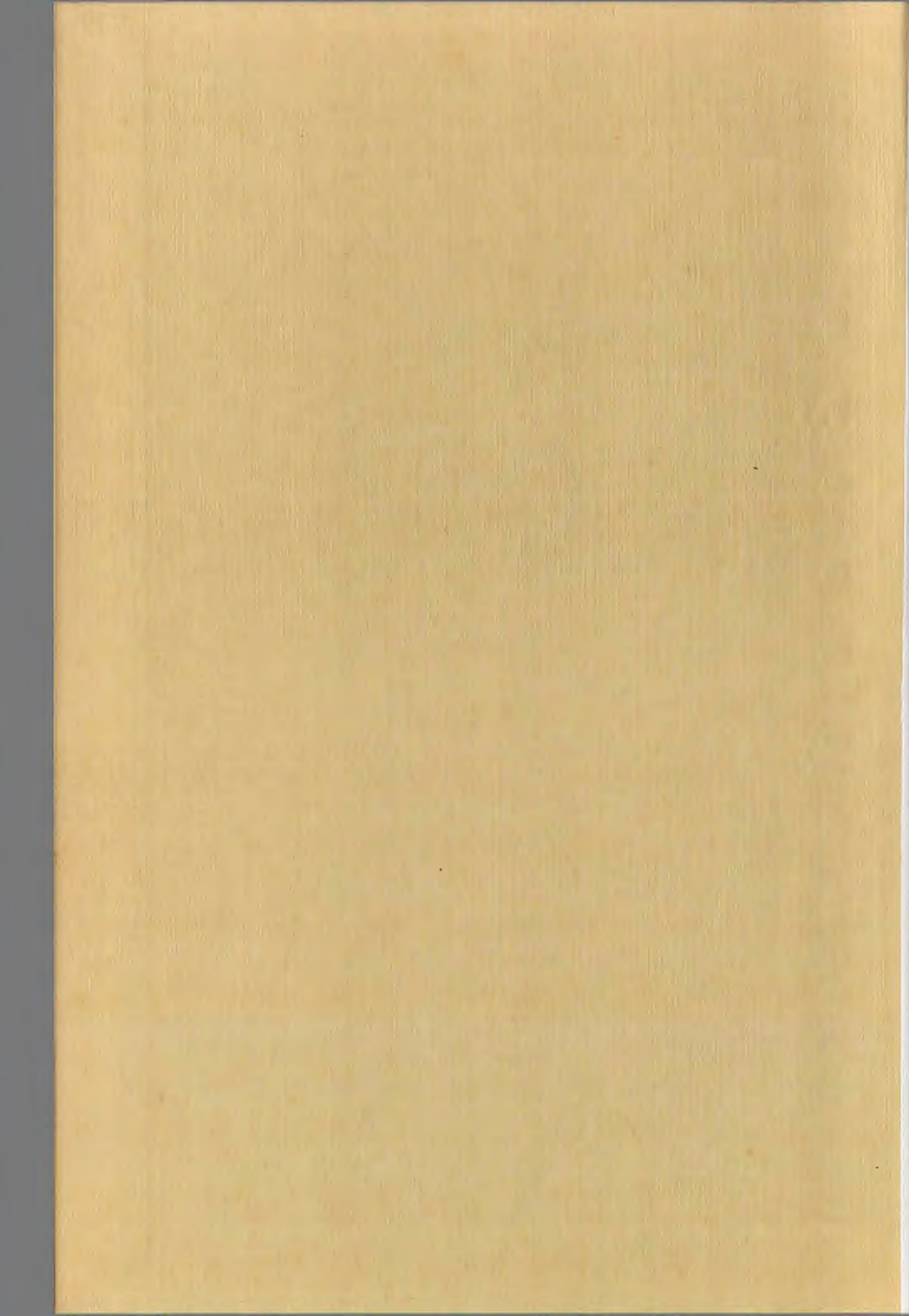
Ref

Kommunalt stöd till de politiska partierna

Delbetänkande av förtroendeuppdragsutredningen

SOU

1988 : 47

Statens offentliga utredningar

1988:47

Civildepartementet

Kommunalt stöd till de politiska partierna

Delbetänkande av förtroendeuppdragsutredningen
Stockholm 1988

Beställningsadress:
Allmänna Förlaget
Kundtjänst
106 47 STOCKHOLM
Tel: 08/739 96 30
Informationsbokhandeln
Malm Morgsgatan 5

Allmänna Förlaget har utgivit en bibliografi över SOU och Ds som omfattar åren 1981-1987. Den kan köpas från förlagets Kundtjänst, 106 47 STOCKHOLM.
Best. nr. 38-12078-X.

Beställare som är berättigade till remissexemplar eller friexemplar kan beställa sådana under adress:

Regeringskansliets förvaltningskontor
SOU-förrådet
103 33 STOCKHOLM
Tel: 08/763 23 20 Telefontid 8¹⁰ - 12⁰⁰ (externt och internt)
08/763 10 05 12⁰⁰ - 16⁰⁰ (endast internt)

Till statsrådet och chefen
för civildepartementet

Regeringen bemyndigade 25 februari 1988 chefen för civildepartementet att tillkalla en särskild utredare för att utreda frågorna om ersättning för förlorad arbetsförtjänst åt kommunalt förtroendevalda, utformning av det kommunala partistödet samt politikerrollen.

Samma dag förordnade chefen för civildepartementet f.d. kommunalrådet Carl-Gerhard Sjölander att vara utredningsman. Utredningen har antagit namnet förtroendeuppdragsutredningen.

Som experter i den del av utredningen som avser utformningen av det kommunala partistödet har deltagit departementsrådet Lars Högdahl, departementssekreteraren Berndt Lindholm, departementssekreteraren Bengt Borgström samt forskningsledaren Kai Kronvall, t.o.m 1 augusti 1988.

Civildepartementets enhet för kommunal demokrati och folkrörelser har fungerat som sekreteriat åt utredningen under arbetet med det kommunala partistödet. Departementssekreterare Berndt Lindholm har varit särskild handläggare. Fr.o.m. 1 augusti har forskningsledaren Kai Kronvall varit huvudsekreterare i utredningen samt leg. psykolog Annalill Ekman bitr. sekreterare.

Utredningssekreterare Jan Olsson på Svenska kommunförbundet har biträtt utredningen med uppgifter om, samt beräkningar av, det kommunala partistödet. Fil.dr Gullan Gidlund har på utredningens uppdrag utarbetat uppsatsen "Tendenser i svensk partifinansiering". Den bifogas som appendix till utredningen.

Utredningen får härmed överlämna delbetänkandet Kommunalt stöd till de politiska partierna, SOU 1988:47.

Stockholm den 18 oktober 1988

Carl-Gerhard Sjölander/

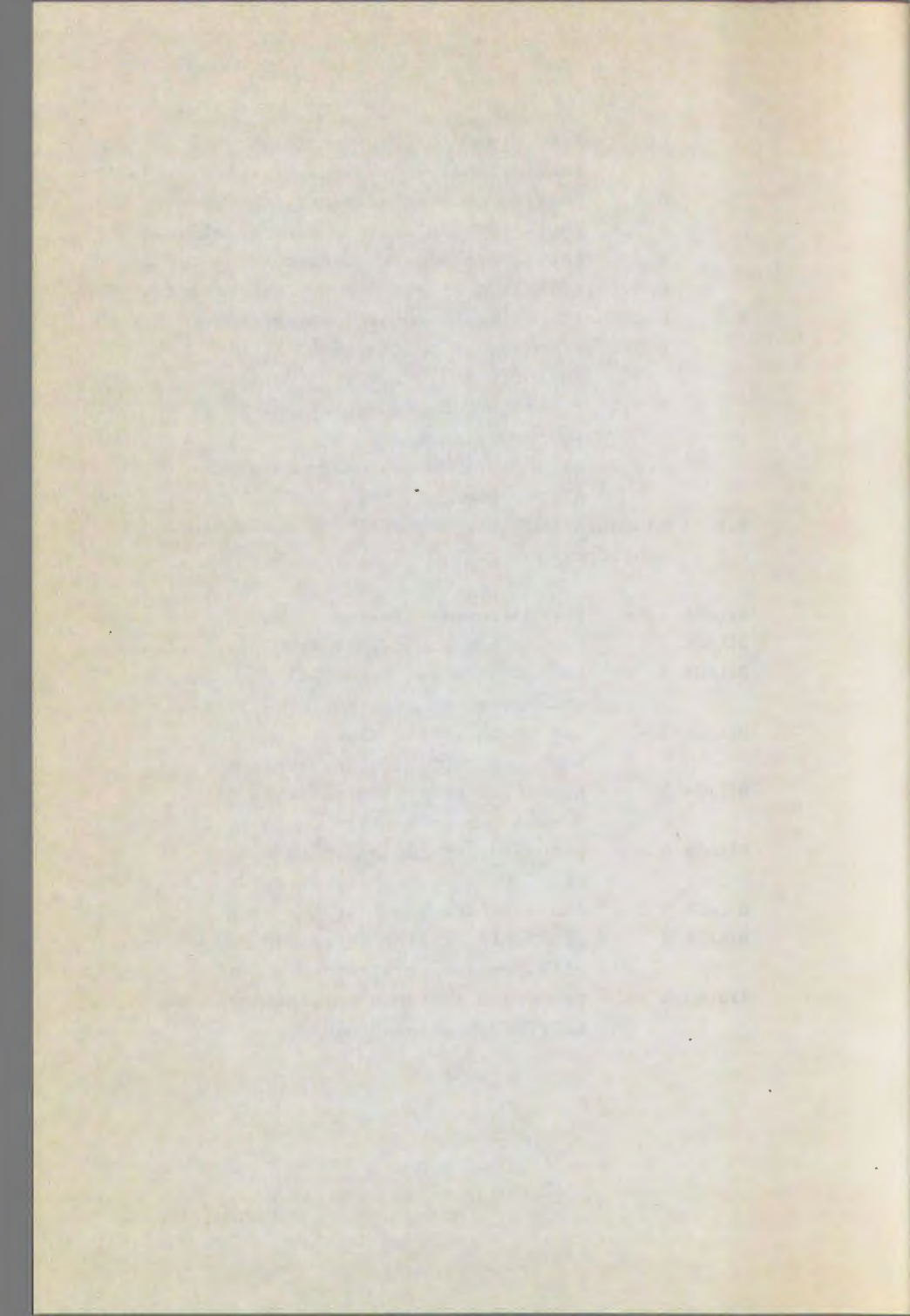
Berndt Lindholm

INNEHÅLL

SAMMANFATTNING	9
1 INLEDNING	16
1.1 Direktiven	16
1.2 Bakgrunden till utredningen	17
1.2.1 Det statliga partistödet.....	17
1.2.2 Det kommunala partistödet	18
1.2.3 Översyn av det statliga och kommunala partistödet	19
1.2.4 Förslag om förändring av det kommunala partistödet	21
2 DET STATLIGA OCH KOMMUNALA PARTISTÖDETS OMFATTNING	25
2.1 Det statliga partistödets omfattning	25
2.2 Partistödets omfattning i kommunerna	27
2.3 Partistödets omfattning i landstingen	30
2.4 Stöd per röstberättigad	32
3 UTVÄRDERING AV DET KOMMUNALA PARTISTÖDETS EFFEKTER	35
3.1 Inledning	35
3.2 Effekter för de kommunala valrörelserna	35
3.3 Effekter på trycksaker och annonser	36
3.4 Administrativa effekter	36
3.5 Tendenser i svensk partifinansiering	37
3.5.1 Partiernas olika funktioner	37
3.5.2 Problem och möjligheter	38
4 ANDRA STÖDFORMER TILL PARTIERNAS	42
4.1 Inledning	42
4.2 Utbildningsbidrag	42

4.3	Bidrag till de politiska ungdoms- organisationernas allmänna verksamhet	43
4.4	Administrativ hjälp till de förtroendevalda	43
4.4.1	Omfattningen av politiska sekreterare	43
4.4.2	Analys av lagens tillämpning	44
4.4.3	Andra former av politiskt biträde	46
4.4.4	Förtroendevalda på hel- och deltid ...	47
4.4.5	Omfattningen av partiservice	50
5	ALTERNATIVA UTFORMNINGAR AV DET KOMMUNALA PARTISTÖDET	53
5.1	Inledning	53
5.2	Nuvarande partistöd i kommuner och landsting	53
5.3	Kommunalt partistöd med grundstöd	54
5.4	Kommunalt partistöd med mandatspärre	54
5.5	Kommunalt partistöd till partier utan representation i fullmäktige/landsting	55
5.6	Kommunalt partistöd med kanslistöd	55
5.7	Kommunalt partistöd med utjämningsregler	55
6	UTREDNINGENS ÖVERVÄGANDEN OCH FÖRSLAG	58
6.1	Kommunalt partistöd med grundstöd	58
6.1.1	Grundiden med det kommunala partistödet	58
6.1.2	Konsekvenser av ett införande av grundstöd	60
6.1.3	Förekomst av småpartier	62
6.1.4	Mandatspärre mot småpartier i ett system med grundstöd	64
6.1.5	Bidrag till partier utanför fullmäktige; avtrappningsregler, spärregler	67
6.1.6	Utredningens ställningstagande om spärregler	69
6.2	Kommunalt partistöd med kanslistöd	70
6.2.1	Det statliga kanslistödet	70

6.2.2	Bakgrunden till det statliga kanslistödet	71
6.2.3	Förslag om kommunalt partigruppsstöd	74
6.2.4	Reglernas inplacering i kommunallagen	77
6.2.5	Partigruppsstödet konstruktion	78
6.2.6	Särskilda spärregler mot småpartier ..	80
6.3	Kommunalt partistöd med utjämningsregler	80
6.3.1	Effekter på partistödet vid en valförlust	80
6.3.2	Förslag om utjämningsregler i det kommunala partistödet	82
6.3.3	Ekonomiska konsekvenser av utjämningsregler	84
6.4	Sammanfattning av utredningens överväganden och förslag	87
BILAGA 1	Utredningens direktiv	91
BILAGA 2	Lag om kommunalt partistöd	98
BILAGA 3	Lag om statligt stöd till politiska partier	99
BILAGA 4	Lag om politiska sekreterare i kommuner och landstingskommuner	101
BILAGA 5	Kommunalt partistöd fördelat på kommun och parti 1986	102
BILAGA 6	LPS fördelat på landsting och parti 1986	108
BILAGA 7	Andra stödformer i kommunerna	109
BILAGA 8	Jämförelse mellan nuvarande KPS och olika utjämningsalternativ	114
APPENDIX	Tendenser i svensk partifinansiering av fil.dr Gullan Gidlund	115

SAMMANFATTNING

Bakgrund

Utredningen ska enligt direktiven redovisa och bedöma konsekvenserna av olika sätt att konstruera det kommunala partistödet. Det material, som utredningen tar fram, bör kunna ligga till grund för överläggningar mellan partierna i riksdagen om partistödsfrågan.

En översyn av såväl det statliga som det kommunala partistödet gjordes av 1971 års partistödsutredning, som sedan låg till grund för en proposition till riksdagen 1972. Den föreslog vissa förändringar av det statliga stödet. Bland annat infördes ett grundstöd i det statliga kanslistödet, samt avtrappningsregler för partier som ej fått representation. Även regler, som innebar en viss utjämning i tiden, infördes i det statliga partistödet.

Däremot föreslog partistödsutredningen inte några förändringar av det kommunala partistödet. Motionsförslag om ändringar i reglerna för det kommunala partistödet har därefter varit en årligt återkommande fråga i riksdagen. Motionerna kräver framför allt att en viss del av det kommunala partistödet ska utgå som ett grundbidrag, lika för alla partier.

Omfattning och utvärdering av det kommunala partistödet

Det kommunala partistödet har för kommunernas del ökat från 28,4 milj. kr. 1971 till 161,6 milj. kr. 1986. Stödet per mandat ökar med kommunstorlek. Socialistiskt styrda kommuner är mer generösa när det gäller det kommunala partistödet. Landstingens stöd har ökat från 9,3 milj. kr. 1971 till 86,4 milj. kr. 1986. Totalbeloppen

för landstingens stöd har ett starkt samband med invånarantalet.

Räknar man även in andra stödformer, såsom utbildningsbidrag, lokalbidrag etc. uppgick kommunernas och landstingens stöd till de politiska partierna 1986 till ca 270 milj. kr. Utslaget per röstberättigad blir detta ca 41 kr.

Utvärderingarna av det kommunala partistödet visar att det har haft en stor betydelse för partiernas mellanvalsaktivitet. Partistödet har varit en nödvändig förutsättning för att inte partierna ska utvecklas mot mer eller mindre renodlade valapparater. Det kommunala partistödet har medfört en stark ökning av de administrativa resurserna för partierna på lokal nivå.

Andra stödformer

Det har under senare år utvecklats andra bidragsformer till partierna vid sidan av partistöden. Dessa stödformer utgjorde 1986 10 % respektive 7 % av kommunernas och landstingens totala ekonomiska bidrag till partierna.

Det rör sig främst om utbildningsbidrag och lokalbidrag samt i någon mån administrativa bidrag och informationsanslag till partierna. Totalt anslog kommunerna 17,1 milj. kr. och landstingen 5,1 milj. kr. till dessa ändamål under 1986.

En viktig del av kommunernas och landstingens stöd till partierna är också de resurser som partigrupperna får i form av politiska sekreterare, förtroendevalda på heltid och deltid, samt skrivhjälp m.m.

Alternativa utformningar av det kommunala partistödet

Det nuvarande kommunala partistödet är mandatbundet och utgår med ett visst belopp per mandat. Stödet utgår till parti som är representerat i fullmäktige/landstinget.

Oenighet föreligger om hur stödet ska fördelas. Förslag har väckts om att 25 % av kommunens/landstingets anslag till partistöd bör utgå som ett grundstöd som ska fördelas lika mellan partierna. Återstoden ska fördelas utifrån antalet mandat.

Förslag har också väckts om att parti med mycket liten representation inte ska vara berättigat till helt grundbidrag. Även parti, som inte har fått representation på grund av den spärr som en valkretsindelning utgör, bör enligt ett förslag få del av partistöd.

Motiveringarna för ett grundstöd har under senare år förskjutits från att informationskostnaderna för partierna är lika, till att mer betona lika kostnader för lokaler, personal, skrivservice m.m. Dessutom har förslag väckts om att utjämningsregler införs i det kommunala partistödet. Parti som går kraftigt tillbaka i ett val, skulle därmed inte drabbas lika hårt ekonomiskt av förlusten.

Utredningens överväganden och förslag

Principiella synpunkter

Enligt vår bedömning bör det kommunala partistödet ses som ett allmänt samhälleligt stöd för att stärka de politiska partiernas ställning i opinionsbildningen och därigenom att stärka den kommunala demokratin. Det kan inte enbart ses som ett informationsbidrag till partierna.

Konsekvenser av grundstöd

Ett grundstöd i det kommunala partistödet skulle kunna gynna en uppsplittring av partierna i olika småpartier, och stimulera en framväxt av lokala partier. Detta skulle i sin tur kunna innebära problem för arbetet i de parlamentariska församlingarna.

Beräkningar visar att den ekonomiska effekten vid en övergång från dagens helt igenom mandatbundna kommunala partistöd till ett stöd, där 25 % av anslaget ges som grundstöd, skulle bli en omfördelning av partistödet från de större till de mindre partierna.

I förhållande till det nuvarande stödet skulle ett grundstöd med spärrar på 1 respektive 2 mandat fortfarande missgynna de större partierna, främst socialdemokraterna, men i mindre grad än om det inte finns någon spärr alls.

Konstruktionen av det kommunala partistödet har sannolikt bidragit till att det i Sverige finns förhållandevis få lokala partier och att antalet sedan början av 70-talet har varit ganska konstant. Vår hypotes är att det skulle ha funnits fler lokala partier om en viss del av partistödet hade utgått i form av ett grundstöd.

Spärrar mot småpartier

När det gäller problematiken med lokala småpartier är det många aspekter som måste vägas samman. En väsentlig förutsättning för den kommunala demokratin är att de kommunala organen har möjlighet att i rimlig utsträckning följa konsekventa handlingslinjer.

En långtgående partisplittring skulle kunna reducera dessa möjligheter. I s.k. vågmästarlägen, där det inte finns

någon klar majoritet, kan ett eller flera småpartier komma att få ett oproportionerligt stort inflytande över de kommunala besluten. Även om det kan finnas skäl att överväga ett införande av spärregler vid val till kommunfullmäktige, anser vi att det f.n. inte är påkallat med sådana regler.

När det gäller bidragssystemet anser vi att detta bör konstrueras så att det inte stimulerar en framväxt av småpartier. Villkoret för att få partistöd ska enligt vår mening som hittills vara att partiet är representerat i fullmäktige/landstinget. Det saknas därför skäl till att införa särskilda avtrappningsregler i landstingen och i kommuner med valkretsindelning enligt den modell som finns vid riksdagsvalet.

Det statliga kanslistödet

I motioner om hur ett grundstöd i det kommunala partistödet skulle kunna konstrueras hänvisas ofta till konstruktionen av det statliga partistödet. Vi anser att denna parallell är missvisande. Motionärerna skiljer inte mellan den del i det statliga stödet som utgör kanslistöd och den del som utgör partistöd.

Partistödet och kanslistödet var från början två skilda företeelser. Det är kanslistödet och inte partistödet som till viss del består av ett grundstöd som utgår med lika belopp till samtliga partier som är representerade i riksdagen. Själva partistödet är däremot proportionellt dvs. mandatbundet.

Partistödet och kanslistödet har dock med tiden kommit att ses som en helhet, eftersom det inte förekommer någon kontroll av hur medlen används. Detta kan ha bidragit

till uppfattningen att det finns ett grundstöd i det statliga partistödet.

Utgångspunkten för den fortsatta diskussionen måste emellertid vara att kanslistödet, och senare det nya parti-gruppsstödet, har tillkommit för att ge partigrupperna i riksdagen resurser för att förbättra riksdagsledamöternas arbetsförhållanden.

Förslag om kommunalt partigruppsstöd

Vi anser att de olika former av service till partierna, som kommuner och landsting i dag ger, på sätt och vis motsvarar det statliga kanslistödet och partigruppsstödet. Vi föreslår därför att den praxis, med olika former av partigruppsstöd som i dag förekommer i många kommuner och landsting, bör skrivas in i kommunallagen.

Vi föreslår att det i anslutning till det fortsatta arbetet med den nya kommunallagen bör övervägas om det behövs en generell regel om kommunalt partigruppsstöd, som täcker regleringen av såväl politiska sekreterare som andra former för stöd till partierna vid sidan av det kommunala partistödet. En sådan regel ses som en motsvarighet till reglerna om det statliga kanslistödet samt bidraget till partigrupperna.

Det bör också övervägas om samtliga partier, som är representerade i fullmäktige/landstinget, i så fall ska ha rätt till ett sådant partigruppsstöd. Det bör dessutom övervägas om ett kommunalt partigruppsstöd bör konstrueras på samma sätt som det statliga stödet.

Vi förordar inte en fördelningsprincip när det gäller partigruppsstöd, som motsvarar den som gäller det kommunala partistödet, dvs. att stödet ska fördelas utifrån

de olika partiernas styrka. En sådan regel skulle kunna försvåra de ofta komplicerade förhandlingar om fördelningen av olika poster som ofta följer efter ett val.

Förslag om utjämningsregler

Vi föreslår att reglerna om det kommunala partistödet även fortsättningsvis ska vara helt igenom mandatbundet och utgå med ett visst belopp per mandat. Vi föreslår dock vissa utjämningsregler för partier som förlorar mandat i ett val.

Partierna är i dag, jämfört med början av 70-talet, mer beroende av det kommunala partistödet för sin ekonomi. Vi anser därför att det är rimligt att det finns ett ekonomiskt skyddsnät i det kommunala partistödet för de partier som går kraftigt tillbaka i ett val.

Vi föreslår att parti, som förlorat mandat i det senaste valet, vid beräkning av det kommunala partistödet får tillgodoräkna sig det antal mandat partiet hade vid närmast föregående val under första året efter valet. Beloppet per mandat ska utgå i enlighet med vad fullmäktige/landstinget beslutar för det kommande året.

1 INLEDNING

1.1 Direktiven

I direktiven till utredningen (dir. 1988:5) anføres, vad gäller det kommunala partistödet, att det tillkom för att stimulera partiernas verksamhet. Under åren har det dock utvecklats ett antal andra bidragsformer vid sidan av det mandatbundna partistödet.

Det rör sig främst om utbildningsbidrag, som kan utbetalas med stöd av vad som sägs om ersättning till förtroendevalda i kommunallagen. I några kommuner förekommer bidrag till lokaler samt stöd till information och administration. En del kommuner och landsting ger, förutom allmänt stöd till föreningslivet, även särskilt stöd till de politiska ungdomsorganisationerna för information bland ungdomar.

Motionsförslag om ändringar i reglerna för det kommunala partistödet har varit en återkommande fråga i riksdagen under senare år. I de ovan nämnda direktiven anges att utredaren bör redovisa och bedöma konsekvenserna av olika sätt att konstruera det kommunala partistödet. I det sammanhanget bör utredaren redovisa förekomsten av andra bidragsformer vid sidan av det mandatbundna partistödet. Utredaren bör även belysa vilka ekonomiska och eventuella andra konsekvenser som de olika bidragsmodellerna får.

Det material, som utredaren tar fram, bör enligt direktiven kunna ligga till grund för överläggningar mellan partierna i riksdagen om partistödsfrågan.

1.2 Bakgrunden till utredningen

1.2.1 Det statliga partistödet

Det kommunala partistödet är nära kopplat till det statliga partistödet. I propositionen om statligt partistöd¹⁾ 1965 betonades det att den svenska demokratin är en folkstyrelse genom partier och att en differentierad opinionsbildning är nödvändig för att väljarna ska kunna ta ställning i politiska frågor.

I propositionen betonades vidare att det är naturligt att medlemmar stöder partier ekonomiskt. Partiernas finansiering är dessutom ett samhällsintresse. Det är ett allmänt intresse, inte bara för de politiskt organiserade, att partierna har tillräckliga resurser för sin omfattande opinionsbildande verksamhet.

Den övergripande målsättningen med det statliga partistödet är att stärka de politiska partiernas ställning i opinionsbildningen och därigenom att förstärka demokratin.

Därutöver nämndes i propositionen att partistödet kan förebygga beroende av enskilda bidragsgivare. Det påtalades vidare att ett statligt partistöd kan motverka ojämnheter och brist på resurser i partierna, samt förbättra möjligheterna till kontinuerlig kontakt mellan partier och väljare.

Genom riksdagens beslut 1965 om att införa ett statligt stöd till partiernas verksamhet, knäslattes principen om politisk finansiering av partierna.²⁾ Beslutet innebar att politiskt parti, som var representerat i riksdagen och som fått minst 2 % av rösterna i senaste valet till andra kammaren och som fortlöpande bedriver opinionsbild-

ande verksamhet bland sina medlemmar och bland allmänheten, skulle få statsbidrag.

Bidraget skulle fördelas proportionellt mot antalet riksdagsmandat och år. Varken villkor eller kontroll beträffande användningen skulle förknippas med bidraget. Det statliga stödet utbetalades första gången 1966 till ett belopp av 23 milj. kr.

1965 års riksdag beslöt även att anslå medel till gruppkanslier för riksdagspartierna, s.k. kanslistöd. 1966 utbetalades totalt 1,5 milj. kr. i sådant stöd.

Det statliga partistödet har därefter förändrats vid ett par tillfällen, utöver de höjningar av beloppet som förekommit regelbundet. Vid enkammarriksdagens tillkomst 1970 togs bestämmelsen bort som föreskrev att ett parti för att få stöd måste ha minst 2 % av rösterna i landet. Det ersattes av valsystemets 4 %-spärr som då även gällde för partistödet.

1.2.2 Det kommunala partistödet

I november 1969 fattade riksdagen beslut om att kommunerna får understödja politisk verksamhet genom att utge kommunalt partistöd (KPS).³⁾ I propositionen om kommunalt partistöd var utgångspunkten, liksom i förslaget om statligt partistöd fyra år tidigare, partiernas centrala roll i demokratin - denna gång för den kommunala demokratin.

Lagen om kommunalt partistöd innebär således att kommuner och landsting får lämna ekonomiskt bidrag till parti, som under den tid som beslutet om bidrag avser, är representerat i kommunens fullmäktige eller i landstinget. Med politiskt parti avses varje politisk sammanslutning eller

grupp av väljare som uppträder i val under särskild partibeteckning.

I själva lagen sägs ingenting om att stödet ska vara ett anslag till kommunal information. I den promemoria som föregick lagen samt i propositionen betonades emellertid att stödet främst ska vara ett anslag till information. Detta uttrycktes så entydig att förhållandet att det gällde ett mer allmänt partistöd kom i bakgrunden.

1.2.3 Översyn av det statliga och kommunala partistödet

En översyn av såväl det statliga som det kommunala partistödet gjordes av 1971 års partistödsutredning.⁴⁾ Utredningen presenterade ett förslag till lag om statligt stöd till politiska partier, som sedan i sin helhet låg till grund för regeringens proposition om partistödslag samma år. Riksdagen antog lagen i enlighet med en överenskomst mellan partierna.⁵⁾

I sin bedömning av partistödet utgick utredningen ifrån följande grundläggande principer för det statliga och det kommunala partistödet. Dessa principer återgavs sedan även i propositionen.

- a Bidrag bör utgå endast till partier som har ett inte obetydligt stöd i väljaropinionen, manifesterat i allmänna val.
- b Bidragen bör beräknas schematiskt och fördelas enligt fasta regler som inte tillåter någon skönsmässig prövning.
- c Bidragens storlek bör stå i relation till partiernas styrka.

- d Någon statlig kontroll av hur medlen används ska inte förekomma.
- e Införandet och omfattningen av kommunalt partistöd bör bestämmas av kommunerna och landstingen själva på grundval av den i lag givna konstruktionen.

Huvuddragen i partistödslagen är:

- * Det statliga stödet till politiska partier som deltagit i val till riksdagen utgår dels som partistöd, dels som kanslistöd.
- * Partistödet utgår som mandatbidrag
- * Antalet mandatbidrag bestäms årligen med hänsyn till utgången av de två närmast föregående ordinarie valen. Detta innebär att stödet har en successiv anpassning till valutslagen, dvs. en utjämning i tiden.
- * Parti, som inte blivit företrätt i riksdagen, kan få partistöd, s.k. avtrappat partistöd. Då räknas istället för mandat, antalet hela tiondels procentenheter röster över 2,5 % som partiet erhållit i valet i hela landet.
- * Kanslistödet utgår
 - dels i form av ett grundstöd, som utgår till varje riksdagsparti som har uppnått minst 4 % av rösterna i senaste valet i riket,
 - dels i form av ett tilläggsstöd med visst belopp per mandat för parti representerat i regeringen och 50 % högre belopp per mandat för parti i opposition.

- * Parti, som har fått minst 4 % av rösterna i hela riket under ett riksdagsval, men som har hamnat under 4 %-spärren vid närmast följande val, får ett avtrappat grundstöd för de tre därpå följande åren.

1971 års partistödsutredning och den efterföljande propositionen föreslog däremot inte några förändringar i konstruktionen av det kommunala partistödet. Endast en samordning mellan det statliga och det kommunala partistödet beträffande ansökningsförfarande och utanordning rekommenderades.

Det innebär att kommuner och landsting även fortsättningsvis endast får lämna ekonomiskt bidrag till parti, som under den tid som beslutet om bidrag avser, är representerat i kommunens fullmäktige eller i landstinget. Bidraget ska vara mandatbundet och utgå med samma belopp till varje parti som är representerat i fullmäktige/landstinget.

1.2.4 Förslag om förändring av det kommunala partistödet

Förslag om ändringar i reglerna för det kommunala partistödet har sedan dess varit en återkommande fråga i riksdagen. Under 80-talet har ett flertal utredningar behandlat frågan om det kommunala partistödet. Kommunaldemokratiska kommittén redovisade i sitt betänkande SOU 1982:5 "Förtroendevalda i kommuner och landstingskommuner" en kartläggning av det kommunala partistödet.

Konstitutionsutskottet hänvisade till denna kartläggning i sitt betänkande vid behandlingen av ett par motioner som hade väckts angående det kommunala partistödet⁶). Utskottet ansåg att ytterligare uppgifter borde tas fram om partistödet som underlag för framtida överläggningar mellan de politiska partierna.

KU pekade på att det behövdes uppgifter om vilken omfattning de offentliga stödåtgärderna hade på nationell, regional och lokal nivå, samt i vilken utsträckning medel omfördelas mellan olika nivåer inom de politiska partierna och vilka modeller för beräkning av det kommunala partistödet som i praktiken tillämpas i olika kommuner.

En sådan kartläggning gjordes av fil.dr Gullan Gidlund på uppdrag av 1983 års demokratiberedning. Den redovisades i Ds C 1985:8 "Det kommunala partistödet". Demokratiberedningen uttalade att den, efter att ha tagit del av kartläggningen av det kommunala partistödet, ansåg att kommunerna och landstingen med lagen om kommunalt partistöd hade tillfredsställande utrymme att ge ekonomiskt stöd till de politiska partierna.⁷⁾

Konstitutionsutskottet anförde i sitt betänkande över motioner om det kommunala partistödet att demokratiberedningen inte hade lagt fram några förslag till förändringar av partistödet. De förslag om förändringar av både det statliga och det kommunala partistödets konstruktion, som fördes fram i motionerna, gav utskottet anledning framhålla att en översyn av det kommunala partistödet inte bör ske isolerat från andra partistödsfrågor. En sådan gemensam översyn borde enligt utskottet föregås av partiledaröverläggningar och borde snarast komma till stånd.⁸⁾

Frågan om det kommunala partistödet behandlades även i propositionen "Aktivt folkstyre". Föredraganden ansåg att frågan om en översyn av det kommunala stödet till de politiska partierna borde prövas ytterligare. Lagen om kommunalt partistöd borde enligt hans uppfattning därför inte ändras nu.

I propositionen hänvisades till att det genom de undersökningar som hade genomförts i demokratiberedningens regi så fanns det numera en god kunskap om inriktningen och

omfattningen av bidragsgivningen till partierna. Föredraganden uttalade därför att han hade för avsikt att ta initiativ till att olika alternativa modeller för det kommunala partistödet blev belysta, samt att olika frågor som rör samordningen av reglerna för det statliga och det kommunala partistödet blev prövade.⁹⁾

Noter

- 1 Proposition 1965:174
- 2 KU 1965:44
- 3 Proposition 1969:126, KU 1969:36
- 4 SOU 1972:62 "Offentligt stöd till de politiska partierna"
- 5 Proposition 1972:126, KU 1972:55
- 6 KU 1981/82:18
- 7 SOU 1985:28 "Aktivt folkstyre", s. 115
- 8 KU 1985/86:15
- 9 Prop.1986/87:91, s. 55

2 DET STATLIGA OCH KOMMUNALA PARTISTÖDETS OMFATTNING

2.1 Det statliga partistödets omfattning

Det statliga stödet till de politiska partierna består

- dels av ett partistöd (PS), som utgår som ett mandatbidrag,
- dels av ett kanslistöd, som utgår i form av ett grundstöd (g) och ett tilläggsstöd (t).

Av tabell 1 framgår omfattningen av det statliga partistödet. Det totala statliga stödet, inkl. kanslistödet, har i löpande penningvärde ökat från 24,4 milj. kr. 1966 till 109,8 milj. kr. budgetåret 1987/88.

2.2 Partistödets omfattning i kommunerna

När det gäller det kommunala partistödet har detta såsom tidigare nämnts analyserats ingående av fil.dr Gullan Gidlund på uppdrag av 1983 års demokratiberedning. Detta har redovisats i rapporten Ds C 1985:8 "Det kommunala partistödet". I detta sammanhang redovisas därför uppgifter om det kommunala partistödet endast kortfattat.

Under perioden 1971-1986 ökade det kommunala partistödet från 28,4 till 161,6 milj. kr.

Tabell 2. Utgående kommunalt partistöd (KPS) 1971-1986 fördelat på partierna (milj. kr.)

År	Parti								Summa
	M	C	Fp	S	Vpk	Kds	Mp	Övriga	
1971	3,3	5,2	4,6	13,5	1,2	0,3		0,3	28,4
1974	5,4	8,9	4,0	17,1	2,1	0,4		0,4	38,4
1977	9,7	14,1	7,3	28,8	3,2	0,7		0,7	64,5
1980	19,1	17,9	10,9	45,4	6,1	1,3		1,6	102,3
1983	25,2	25,3	7,5	61,3	5,7	3,2	1,3	1,9	131,5
1986	29,9	26,0	18,2	71,5	7,2	3,3	2,8	2,5	161,6

Källa: Kommunalt förtroendevalda 1986. Svenska kommunförbundet.

Det kommunala partistödet (KPS) fördelas mellan partierna i förhållande till antalet mandat i fullmäktige och landsting och med lika stort belopp per mandat. Av bilaga 5 framgår hur stort belopp varje kommun betalade ut per mandat 1986. Av tabell 3 framgår hur det kommunala partistödet har förändrats i kommunerna under åren 1971-1986.

Tabell 3. Förändringen av kommunalt partistöd (KPS), kronor, under perioden 1971-1986.

	År	Lägsta belopp	Undre kvartil	Median	Övre kvartil	Högsta belopp
KPS per mandat	1971	100	400	500	1 500	25 000
	1974	100	1 000	1 500	3 000	35 000
	1977	400	1 500	3 000	5 000	50 000
	1980	500	2 500	4 500	8 340	75 000
	1983	500	3 000	5 340	10 000	106 700
	1986	1 000	4 000	7 000	12 400	120 000
KPS totalsumma per kommun	1971	2 400	12 500	20 500	73 500	2 525 000
	1974	4 100	35 000	71 500	152 500	3 535 000
	1977	15 600	67 500	122 500	262 640	5 050 000
	1980	20 500	102 500	205 000	387 450	7 575 000
	1983	20 500	123 000	233 700	494 700	10 100 000
	1986	35 000	171 500	313 400	625 660	12 120 000

Median: Det KPS-belopp som 50 % av kommunerna understiger
 Undre kvartil: Det KPS-belopp som 25 % av kommunerna understiger
 Övre kvartil: Det KPS-belopp som 25 % av kommunerna överstiger

Källa: Kommunalt förtroendevalda 1986. Svenska kommunförbundet.

De första åren efter det att KPS hade införts var beloppen per mandat relativt lika. Därefter ökade partistödet kraftigt. Partistödets storlek per mandat i olika kommunstorlekar med ökar kommunstorleken. Ju större kommun desto högre partistöd.

Generellt sett har storstäderna det högsta partistödet per mandat. Relaterar man istället partistödet till antalet invånare, ligger dock Stockholm 1 krona under riksgenomsnittet med 18 kronor per invånare.

Högst stöd per invånare har Jokkmokk med 50 kronor. Lägst stöd per invånare har Gullspång och Hörby med 6 kronor. Storleken på det kommunala partistödet i kommunerna regleras så att det antingen utgår ett bestämt belopp, vars storlek endast regleras genom särskilt beslut, eller så justeras beloppet kontinuerligt genom indexuppräknings.

Det kommunala partistödet varierar kraftigt mellan olika kommuner. Socialistiskt styrda kommuner förefaller vara mera generösa när det gäller tilldelningen av kommunalt partistöd.

Av tabell 4 framgår i vilken omfattning det kommunala partistödet avviker från riksgenomsnittet i kommuner med borgerlig respektive socialistisk majoritet. I hälften av de borgerligt styrda kommunerna understeg partistödet 5 000 kronor per mandat 1986. Det kan jämföras med drygt 8 000 kronor i kommuner med socialistisk majoritet.

Tabell 4. Snittvärden för utgående KPS/mandat i kommunerna fördelade efter majoritetsförhållandena i kommunfullmäktige 1986.

<u>KPS/mandat, kronor</u>					
	Medel	Undre		Övre	Antal
Majoritet	värde	kvartil	Median	kvartil	kommuner
M+C+Fp	7 216	3 000	5 050	9 810	106
S+Vpk	10 535	5 200	8 155	14 000	127
Oklar	14 988	3 270	7 630	16 350	51 1)
majoritet					
Samtliga	10 096	4 000	7 000	12 610	284

Median: Det KPS-belopp som 50 % av kommunerna understiger

Undre kvartil: Det KPS-belopp som 25 % av kommunerna understiger

Övre kvartil: Det KPS-belopp som 25 % av kommunerna överstiger

1) Anledningen till dessa höga snittvärden är att Stockholmspartiet med sina fyra mandat får 120 000 kronor/mandat.

Källa: Kommunalt förtroendevalda 1986. Svenska kommunförbundet

2.3 Partistödets omfattning i landstingen

Det landstingskommunala partistödet har haft en snabb ökningstakt, från blygsamma 9,3 milj. kr. 1970 till budge-

terade 99,5 milj. kr. 1988. Av tabell 5 framgår hur det landstingskommunala partistödet har fördelats mellan partierna under åren 1971-1988.

Tabell 5. Det landstingskommunala partistödets (LPS) fördelning mellan de politiska partierna under perioden 1971-1988. Milj. kr. och löpande penningvärde.

År	M	Fp	C	S	Vpk	Kds	Övr	Totalt
1971	1,4	2,0	2,4	5,7	0,3	-	-	11,8
1974	2,4	1,4	4,1	7,4	0,6	-	-	16,1
1977	4,8	3,3	7,0	13,6	1,3	0,1	-	30,1
1980	9,4	5,1	8,9	21,5	2,9	0,3	-	48,2
1983	15,0	4,5	11,2	32,4	3,4	0,7	-	67,2
1986	18,6	11,8	10,7	40,1	4,5	0,8	-	86,4
1987	19,9	12,5	11,4	43,0	4,8	0,8	-	92,4
1988	21,4	13,5	12,3	46,3	5,1	0,8	-	99,5

Källa: Ds C 1985:8. Landstingsförbundet

Landstingens anslag till partistöd till de politiska partierna för 1986 framgår av bilaga 6.

Förhållandet mellan landstingens storlek och partistödet kan närmare studeras i tabell 6. Totalbeloppen för det landstingskommunala partistödet har ett starkt samband med invånarantalet. Landsting med över 300 000 invånare har de största bidragen. De befolkningssmå landstingen har anslagit lägre beloppen.

Tabell 6. Totalbeloppen för LPS i förhållande till landstingsstorlek, samt variationsbredden inom olika klasser 1984 i samtliga 23 landsting.

LPS-totalbelopp 1984 (milj. kr.)

Landstings- storlek	Lägsta belopp	Medelvärde	Högsta belopp	Summa
Under				
200 000 inv (n = 3)	1,1	1,5	1,8	4,5
200 001- 300 000 inv (n = 15)	1,5	2,6	3,9	39,7
Över				
300 001 inv (n = 5)	2,6	5,8	15,7	28,9
			Totalt:	73,1

Källa: Ds C 1985:8

2.4 Stöd per röstberättigad

Gullan Gidlund introducerade i sin kartläggning av det kommunala partistödet (Ds C 1985:8) en metod för att studera och jämföra utvecklingen i kommunerna/landstingen. Den innebär att man sätter det totala ekonomiska stödet till partierna i relation till antalet röstberättigade i kommunerna och landstingen. Detta är ett politiskt kvali-

ficerat mått som mer relaterar till partiernas målgrupper och verksamhet.

Det står även i samklang med de målsättningar som lagstiftarna uttalade när lagen om kommunalt partistöd infördes. Den grundläggande målsättningen var att stärka de politiska partiernas ställning i den kommunala demokratin samt att öka medborgarnas information om kommunala frågor och att stärka den kommunala informationen i valrörelserna. Av tabell 7 framgår det totala stödet till de politiska partierna i kommuner och landsting under 1986.

Tabell 7. Kommunernas och landstingens ekonomiska stöd till de politiska partierna på lokal respektive regional nivå år 1986. Belopp i milj. kr. och förekomst.

Stödform	Kommuner:		Landsting:	
	Belopp	Förekomst	Belopp	Förekomst
KPS/LPS	161,6	284 (100%)	86,4	23 (100%)
Utbildningsbidrag	13,1	153 (57%)	5,1	18 (78%)
Lokalbidrag	0,9	7 (4%)	-	
Övrigt stöd (adm/ opp bidr/info etc.	3,2	28 (7%)	-	
Totalt 178,7 milj. kr.			91,5 milj. kr.	

I det totala stödet inberäknas det kommunala partistödet samt andra stödformer, såsom utbildningsbidrag, lokalbidrag och övriga bidrag. Däremot är inte stödet till de politiska ungdomsorganisationerna, det s.k. ungdomsstödet medräknat, eftersom det inte riktas till partierna utan till ungdomsorganisationerna. Inte heller räknas eventuellt stöd i form av politiska sekreterare samt hel- och deltidsarvoderade förtroendevalda in i detta mått.

Det kommunala stödet till de politiska partierna var 178,7 milj. kr. år 1986, vilket motsvarar ca 27 kronor per röstberättigad. Gullspångs kommun får även med detta nya mått den absolut lägsta kostnaden i landet; 8 kronor per röstberättigad.

Efter Gullspång följer sedan ett antal kommuner som har det gemensamt att de är små kommuner med borgerlig majoritet, dvs. en illustration av de egenskaper som är typiska för kommuner med relativt låga anslag till politiska partier.

I landstingen var 1986 medelvärdet för det nya måttet 14 kronor per röstberättigad. Stockholms läns landsting hamnar i en storleksklass för sig när jämförelsegrunden är mandat- eller totalbelopp. Med referens till antalet röstberättigade hamnar man något under medelvärdet.

Tillsammans uppgick det kommunala och landstingskommunala stödet till partierna till ca 270 milj. kr. 1986. Med 6,5 miljoner röstberättigade utgick det således ca 41 kronor per röstberättigad i kommunalt och landstingskommunalt partistöd 1986.

3 UTVÄRDERING AV DET KOMMUNALA PARTISTÖDETS EFFEKTER

3.1 Inledning

Det övergripande målet för det kommunala partistödet är att stärka de politiska partiernas ställning i den kommunala demokratin. De mer konkreta målen är att öka informationen till medborgarna om kommunala frågor.

Genom det kommunala partistödet har partierna fått möjlighet att under såväl valåren som under mellanvalsperioderna informera medborgarna om sina åsikter och ställningstaganden. Vid de allmänna valen tar medborgarna i demokratisk ordning ställning till partiernas förslag. Risker för att ett parti av ekonomiska skäl inte når ut med sitt budskap minskas därmed.

3.2 Effekter för de kommunala valrörelserna

När det kommunala partistödet infördes i början av 70-talet uppfattades stödet främst som ett bidrag till partierna för att de skulle kunna informera väljarna om sin politik inför valet. Risker fanns att de kommunala frågorna annars skulle hamna i skymundan i förhållande till de rikspolitiska frågorna. Frågan är då vilken effekt det kommunala partistödet har haft för de kommunala valrörelserna.

Gullan Gidlund har funnit att det statistiskt finns ett positivt samband mellan KPS och partiernas utåtriktade verksamhet.¹⁾ Den utåtriktade aktiviteten ökar med ökat partistöd. Hon har även kunnat konstatera att de kommunala frågorna kom fram i större utsträckning i valet 1979 än vad som var fallet under 1960-talet. Detta beror säkerligen till stor del på partistödet.

Vid en jämförelse mellan 1966 och 1979 års valrörelser kunde hon också konstatera att antalet valarbetare hade hållits på en oförändrad nivå. Partiexpeditionerna kunde genom partistödet ge valarbetarna en viss grundservice i form av förberedelse inför uppsättning av valaffischer, ordna valbyråer och distribuera valmaterial. Undersökningen visade också att det existerar en omfattande mellanvalsaktivitet om kommunala frågor i partierna.

3.3 Effekter på trycksaker och annonser

När det gäller det kommunala partistödets effekter för användningen av annonser och trycksaker på kommunal nivå analyserade Harry Forsell detta i början av 70-talet.²⁾

I Forsells studie fick partiföreträdare göra en bedömning av de viktigaste användningsområdena för KPS i valrörelsen 1970. Totalt för alla partier låg trycksaker först i rangordningen, tätt följd av annonser. Han konstaterade att en stor del av de ökade kostnaderna för trycksaker orsakades av den alltmer utbredda användningen av kommunala handlingsprogram samt att partierna på lokal nivå i större utsträckning fick betala för centralt producerat material.

3.4 Administrativa effekter

Forsell fann vidare att den administrativa tillväxten av partiernas kommunorganisationer var stark de första åren efter partistödets tillkomst. Tillväxten var starkast i de socialdemokratiska partiorganisationerna. Dessa satsningar var störst i de större kommunerna.³⁾

Även Gullan Gidlund fann i sin utvärdering i slutet av 70-talet att KPS hade medfört en stark ökning av de admi-

nistrativa resurserna för partierna på lokal nivå. Under slutet av 70-talet tycktes dock den tidigare expansionen i de större kommunerna ha nått en mättnadsnivå i detta avseende. Behoven kvarstod emellertid i de mindre kommunerna.

Hon fann vidare att en stor del av KPS förts uppåt i partiorganisationerna. En marginell del fördelas nedåt till föreningar och avdelningar från de heltäckande kommunorganisationerna. Huvuddelen av KPS stannar kvar i mottagarenheten och förbrukas där.⁴⁾

3.5 Tendenser i svensk partifinansiering

3.5.1 Partiernas olika funktioner

Fil.dr Gullan Gidlund har på utredningens uppdrag gjort en översikt över tendenserna i finansieringen av de politiska partiernas verksamhet. I uppdraget har även ingått att göra en jämförelse med partistöd i andra länder. Översikten presenteras i uppsatsen "Tendenser i svensk partifinansiering". Den bifogas som appendix till utredningen.

I uppsatsen konstateras att offentlig finansiering av partier inte är någon unik svensk företeelse, även om Sverige tillhör pionjärerna. De flesta västeuropeiska länder har i dag någon form av offentligt stöd till de politiska partierna.

Utformningen varierar dock starkt mellan länderna. De flesta har gått ifrån ett tidigare helt privatfinansierat system, till ett mer eller mindre offentligt finansierat system.

När det statliga partistödet infördes i Sverige i mitten

av 60-talet stod frågor om partistödets effekter för vårt demokratiska styrelseskick i centrum. Motiveringen till partistödet grundades på att att partierna har viktiga uppgifter i demokratin. De upprätthåller olika funktioner.

Den ena är styrelsefunktionen. Partierna utövar det politiska ledarskapet, utser kandidater vid valen, och utövar det politiska beslutsfattandet. Den andra är folkrörelsefunktionen. Partierna kanaliserar ett brett, regelbundet politiskt deltagande bland människor.

Dessa uppgifter anses vara av sådan vikt att staten har ett ansvar för att partierna får resurser att fullgöra dem. I konskvens härmed är också syftet med det kommunala partistödet att stärka partiernas ställning i den kommunala demokratin.

3.5.2 Problem och möjligheter

Det finns huvudsakligen två system för partifinansiering, nämligen privat eller offentligt. Det privata systemet innehåller i sin tur två former, medlemsfinansiering och plutokratisk finansiering. Även det offentliga systemet innehåller två former, generellt och selektivt partistöd.

Dessutom finns det i alla länder en infrastruktur av ekonomiskt och materiellt stöd som gynnar partierna. Det kan dels vara stöd av privat natur, såsom att fristående men näralliggande organisationer utför politiskt arbete, dels av offentlig natur, såsom bidrag till valsedlar, tillhandahållande av tid i radio och TV, stöd till närstående organisationer, skattelättnader etc.

Den offentliga finansieringen är i dag den helt dominerande finansieringskällan för de politiska partierna.

Bland partiforskare är samstämmigheten stor om att den offentliga finansieringen har fått till effekt att graden av byråkratisering och administrativ professionalism har ökat inom partierna.

Centraliseringen inom partierna kan förklaras av partistöden och dess hierarkiska fördelning. I Sverige är dock den administrativa apparaten mer decentraliserad än i andra länder.

Gullan Gidlund menar att den administrativa upprustningen är både på gott och ont. Om partiernas resurser i alltför hög grad binds i denna typ av fasta kostnader, kan aktiviteten bli lidande. Det finns en risk för att medlemmarna "överlåter" partiarbetet till ombudsmän och anställda och minskar de egna frivilliga insatserna. I bästa fall kan den administrativa upprustningen leda till en effektivare service och underlätta partiernas planering, kommunikation och samarbete.

Hon pekar även på vikten av att partistödet är kopplat till partiernas styrka. Den offentliga finansieringen skulle annars kunna utvecklas till ett gigantiskt "pensionssystem", där partierna överlever under lång tid, oberoende av kontinuerliga valförluster. I de flesta länder har man därför konstruktioner med en successiv anpassning av partistödet till valutslaget.

Många debattörer har varnat för att den offentliga finansieringen kan konservera den rådande partistrukturen och försvåra för nya grupperingar och partier att konkurrera om väljarna. Denna debatt har i många länder medfört att trösklarna har sänkts för att bli berättigad till partistöd. Miljöpartiets inbrytning i årets val visar också att det fortfarande är möjligt för nya grupperingar att vinna tillträde till de beslutande församlingarna.

Gullan Gidlund pekar emellertid på att det här finns ett högriskfält. Om partiföreträdare, i sin egenskap av beslutsfattare, beviljar sitt parti offentliga medel, kan partierna komma att utveckla en särställning som innebär att de successivt integreras med statsapparaten.

Hon ställer därför frågan om det finns en risk för att utvecklingen går mot att även partikanslier och partiombudsmän mer eller mindre integreras i den kommunala förvaltningen. Utan tvivel skulle det vara ett problem för demokratin, om partierna på detta sätt blir beroende av och invävda i den förvaltning som man vill styra, anser hon.

Noter

- 1 Ds Kn 1981:15, "Ty riket är ditt och makten"
- 2 SOU 1972:52, "Rapport ang. kommunal information"
- 3 SOU 1975:18, "Förtroendevalda och partier"
- 4 Ds Kn 1981:15, Kap 7

4 ANDRA STÖDFORMER TILL PARTIERNA

4.1 Inledning

Det har under senare år utvecklats andra bidragsformer till partierna vid sidan av det kommunala partistödet. Dessa stödformer utgjorde 1986 10 % respektive 7 % av kommunernas och landstingens totala ekonomiska bidrag till partierna. Omfattningen för kommunernas del redovisas i bilaga 7.

Det rör sig främst om utbildningsbidrag, lokalbidrag, samt i någon mån administrativa bidrag och informationsanslag till partierna. Totalt anslog kommunerna 17,1 milj. kr. och landstingen 5,1 milj. kr. till dessa ändamål under 1986.

En viktig del av kommunernas och landstingens stöd till partierna är också de resurser som partigrupperna får i form av politiska sekreterare, förtroendevalda på heltid och deltid samt skrivhjälp m.m.

4.2 Utbildningsbidrag

En majoritet av kommunerna anslår utbildningsbidrag, eller som det även benämns, "ersättning till kommunalt förtroendevalda vid deltagande i vissa kurser," till de politiska partierna. 1986 betalade 153 kommuner totalt ut 13,1 milj. kr. i utbildningsbidrag. 1986 anslog landstingen 5,1 milj. kr. i utbildningsbidrag.

Bidragsformen som sådan möjliggjordes tack vare kommunallagen från 1977. Det blev därmed möjligt, att med stöd av de nya bestämmelserna om ersättning till förtroendevalda, betala ut arvode för deltagande i partiernas utbildning i

kommunala frågor samt ersättning för kostnader i samband med detta.

4.3 Bidrag till de politiska ungdomsorganisationernas allmänna verksamhet

Ett 20-tal kommuner och 15 landsting anslog 1983 särskilda medel, s.k. ungdomsstöd, till de politiska ungdomsorganisationernas verksamhet. Totalt uppgick detta stöd 1983 till 3,8 milj. kr. i kommunerna och 3,7 milj. kr. i landstingen, dvs. 7,5 milj. kr.¹⁾

4.4 Administrativ hjälp till de förtroendevalda

4.4.1 Omfattningen av politiska sekreterare

Den 1 juli 1983 trädde lagen om politiska sekreterare i kraft. Lagen gjorde det möjligt för kommuner och landsting att anställa politiska sekreterare. De politiska sekreterarna kan sägas fungera som ett komplement till det ekonomiska stödet. Genom de politiska sekreterarna har de förtroendevaldas möjligheter att bedriva politiskt arbete, utan att tyngas av administrativa uppgifter, förbättrats.²⁾

Flertalet landsting, men endast en handfull kommuner, har i dag politiska sekreterare anställda enligt lagen. Det finns i dag politiska sekreterare i 13 (5 %) av landets kommuner och i 11 (48 %) av landstingen.

Sedan lagen trädde i kraft har antalet landsting med politiska sekreterare nästan fördubblats, medan antalet i kommunerna har sjunkit med 0,5 % jämfört med 1980. I kommunerna har det inrättats 57 tjänster och i landstingen 73 tjänster, sammanlagt 130 tjänster.

Som ett alternativ till att inrätta tjänster som politiska sekreterare använder vissa kommuner och landsting, antingen ensamt eller i kombination med politiska sekreterare, tillsvidareanställda tjänstemän, med huvudsaklig arbetsuppgift att bistå de förtroendevalda. Detta system praktiseras av 29 (11 %) kommuner och 10 (43 %) landsting.

Dessa tjänstemän arbetar i huvudsak med administrativa arbetsuppgifter åt de förtroendevalda. Deras arbete har ofta en inriktning mot politiska arbetsuppgifter som kan jämföras med de politiska sekreterarnas arbete.

Dessutom har partiorganisationerna själva anställt funktionärer som i huvudsak arbetar åt de förtroendevalda i kommuner och landsting, med en avlastande service. Detta förekommer i 7 kommuner (2,5 %) samt i 3 landsting (13 %).

Det förekommer således någon form av tjänstemän som biträder de förtroendevalda i 49 kommuner (18,5 %) och i samtliga landsting

4.4.2 Analys av lagens tillämpning

Den utvärdering, som har gjorts av hur lagen om politiska sekreterare har fungerat, visar att såväl de förtroendevalda som de politiska sekreterarna är mycket positiva till lagen och de möjligheter den ger.³⁾

Målen med lagen om politiska sekreterare är att förbättra arbetsvillkoren för de förtroendevalda. Med hjälp av politiska sekreterare ska de förtroendevalda kunna få en administrativ avlastning, och följaktligen mer tid till medborgarna, väljarna och övriga förtroendevalda. Kommuner och landsting ska själva kunna välja den form för

biträde åt de förtroendevalda som lokalt anses lämpligast. De politiska sekreterarnas arbetsuppgifter ska vara avgränsade från de uppgifter som åläggs övriga tjänstemän i förvaltningarna.

Analysen av hur lagen tillämpats visar att dessa mål till stora delar har uppfyllts. Samtliga aktörer har i princip fått sina krav tillgodosedda. De förtroendevalda har fått ett instrument som kan reducera deras administrativa arbetsbelastning.

Analysen visar också att kommunernas och landstingens handlingsfrihet inte har kringkurits av lagen. De politiska partierna har fått resurser i den kommunala förvaltningen. De fackliga organisationernas krav på att detta inte ska vara en ny väg för karriär inom förvaltningen har kunnat tillgodoses.

Man kan då fråga sig varför inte fler kommuner har utnyttjat denna möjlighet att biträda de förtroendevalda. Endast en handfull kommuner har inrättat tjänster som politiska sekreterare. Däremot har samtliga landsting inrättat sådan tjänster.

En tänkbar förklaring kan, enligt de utredare som utvärderade lagen, vara att den löste problem som var påtagliga i vissa kommuner och kanske t.o.m. för vissa partier inom dessa kommuner. Inom landstingen var problemen mer generella och strukturella.

Enligt utredarna visar tecken på att lösningen, dvs. politiska sekreterare anställda av kommuner och landsting, föregick problemställningen, nämligen den höga administrativa belastningen för de förtroendevalda. Detta problem har dock existerat under lång tid. Ett mer akut problem var enligt utredarna att legalisera de politiska

sekreterare som redan var verksamma inom kommuner och landsting.

Enligt denna tolkning skulle således den mycket begränsade användningen av lagen om politiska sekreterare i kommunerna kunna bero på att lagen har kommit att användas främst i de kommuner där det snarare är de politiska partierna än kommunerna som upplever sina problem som akuta och svårlösta.

4.4.3 Andra former av politiskt biträde

Lagen om politiska sekreterare har således inte skapat det enhetliga system för administrativ assistans åt de förtroendevalda som var avsikten. Det förekommer fortfarande andra lösningar för att skapa administrativa resurser åt de förtroendevalda.

I samband med remissen av kommunaldemokratiska kommitténs betänkande om politiska sekreterare framförde några remissinstanser önskemål om att även de övriga former för politiskt biträde som förekommer, dvs. när politiska sekreterare är utsedda av fullmäktige eller när de är anställda av politiska partier, bör utredas och ges en klarare ställning.⁴⁾

Detta avvisades dock i propositionen. I den anfördes att kommunerna och landstingen bör ha så stor frihet som möjligt att välja den form av biträde till de förtroendevalda som är lämpligast med hänsyn till kommunens storlek, arbetsuppgifterna och omständigheterna i övrigt.

Man bör inte ställa upp formella hinder för kommunerna och landstingen, när det gäller att använda den form för biträde åt de förtroendevalda som kan passa dem bäst, menade föredraganden.

Genom regeringsrättens avgöranden hade det klarlagts att kommunerna och landstingen enligt gällande rätt inte kunde anställa politiska sekreterare som tjänstemän. Det som just då var mest angeläget att vidta var därför att göra det möjligt för kommuner och landsting att anställa politiska sekreterare som tjänstemän, med uppgift att lämna politiskt biträde åt de förtroendevalda.

4.4.4 Förtroendevalda på hel- och deltid

Förutom de ökade möjligheterna att inrätta politiska sekreterare, har det även tillskapats ökade möjligheter för kommuner och landsting att arvodera förtroendevalda på hel- och deltid. De kallas i allmänhet för kommunalråd, landstingsråd, oppositionsråd, kommunstyrelsens ordförande m.m.

En förklaring till att det inte har inrättats tjänster som politiska sekretärer i så stor omfattning, kan enligt de utredare som utvärderade lagen om politiska sekreterare vara att kommunerna och landstingen samtidigt gavs ökade möjligheter att ersätta förtroendevalda för förlorad arbetsförtjänst. Det kan ha bidragit till att uppdragen har kunnat spridas på flera personer, vilket i sin tur kan ha minskat på behovet av administrativa resurser.

Under de senaste 20 åren har det blivit allt vanligare att kommuner och landsting engagerar förtroendevalda på hel- och deltid. Av de 269 kommuner som 1986 hade kommunalråd hade 33 kommuner minst 4 kommunalråd. De 15 kommuner, som inte hade heltidsengagerade förtroendevalda 1986 var, med undantag för Danderyd, mindre kommuner med ett invånarantal under 20 000.

163 kommuner (60 %) hade endast 1 kommunalråd. Kommuner med mindre än 10 000 invånare, hade samtliga med ett par

undantag, endast en heltidsengagerad förtroendevald, om de hade någon. De tre största kommunerna hade 11 till 17 heltidsengagerade.

Av tabell 8 framgår antalet hel- och deltidsgagerade förtroendevalda i kommunerna fördelade på partierna 1986.

Tabell 8. Hel- och deltidsgagerade förtroendevalda fördelade på partierna 1986.

	M	C	Fp	S	Vpk	Övr	Samtliga
Heltid	87	113	37	292	1	1	531
Deltid	32	51	27	132	7	2	251
Summa	119	164	64	424	8	3	782
Andel	14%	21%	8%	54%	1%		

Källa: Kommunalt förtroendevalda 1986
Svenska kommunförbundet.

Det totala antalet förtroendevalda på heltid i kommunerna 1986 var 531. Det var framför allt det borgerliga blocket som ökade antalet förtroendevalda på heltid mellan 1983 och 1986. Antalet ökade med 63 personer. Socialdemokraterna redovisar däremot en minskning med 36 kommunalråd.

När det gäller landstingen framgår fördelningen av de heltidsengagerade på partier i tabell 9.

Tabell 9. Heltidsengagerade förtroendevalda i landstingen fördelade på partierna 1986.

	M	C	Fp	S	Vpk	Samtliga
Heltid	25	22	16	65	4	132
Andel	18%	16%	12%	50%	3%	

1986 fanns det förtroendevalda på heltid i samtliga landsting. De flesta av dessa var ordförande i förvaltningsutskottet eller i styrelser, nämnder och delegationer. "Oppositionsledaren" var mestadels 2:e vice ordförande i förvaltningsutskottet. Oppositionsråden hade alla det gemensamt att de hade minst 50 procents tjänstgöringsgrad.

I takt med att de kommunalt förtroendevaldas arbetsbördor har ökat, har kommunerna och landstingen börjat engagera förtroendevalda även på deltid. Med deltidsengagerad avses förtroendevald som är arvoderad för minst 40 % selsättning.

Det stora flertalet landstingsråd från majoriteten är heltidsengagerade. Därutöver finns både hel- och deltidsengagerade direktionsordföranden och andra med liknande politiska uppdrag på distriktsnivå.

1986 fanns det sammanlagt 251 förtroendevalda engagerade på deltid i 123 kommuner (43 %). Det var en ökning med 19 kommuner respektive 59 deltidsengagerade sedan 1983. De flesta deltidsengagerade är oftast oppositionsföreträdare eller nämndordförande.

Drygt hälften, 132 av 251, av de deltidsengagerade var

socialdemokrater. 51 (ca 20 %) var centerpartister. En jämförelse med 1983 visar att socialdemokraterna har ökat antalet deltidsengagerade med 37 stycken och folkpartiet med 13.

1986 fanns det således totalt 782 förtroendevalda på hel- eller deltid i 282 kommuner. I genomsnitt blir det knappt tre hel- eller deltidsengagerade förtroendevalda per kommun. Antalet förtroendevalda på hel- eller deltid har ökat med 86 sedan 1983, vilket är en ökning med drygt 12 %.

4.4.5 Omfattningen av partiservice

Många kommuner och landsting ger stöd till partierna i form av fria möteslokaler, utskrift och kopiering av partimaterial, disponering av kommunens/landstingets AV-hjälpmedel och annan kontorsutrustning, kostnadsfri partiinformation i den kommunala/landstingskommunala informationstidningen till hushållen. Omfattningen av denna service 1983 framgår av tabell 10.

Tabell 10. Kommunernas och landstingens partiservice 1983. Förekomst av olika former i % (absoluta tal). Alla kommuner och landsting.

Typ av materiell förmån	Förekomst:	
	Kommuner	Landsting
Fria möteslokaler	63% (179)	91% (21)
Utskrift och kopiering av partimaterial	27% (77)	52% (12)
Disponering av kommunens/ landstingets AV-hjälpmedel och annan kontorsutrustning	46% (131)	87% (20)
Kostnadsfri partiinformation i den kommunala/landstings- kommunala informations- tidningen till hushållen	4% (12)	13% (3)

Källa: Ds C 1985:8

Noter

- 1 Ds C 1985:8 "Det kommunala partistödet"
- 2 Proposition 1982/83:132
- 3 Ds C 1988:15 "Fyra år med politiska sekreterare"
- 4 Proposition 1982/83:132, s. 8-9
- 5 Ds Kn 1982:7 "Politiska sekreterare"
- 6 Proposition 1982/83:132, s. 19

5 **ALTERNATIVA UTFORMNINGAR AV DET KOMMUNALA PARTISTÖDET**

5.1 **Inledning**

Förslag om ändringar i reglerna för det kommunala partistödet har varit en återkommande fråga i riksdagen sedan detta infördes 1969. Såsom tidigare redovisats i avsnitt 1.2.4 om bakgrunden till utredningen, uttalade föredraganden i propositionen "Aktivt folkstyre i kommuner och landsting" (1986/87:91) att det, genom de undersökningar som hade genomförts i demokratiberedningens regi, i dag finns en god kunskap om inriktningen och omfattningen av bidragsgivningen till partierna.

Enligt direktiven ska utredningen redovisa och bedöma konsekvenserna av olika sätt att konstruera det kommunala partistödet. Det material, som utredningen tar fram, bör enligt direktiven kunna ligga till grund för överläggningar mellan partierna i riksdagen om partistödsfrågan.

5.2 **Nuvarande partistöd i kommuner och landsting**

Det nuvarande partistödet i kommuner och landsting är helt igenom mandatbundet och utgår med ett visst belopp per mandat. Kommunen/landstinget får lämna bidrag till politiskt parti, som under den tid bidraget avser, är representerat i fullmäktige/landstinget. Beslutet om partistöd ska innehålla att bidrag utgår till varje sådant parti med samma belopp för varje plats som partiet under nämnda tid har i fullmäktige/landstinget.¹⁾

5.3 Kommunalt partistöd med grundstöd

Det motförslag som presenterades i samband med 1969 års proposition om kommunalt partistöd, anslöt sig till förslaget att kommuner och landsting får lämna ekonomiskt bidrag till politiskt parti, som under den tid beslut om bidrag avser, är representerat i kommunens fullmäktige och i landstinget.

Däremot var man inte överens om hur det kommunala partistödet skulle fördelas. Enligt motförslaget skulle fullmäktiges beslut innehålla att en fjärdedel av anslaget ska fördelas lika mellan partierna och återstoden fördelas mellan dessa i förhållande till deras antal platser i fullmäktige under den tid beslutet avser.²⁾

5.4 Kommunalt partistöd med mandatspärr

Vid 1971 års riksdag väcktes flera motioner om hur ett grundstöd i det kommunala partistödet skulle kunna se ut, med hänsyn taget till ett eventuellt spärrsystem för småpartier. Motionärerna ansåg att en kompletterande regel borde införas om att parti med mycket liten fullmäktigerepresentation inte skulle vara berättigat till helt grundbidrag.

Eftersom det då inte fanns någon regel, som motsvarade spärregeln om att parti måste uppnå 4 % av de röstande för att bli representerat i riksdagen, ansåg motionärerna att eventuella avtrappningsregler måste ges en annan utformning för det kommunala partistödet.³⁾

5.5 Kommunalt partistöd till partier utan representation i fullmäktige/landstinget

Det har väckts förslag i riksdagen om att även partier som är orepresenterade i kommunfullmäktige/landstinget skulle kunna få kommunalt partistöd. Motionären menar att det kan vara oerhört svårt att uppnå representation i valkretsindelade kommuner. I Stockholms stad exempelvis ligger röstkravet kring 5 % för att uppnå representation.

I en sådan kommun borde det enligt motionären vara befogat att även utbetala stöd till politiska partier som inte har representation i den beslutande församlingen. Det bör gälla partier som uppnått minst 1 % av av röster-na i föregående val inom kommun respektive landsting.⁴⁾

5.6 Kommunalt partistöd med kanslistöd

I motioner, som har väckts under senare år angående grundstöd i det kommunala partistödet, påpekas att partierna har vissa grundkostnader som lokalhyror, möteskostnader, skrivservice etc. Man kräver därför att lagstiftningen ändras så att det blir möjligt för kommunerna att anslå dels ett grundbelopp, lika för alla partier, dels ett belopp i relation till antalet mandat.⁵⁾

5.7 Kommunalt partistöd med utjämningsregler

Det har påtalats i flera motioner i riksdagen att en konsekvens av den nuvarande konstruktionen av det kommunala partistödet är att den endast tar hänsyn till det aktuella antalet mandat. Ett parti som kraftigt går tillbaka i ett val kan därför drabbas av stora ekonomiska svårigheter.

I motionerna hänvisas till att reglerna för det statliga partistödet innehåller bestämmelser om avtrappning vid förändringar som beror på ändrat valresultat för parti. Man föreslår att liknande regler borde finnas när det gäller det kommunala partistödet.⁶⁾

Noter

- 1 Proposition 1969:126, SFS 1969:596
- 2 KU 1969:36, Motion 1983/84:1408, Strindberg (m)
- 3 Motion 1971:549, Strindberg, Brundin (m)
- 4 Motion 1987/88 K606, Svensson (c)
- 5 Motion 1986/87 K807, Hasselström-Nyvall (fp)
- 6 Motion 1984/85 K570, Svärd (c), Konradsson (s)
Motion 1986/87 K613, Friggebo m.fl. (fp)

6 UTREDNINGENS ÖVERVÄGANDEN OCH FÖRSLAG

6.1 Kommunalt partistöd med grundstöd

6.1.1 Grundidén med det kommunala partistödet

Det är i huvudsak två huvudmodeller för det kommunala partistödet som har diskuterats genom åren, nämligen om det ska finnas ett grundstöd eller inte. Inom dessa huvudmodeller förekommer det sedan olika variationer.

När propositionen om kommunalt partistöd behandlades i riksdagen 1969, reserverade sig såväl de borgerliga partierna som Vpk för ett införande av ett grundstöd. Man ansåg att en viss del av stödet skulle utgå som ett för alla partier lika stort grundbidrag.¹⁾

Huvudargumentet för införande av ett grundstöd i det kommunala partistödet har varit och är fortfarande att vissa informationskostnader för att sprida partiernas kommunalpolitiska förslag är desamma oberoende av partiernas mandattal i fullmäktige. Detta argument har återkommit i olika motioner genom åren.²⁾

När det kommunala partistödet infördes 1969 var det främst behovet av information som lyftes fram som det huvudsakliga syftet. Att det rörde sig om ett stöd till partierna trängdes tillbaka i diskussionen. Senare utvärderingar har dock visat att partierna har blivit allt mer beroende av partistödet för sin ekonomi.

Demokratiberedningen fann i sin studie om det kommunala partistödet att de regionala partiorganisationerna i genomsnitt får 40-70 % av sina totala inkomster från de kommunala partistöden.³⁾

Andra studier, som utredningen hänvisade till, visar att

för partiernas riksorganisationer så innebär det statliga partistödet en beroendegrad som varierar mellan 50-85 %. Utredningen fann att för flertalet partier på lokal nivå täcks verksamhetskostnaderna under mellanvalsår till 90 % eller mer av det kommunala partistödet.

Frågan är då om det kommunala partistödet fortfarande i huvudsak kan ses som ett bidrag till partierna för att stärka den kommunala informationen i valrörelserna.

Enligt vår bedömning bör det kommunala partistödet ses som ett allmänt samhälleligt stöd för att stärka de politiska partiernas ställning i opinionsbildningen och därigenom att stärka den kommunala demokratin. Det kan därför inte enbart ses som ett informationsbidrag till partierna.

Partierna har viktiga uppgifter i vårt demokratiska system. De har ansvar för att styrelsefunktionen upprätthålls. Det politiska ledarskapet ska utövas, val genomföras, kandidater nomineras osv. De har även ett ansvar för att folkrörelsefunktionen upprätthålls. De ska kanalisera ett brett, regelbundet politiskt deltagande bland människor.⁴⁾

Vi är medvetna om de risker som ett långtgående stöd till de politiska partierna kan innebära för möjligheterna att upprätthålla dessa funktioner. När det gäller styrelsefunktionen, finns det en risk för att partikanslier och ombudsmän mer eller mindre integreras i den kommunala förvaltningen. Partierna kan bli beroende av och invända i den förvaltning som man ska styra.

När det gäller folkrörelsefunktionen har utvärderingarna

av det kommunala partistödet visat att det har varit en nödvändig förutsättning för partiernas mellanvalsaktivitet och för att inte partierna ska utvecklas mot mer eller mindre renodlade valapparater som är vanligt i många länder.

I bästa fall kan den utökade administrativa kapaciteten, som partierna bygger upp med hjälp av det kommunala stödet, leda till att det underlättar partiernas planering, kommunikation och politiska arbete. I sämsta fall kan det leda till att medlemmar "överlåter" det politiska arbetet till anställda ombudsmän och tjänstemän och minskar de egna frivilliga insatserna.

6.1.2 Konsekvenser av ett införande av grundstöd

Den ekonomiska effekten vid en övergång från dagens helt igenom mandatbundna kommunala partistöd till ett stöd, där 25 % av anslaget ges som grundstöd, skulle bli en kraftig omfördelning av partistödet från de större till de mindre partierna.

I tabell 11 redovisas de ekonomiska konsekvenserna i kommunerna om det hade funnits ett grundstöd på 25 % efter 1985 års val.

Tabell 11. Jämförelse i kommunerna mellan mandatbundet partistöd och 25 % grundstöd + mandatbundet stöd, milj. kr.

Parti	1986	Grundstöd	Differens
Moderaterna	29,8	31,9	+ 2,1
Centern	26,0	20,3	- 5,7
Folkpartiet	18,2	21,9	+ 3,7
Socialdem.	71,5	60,7	-10,8
Vpk	7,2	12,9	+ 5,7
Kds	3,3	3,9	+ 0,6
Miljöpartiet	2,9	5,7	+ 2,8
Övriga	2,5	4,2	+ 1,7

Med utgångspunkt från mandatfördelningen efter 1985 års kommunalval och med en oförändrad ram, skulle ett grundstöd på 25 % ha inneburit en minskning av KPS med 10,8 milj. kr. (14 %) för socialdemokraterna och med 5,7 milj. kr. för centern (22 %).

Övriga partier, framför allt de som har få mandat, skulle ha fått en ökning av KPS. Miljöpartiet exempelvis skulle ha fått nära en fördubbling av KPS jämfört med nuvarande modell. Även Vpk skulle ha fått en relativt stor ökning av KPS. För de lokala partierna skulle det ha inneburit en ökning med 70 %.

I tabell 12 redovisas de ekonomiska konsekvenserna i landstingen om det hade funnits ett grundstöd på 25 % efter 1985 års val.

Tabell 12. Jämförelse i landstingen mellan mandatbundet partistöd och 25 % grundstöd + mandatbundet stöd, milj. kr.

Parti	1986	Grundstöd	Differens
Moderaterna	18,6	18,2	- 0,4
Centern	10,6	12,2	+ 0,6
Folkpartiet	11,7	13,0	+ 1,3
Socialdem.	40,1	34,3	- 5,8
Vpk	4,5	7,3	+ 2,8
Kds	0,8	1,4	+ 0,6

För landstingens del skulle ett grundstöd på 25 % ha inneburit en minskning av KPS med 5,8 milj. kr. (14 %) för socialdemokraterna och med 0,4 milj. kr. för moderaterna (2 %). Det skulle framför allt ha varit de mindre partierna som skulle ha fått en relativt stor ökning av sitt partistöd om det hade funnits ett grundstöd på 25 %. Vpk skulle ha fått en ökning med 60 % och Kds en ökning med 75 %.

6.1.3 Förekomst av småpartier

Det huvudsakliga argumentet emot ett grundstöd i det kommunala partistödet är att det i allt för hög grad skulle kunna gynna en uppsplittring av partierna i olika småpartier, och stimulera en framväxt av lokala partier. Detta skulle i sin tur kunna innebära problem för arbetet i de parlamentariska församlingarna. Det kan i detta sammanhang finnas skäl att studera förekomsten av lokala småpartier i kommunerna.

Antalet lokala partier har varierat genom åren.

- 1950 fanns det 95 lokala partier
- 1962 fanns det 196 lokala partier
- 1973 fanns det 52 lokala partier
- 1982 fanns det 85 lokala partier
- 1985 fanns det 82 lokala partier

Som synes växte det fram en mängd lokala partier under 50-talet. Under 80-talet har däremot antalet lokala partier varit relativt konstant. En preliminär genomgång efter valet 1988 visar att antalet lokala partier nu är ca 70. (Kds och Miljöpartiet räknas i detta sammanhang inte till lokala partier).

I kommunalvalet 1985 fick 82 lokala partier mandat i fullmäktige i 75 kommuner.⁵⁾ Av de lokala partierna finns Apk i 8 kommuner, Skp i 6 kommuner och KPLM-r i 3 kommuner. Dessa partier kan dock i viss mån ses som rikspartier. Räknas dessa 17 partier bort återstår 65 lokala partier i 62 kommuner.

I dessa 62 kommuner fanns det mer än 1 lokalt parti i endast 4 kommuner (Svedala, Osby, Ljusdal och Gällivare). I Svedala är ett av partierna Skånepartiet, som delvis kan ses som ett regionalt parti. Skånepartiet var efter valet 1985 representerade i fullmäktige i 5 kommuner i Skåne. Räknas även Skånepartiet bort, innebär det att det efter valet 1985 fanns 60 lokala partier i 58 kommuner. Endast i 3 kommuner, nämligen i Osby, Ljusdal och Gällivare, fanns det mer än ett lokalt parti.

Vår slutsats är att det inte har skett någon dramatisk ökning av antalet lokala partier i kommunerna sedan slutet av 60-talet. Konstruktionen av det kommunala partistödet har sannolikt bidragit till detta. Vår hypotes är att det skulle ha funnits betydligt fler lokala partier om en viss del av partistödet hade utgått i form av ett grundstöd.

6.1.4 Mandatspärrear mot småpartier i ett system med grundstöd

Det har ifrågasatts om alla partier, som är företrädade i fullmäktige, ska ha rätt till grundstöd. Motioner har därför väckts om en spärregel, knuten antingen till respektive partis andel av det totala antalet avgivna röster, eller till det totala antalet ledamöter i fullmäktige/landstinget, för att ett parti ska få del av grundstödet i det kommunala partistödet.⁶⁾

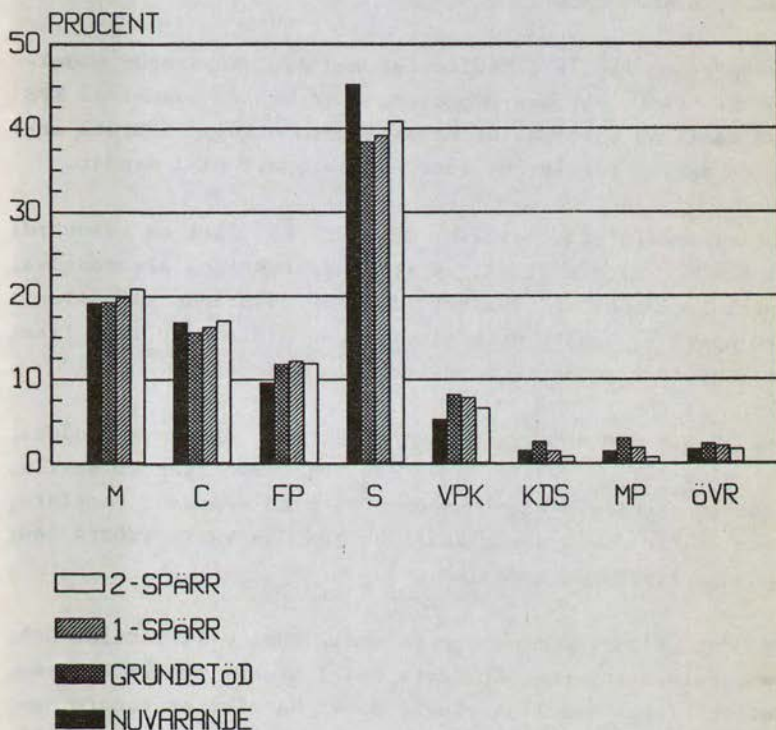
Grundbeloppet bör enligt dessa förslag inte utgå till tillfälliga grupperingar av det slag som lokalt kan förekomma främst vid de kommunala valen. Vidare har det ansetts att grupp som får kommunalt bidrag dessutom bör tillhöra politisk organisation med större förankring. Det kan därför vara skäl att se vilka effekter ett system med spärrear skulle få för partierna.

Diagram 1 visar vilka effekter ett grundstöd på 25 % utan spär, samt ett grundstöd på 25 % med en spär på 1 respektive 2 mandat, skulle ha fått om det hade tillämpats i kommunerna under perioden 1977-1986. Staplarna i dia-

grammet visar den genomsnittliga andel som respektive parti skulle ha fått av partistödet.

Diagram 1. Effekter av olika beräkningsmodeller på partistödet i kommunerna; genomsnitt för perioden 1977-1986

BERÄKNINGSMODELLERNAS EFFEKTER PÅ DET
KOMMUNALA PARTISTÖDET I GENOMSnitt
UNDER PERIODEN 1977-1986

I förhållande till den nuvarande modellen skulle ett grundstöd för moderaternas del ha inneburit att de i stort sett skulle ha fått samma andel av KPS under denna period. Med en spärr på 1 respektive 2 mandat skulle deras andel ha blivit något större.

Centern skulle med ett grundstöd utan spärr och med en spärr på 1 mandat ha fått en något mindre andel av KPS jämfört med den nuvarande modellen. Med en spärr på 2 mandat skulle andelen ha blivit lika stor, jämfört med den nuvarande modellen.

Folkpartiet skulle i jämförelse med den nuvarande modellen ha fått ett par procentenheter större andel av KPS med samtliga alternativa beräkningsmodeller. Största andelen skulle partiet ha fått med en spärr på 1 mandat.

Socialdemokraterna skulle däremot ha fått en avsevärd minskning av sin andel av KPS med samtliga alternativa beräkningsmodeller, jämfört med den nuvarande modellen. Med spärrar skulle dock minskningen inte ha blivit lika stor jämfört med ett grundstöd utan spärrar.

Vpk skulle med ett grundstöd ha fått en ökning med några procentenheter av sin andel av KPS. Med spärrar skulle andelen ha blivit något mindre än utan spärrar. Fortfarande skulle dock deras andel av KPS ha varit större än med den nuvarande modellen.

När det gäller de mindre partierna, Kds, miljöpartiet och de lokala partierna, är deras andel av det totala KPS relativt liten. Samtliga skulle dock ha fått en större andel av KPS under denna period om det hade funnits ett grundstöd, jämfört med den nuvarande modellen.

Med en spärr på 1 mandat skulle Kds och Mp få ungefär lika stor andel av KPS som med nuvarande modell. Med en

spärr på 2 mandat skulle de däremot få en betydligt mindre andel jämfört med nuvarande modell. De lokala partierna skulle däremot knappast ha drabbats av en mandat-spärr.

Sammanfattningsvis skulle således centern och socialdemokraterna under denna period ha fått en mindre andel av KPS med ett grundstöd, jämfört med nuvarande modell. Med spärrar skulle minskningen inte ha blivit lika stor. Övriga partier skulle ha fått en större andel av KPS med ett grundstöd. Den ökade andelen skulle dock ha reducerats för de minsta partierna om det hade funnits spärrar.

6.1.5 Bidrag till partier utanför fullmäktige; avtrappningsregler, spärregler

Parti som får del av det kommunala partistödet måste enligt nuvarande bestämmelser vara representerat i fullmäktige/landstinget. Förslag har väckts i riksdagen om att även parti, som inte kommit in i fullmäktige/landstinget, ska kunna få del av det kommunala partistödet.⁷⁾

I förslaget hänvisas till den konstruktion som finns i det statliga stödet med avtrappningsregler varigenom ett parti, som har fått ett stort antal röster i valet, men ändå blivit orepresentat i riksdagen, kan erhålla bidrag.

Denna fråga behandlades av kommunaldemokratiutredningen.⁸⁾ Av den valstatistiska undersökning som utredningen lät göra framgår att det framför allt är småpartier med en riksorganisation som skulle drabbas av en småparti-spärr. Däremot skulle s.k. lokala partier inte drabbas särskilt hårt av en sådan spärr.

Utifrån de kartläggningar, som kommunaldemokratiutred-

ningen lät göra, var det inte möjligt att dra några entydiga slutsatser om hur en småpartispärr på den kommunala nivån bör utformas. Utredningen ansåg dock att man hade fått belägg för att önskemålet om en likformighet mellan riksdagsvals- och kommunalvalssystemet inte bör drivas alltför långt. Utredningen föreslog därför att en lägre spärrnivå än 4 % för de kommunala valen borde kunna övervägas.

Frågan om spärregler i kommunalvalet behandlades av riksdagen 1975.⁹⁾ Beslutet innebar att det infördes en spärr för val till landstingen, som till stor del anslöt sig till det system som sedan 1970 hade tillämpats vid val till riksdagen.

Det nya systemet innebar att 9/10 av mandaten i landstinget ska vara fasta valkretsmandat som fördelas mellan valkretsarna på grundval av antalet röstberättigade i respektive valkrets. De återstående mandaten är utjämningsmandat och används för att utjämna de avvikelser från ett landstingsproportionellt riktigt valresultat som kan uppstå vid fördelningen av de fasta valkretsmandaten. Endast parti som har fått minst 3 % av rösterna i hela landstingskommunen får delta i mandatfördelningen.

Däremot föreslogs det inte någon spärregel i kommunfullmäktigeval. Enligt propositionen fanns det inte några olägenheter med det nuvarande systemet för val till kommunfullmäktige. Med hänsyn till den starkt delade remissopinionen om småpartispärr för kommunfullmäktigeval, ville man i propositionen inte förorda någon omfattande ändring av systemet för val till kommunfullmäktige.

6.1.6 Utredningens ställningstagande om spärregler

Det är många aspekter som måste vägas samman när det gäller problematiken med småpartier. En väsentlig förutsättning för den kommunala demokratin är att de kommunala organen har möjlighet att i rimlig utsträckning följa konsekventa handlingslinjer.

En alltför långtgående partisplittring skulle kunna reducera dessa möjligheter. I s.k. vågmästarlägen, där det inte finns någon klar majoritet, kan ett eller flera småpartier komma att få ett oproportionerligt stort inflytande över de kommunala besluten.

Även om det kan finnas skäl att överväga ett införande av spärregler vid val till kommunfullmäktige, anser vi i likhet med riksdagsmajoriteten 1975, att det f.n. inte är påkallat med sådana regler.

När det gäller bidragssystemet anser vi att detta bör konstrueras så att det inte i alltför stor utsträckning stimulerar en framväxt av småpartier. Villkoret för att få partistöd ska, enligt vår mening, som hittills vara att partiet är representerat i fullmäktige/landstinget. Det saknas därför skäl till att införa särskilda avtrappningsregler i landstingen samt i kommuner med valkretsindelning enligt den modell som finns vid riksdagsvalet.

6.2 Kommunalt partistöd med kanslistöd

6.2.1 Det statliga kanslistödet

1972 infördes ett grundstöd i det statliga kanslistödet. Därefter har det i ett flertal motioner i riksdagen om ett kommunalt grundstöd hänvisats till den konstruktion av grundstödet som finns i det statliga stödet.¹⁰⁾

I motionerna hävdas att vissa av partiernas utgifter är tämligen likartade. Oavsett partiernas mandattal är antalet väljare som ska informeras lika stort. Detta borde enligt motionärens mening beaktas vid utformningen av det kommunala partistödet på samma sätt som görs när det gäller det statliga partistödet.

Hänvisningen till konstruktionen av det statliga stödet är dock missvisande. Motionärerna skiljer inte mellan den del i det statliga stödet som utgör kanslistöd och den del som utgör partistöd.

Kanslistödet består dels av ett grundstöd, som utgår med lika belopp till samtliga partier som är representerade i riksdagen, dels av en mandatbunden del, det s.k. tilläggsstödet, där beloppet per mandat är 50 % högre för partier i oppositionsställning i förhållande till partier i regeringsställning.

Själva partistödet är däremot proportionellt, dvs. mandatbundet. Det utgår med ett visst belopp per mandat som partierna har fått i senaste riksdagsvalet.

Det motionärerna avser är snarare att överföra den konstruktion som gäller för det statliga kanslistödet till det kommunala partistödet. Därmed frångår man den princip som partierna var överens om i 1971 års partistödsutredning.

Orsaken till att partierna kunde enas 1972, om att införa ett grundstöd i kanslistödet, var att man därmed inte behövde rubba på principen om att partistödets storlek bör stå i relation till partiernas styrka.

Utredningen föreslog en knytning av grundstödet till kanslistödet därför att det inte gick att exakt beräkna om kostnaderna för partiernas informations- och opinionsverksamhet verkligen är lika, oavsett partiernas storlek. Utredningen fann att det möter avsevärda svårigheter att på ett objektivt godtagbart sätt få fram några gemensamma grundkostnader för partiernas informations- och opinionsverksamhet.

Trots detta var utredningen medveten om att det kunde finnas en viss grund i argumentet om lika informationskostnader för partierna. Man enades därför om att föreslå att grundstödet skulle utgå som en del av kanslistödet. Det skulle utgå till de partier som hade fått minst 4 % av rösterna i landet i senaste riksdagsvalet.

Det är således kanslistödet och inte partistödet som till viss del består av ett grundstöd som utgår med lika belopp till samtliga partier som är representerade i riksdagen.

6.2.2 Bakgrunden till det statliga kanslistödet

Det kan i detta sammanhang vara skäl att närmare se vad som låg bakom riksdagens beslut 1965 om att inrätta ett särskilt kanslistöd. Tanken bakom kanslistödet var ursprungligen att det skulle vara ett stöd till riksdagsgrupperna, så att dessa själva skulle kunna anställa sekreterare för att biträda riksdagsgruppernas ledamöter.

Förslaget hade ursprungligen väckts i den då sittande

författningsutredningen.¹¹⁾ Den hade inhämtat synpunkter från riksdagsgrupperna angående riksdagsmännens arbetsförhållanden. Utredningen menade att det enklaste vore att ställa ett anslag till fri disposition till varje grupp av viss storlek.

Författningsutredningen stannade dock för att föreslå att varje partigrupp, av sådan storlek att den var representerad i riksdagsutskott, äger rätt att under riksmöte erhålla biträde av en sekreterare som avlönas av statsmedel. Sekreterarna skulle anställas av riksdagens kontor på förslag av vederbörande riksdagsgrupp och enligt de anställningsvillkor som kontoret fastställde.

Författningsutredningen diskuterade även frågan om skrivhjälp till riksdagsledamöterna. Enligt utredningens uppfattning rådde det ingen tvekan om att ledamöterna borde ha tillgång till kostnadsfri skrivhjälp. Sådan hjälp borde därför finnas tillgänglig inom riksdagen och kunna ställas till riksdagsgruppernas förfogande menade utredningen. Man betonade att denna hjälp givetvis inte bör utnyttjas för uppgifter som normalt ankommer på partiernas riksorganisationer.

När frågan om det statliga partistödet behandlades i riksdagen 1965 hänvisades det till att frågan om statsbidrag till partiernas kostnader för gruppkanslier hade beretts av bankoutskottet.¹²⁾ I utskottets utlåtande refererades bl.a. till författningsutredningens förslag.

Utskottet föreslog att ett särskilt bidrag skulle utgå till varje partigrupp i riksdagen med 3 000 kronor per medlem och år, om gruppen var företräd i regeringen. I annat fall skulle bidrag utgå med 4 500 kronor per medlem och år. Därmed kunde sedan partigrupperna själva anställa personal.¹³⁾

Med hänvisning till bankoutsiktens utlåtande, uttalades det i propositionen att kanslistödet visserligen bör vara proportionellt i förhållande till partiernas mandatsiffror. Med hänsyn till de betingelser som oppositionspartierna hade att bedriva sitt arbete, ansågs det dock rimligt att partier, som inte har regeringsansvaret, gynnas vid bidragsgivningen i detta speciella sammanhang.

I propositionen föreslogs därför att kanslistödet skulle utgå med 50 % högre belopp för ett oppositionsparti än för ett parti som var företrätt i regeringen. Detta blev också riksdagens beslut.

Partistödet och kanslistödet var således från början två skilda företeelser. Med tiden har de emellertid kommit att ses som en helhet, eftersom det inte förekommer någon kontroll av hur medlen används. Detta kan ha bidragit till uppfattningen att det finns ett grundstöd i det statliga partistödet.

Denna uppfattning har sannolikt förstärkts av att riksdagen 1975 beslöt att införa ett nytt partigruppsstöd, samt ett anslag för kontorshjälp till riksdagsledamöterna.¹⁴⁾ Det fick samma konstruktion som kanslistödet och kan därför snarast ses som en komplettering till det ursprungliga kanslistödet. Fr.o.m. 1982/83 slogs dessa bidrag samman till en gemensam anslagstitel: Bidrag till partigrupper.

Bakgrunden till beslutet om ett nytt partigruppsstöd var att en informationsutredning inom riksdagen hade föreslagit ett sådant. Därigenom skulle det bli möjligt för partigrupperna i riksdagen att bygga ut den verksamhet som är inriktad på att inhämta sakinformation i olika frågor. Bl.a. skulle fler utredare och experter kunna engageras vid partigruppskanslierna.

Motiveringarna för det nya partigruppsstödet var således likartade de som författningsutredningen anförde i början av 60-talet för att förstärka riksdagsgruppernas kanslier, dvs. det som så småningom blev kanslistödet. Sannolikt kommer även detta stöd så småningom att betraktas som en del av partistödet.

Oavsett utvecklingen av det ursprungliga kanslistödet, från att från början ha varit ett partigruppsstöd till att senare uppfattas som ett allmänt partistöd, måste dock utgångspunkten för den fortsatta diskussionen vara att det statliga kanslistödet, och senare det nya partigruppsstödet, har tillkommit för att ge partigrupperna i riksdagen resurser för att förbättra riksdagsledamöternas arbetsförhållanden.

6.2.3 Förslag om kommunalt partigruppsstöd

Vi föreslår att det, i anslutning till det fortsatta arbetet med den nya kommunallagen, bör övervägas om det behövs en generell regel om kommunalt partigruppsstöd, som täcker de olika former av politiskt biträde till de förtroendevalda som förekommer, liksom andra former av stöd till partierna som förekommer vid sidan av det kommunala partistödet.

De olika former av service till partierna, som kommuner och landsting i dag ger, kan på sätt och vis sägas motsvara det statliga kanslistödet och partigruppsstödet. Motiveringarna för ett grundstöd i det kommunala partistödet har under senare år också allt mer kommit att för-

skjutas mot att partierna har likartade grundkostnader för lokaler, möteskostnader, skrivservice etc.¹⁵⁾

Det finns i dag någon form av tjänstemän som biträder partigrupperna i 49 kommuner och i samtliga landsting. Under de senaste 20 åren har det också blivit allt vanligare att kommuner och landsting engagerar förtroendevalda på hel- och deltid. 1986 fanns det sammanlagt 782 förtroendevalda på hel- eller deltid i 282 av landets kommuner. I landstingen fanns det 1986 sammanlagt 132 förtroendevalda på heltid. Många av dessa var oppositionsföreträdare eller nämndordförande.

I nästan 2/3 av kommunerna och i så gott som alla landsting får partierna disponera möteslokaler kostnadsfritt. I nära 1/3 av kommunerna och i hälften av landstingen förekommer det att partierna får hjälp med utskrift och kopiering av partimaterial.

I nästan hälften av kommunerna och i nästan alla landsting får partierna disponera kommunens/landstingets AV-hjälpmedel och annan kontorsutrustning. I många kommuner och landsting får partierna kostnadsfritt informera i den kommunala informationstidningen till hushållen.

I samband med remissen av kommunaldemokratiska kommitténs betänkande om politiska sekreterare framförde några remissinstanser önskemål om att även de övriga former för politiskt biträde som förekommer, bör utredas och ges en klarare ställning.

I propositionen om politiska sekreterare avvisades denna begäran. Som skäl anfördes att kommunerna och landstingen bör ha så stor frihet som möjligt att välja den form av biträde till de förtroendevalda som är lämpligast med hänsyn till kommunens storlek, arbetsuppgifter och omständigheter i övrigt. Man bör inte ställa upp formella

hinder för kommunerna och landstingen, när det gäller att använda den form för biträde åt de förtroendevalda som kan passa dem bäst.

Utvärderingen av lagen om politiska sekreterare har dock visat att lagen inte har skapat det enhetliga system för administrativ assistans åt de förtroendevalda som var avsikten. Det förekommer fortfarande andra lösningar för att skapa administrativa resurser åt de förtroendevalda.

Av den anledningen föreslår vi att det, i anslutning till det fortsatta arbetet med den nya kommunallagen, bör övervägas om det behövs en generell regel om kommunalt partigruppsstöd. En sådan regel bör täcka de olika former av politiskt biträde till de förtroendevalda som förekommer i dag i kommunerna och landstingen. Den bör även täcka andra former av stöd till partierna som förekommer vid sidan av det kommunala partistödet.

Kommunaldemokratiska kommittén övervägde en sådan regel om administrativ hjälp till de förtroendevalda i samband med att den presenterade förslaget till lag om politiska sekreterare ¹⁶⁾. Genom att i lagen formulera detta, borde det enligt kommittén stå klart att denna service också kan ges till förtroendevalda i kommuner som inte ser någon anledning att inrätta särskilda befattningar som politiska sekreterare.

Detta förslag avvisades dock i propositionen. De politiska sekreterare, som är anställda av kommuner och landsting, har enligt föredraganden naturligtvis tillgång till kommunförvaltningens administrationsapparat. Det ligger därför i sakens natur att de förtroendevalda också har tillgång till denna i den utsträckning det kan anses motiverat av deras uppdrag, menade han.

Det ansågs därför inte vara nödvändigt med en särskild

regel om detta. Enligt föredraganden hade kommittén inte heller anfört några omständigheter, som pekade på behovet av att reglera de förtroendevaldas rätt till administrativ hjälp i andra former än genom politiska sekreterare.

6.2.4 Reglernas inplacering i kommunallagen

Vi föreslår att reglerna om kommunalt partistöd och reglerna om kommunalt partigruppstöd infogas i skilda avsnitt i kommunallagen.

Genom att infoga reglerna om partistöd och partigruppstöd markeras att partigruppstöd inte ska sammanblandas med det kommunala partistödet. En sådan uppdelning av reglerna, överensstämmer med den uppfattning som kommunaldemokratiska kommittén kom fram till i sitt förslag till lag om politiska sekreterare.

Kommittén diskuterade möjligheten att foga samman lagen om politiska sekreterare med lagen om kommunalt partistöd. En sådan sammanfogning skulle emellertid strida mot deras syn på de politiska sekreterarnas funktion och ställning i det politiska och administrativa systemet.

När kommunerna anställer särskild personal, med uppgifter av detta slag, är det inte i första hand för att främja partiernas allmänna verksamhet, menade kommittén. Det är i stället fråga om att ge kvalificerat biträde, låt vara politiskt, till de förtroendevalda i deras roll som beslutsfattare i kommunen.

Kommittén ansåg i stället att kommunernas och landsting-

ens rätt att anställa politiska sekreterare, i avvaktan på den aviserade översynen av kommunallagen, skulle regleras i en särskild lag, för att senare inarbetas i kommunallagen.

Lagen om politiska sekreterare fick således en provisorisk karaktär i avvaktan på den kommande kommunallagsöversynen. Kommunaldemokratiska kommitténs ursprungliga avsikt var dock att den så småningom skulle fogas in i kommunallagen.

Den arbetsgrupp inom civildepartementet, som har haft i uppdrag att utforma en ny kommunallag, har i sitt betänkande bl.a. föreslagit att såväl lagen om kommunalt partistöd som lagen om politiska sekreterare fogas in i den nya kommunallagen.¹⁷⁾ Arbetsgruppens förslag kommer att ligga till grund för den parlamentariska kommitté, som har tillsatts för att fortsätta arbetet med en ny kommunallag.¹⁸⁾

Arbetsgruppen föreslår att lagen om kommunalt partistöd förs in i kompetenskapitlet under rubriken "Utökade befogenheter i vissa fall". Med hänsyn till de politiska sekreterarnas särskilda ställning anser arbetsgruppen att bestämmelserna om dessa bör placeras i kapitlet "De förtroendevalda."

6.2.5 Partigruppsstödet konstruktion

Vi föreslår att det bör övervägas om ett kommunalt partigruppsstöd bör konstrueras på samma sätt som det statliga stödet.

Det statliga kanslistödet och partigruppsstödet utgår dels i form av ett grundbidrag, dels i form av ett mandatbundet bidrag. Alternativet till en konstruktion av ett kommunalt partigruppsstöd, liknande den som gäller för det statliga kanslistödet, skulle vara att det fördelas med hänsyn till de olika partiernas styrka i fullmäktige, dvs. enligt den princip som i dag tillämpas för det kommunala partistödet.

Vi förordar inte en regel om att partigruppsstödet ska fördelas utifrån de olika partiernas styrka. En sådan regel skulle kunna försvåra de ofta komplicerade förhandlingar om fördelningen av olika poster som ofta följer efter ett val.

Inte sällan leder dessa överläggningar till överenskomelser, som alla parter är överens om, men som kan vara svåra att objektivt värdera. En sådan överenskommelse skulle kunna bli svår att relatera till en bestämmelse om proportionell fördelning.

Om partigruppsstödet inte behöver utgå efter proportionella grunder, innebär det att stödet kan utgå som ett grundstöd och ett mandatbundet stöd. Det kan få till följd att en del kommuner/landsting väljer att minska det mandatbundna partistödet och i stället stödjer partierna via partigruppsstödet.

Vi vill dock påpeka att avsikten med det kommunala partigruppsstödet är att det ska förbättra de förtroendevaldas arbetsförhållanden. Det ska inte ersätta det mandatbundna partistödet, utan ska ses som ett komplement.

6.2.6 Särskilda spärregler mot småpartier

Vi föreslår att det bör övervägas om samtliga partier, som är representerade i fullmäktige/landstinget, ska ha rätt till partigruppstöd.

Vi har tidigare anfört att vi inte anser det påkallat med särskilda spärregler i det kommunala valsystemet. När det gäller bidragssystemet anser vi att detta bör konstrueras så att det inte i alltför stor utsträckning stimulerar en framväxt av småpartier. Villkoret för att få partistöd ska vara att partiet är representerat i fullmäktige/landstinget. Detta bör även gälla för partigruppstöd.

6.3 Kommunalt partistöd med utjämningsregler

6.3.1 Effekter på partistödet vid en valförlust

För ett parti som går kraftigt tillbaka i ett val finns det i dag inte något skyddsnät i det kommunala partistödet. Ett minskat antal mandat ger omedelbar effekt på partistödets storlek för partierna.

Demokratiberedningen redovisade i sin rapport om det kommunala partistödet ett exempel från landstingsvalet 1982 vilka inkomstförändringar som sker för partier som förlorar mandat i ett eller flera landsting och vad som händer i partiorganisationerna efter ett sådant val.¹⁹⁾

Folkpartiet förlorade flest mandat i landstingen genom 1982 års minskade röstunderlag. Partiet tappade totalt 100 mandat i landets landsting. Centerpartiet förlorade

41 mandat och hade efter valet 1982 totalt 305 platser i landstingen. Vpk slutligen, minskade med 7 mandat till 79 mandat i de nya landstingen efter valet.

Fördelningen av stödet från landstingen mellan partierna åren 1982 och 1983 visar att centerpartiet, som visserligen förlorade 41 mandat, fick exakt lika stort belopp båda åren, 11,2 milj. kr. (löpande penningvärde). Detta berodde på att höjningarna av LPS för 1983 utjämnade och täckte mandatförlusterna.

Detta gällde även Vpk, som fick 3,3 milj. respektive 3,4 milj. kr. (löpande penningvärde) år 1982 respektive 1983. Folkpartiets mandatförluster var dock så stora att höjningarna av LPS-mandaten inte motsvarade bortfallet. Partiet erhöll 6,2 milj. kr. 1982 och året därpå 4,5 milj. kr. i partistöd från landstingen, dvs. en minskning med 1,7 milj. kr.

Stockholms läns landsting tillämpade under 1983 en form av avtrappat LPS. Partierna erhöll då partistöd baserat på medeltalen av mandaten för 1979 och 1982. Det innebar en viss dämpning av den ekonomiska förlust för folkpartiet som blev följderna av mandatminskning i valet till landstinget 1982.

Folkpartiet halverades då i Stockholms läns landsting, från 18 till 9 platser. Partiet erhöll med den nya regeln således 13,5 mandat som partistödsgrundande för 1983. För 1984 tillämpades åter den traditionella beräkningen med 1982 års mandatsiffror.

6.3.2 Förslag om utjämningsregler i det kommunala partistödet

Vi föreslår att det kommunala partistödet även fortsättningsvis ska vara helt igenom mandatbundet och utgå med ett visst belopp per mandat. Vi föreslår dock vissa utjämningsregler för partier som förlorar mandat i ett val.

En grundläggande princip för partistöden är att de beräknas utifrån partiernas styrka. Denna princip är viktig, eftersom den offentliga finansieringen annars skulle kunna utvecklas till ett gigantiskt "pensionssystem". Partier skulle, trots kontinuerliga valförluster, kunna överleva under lång tid.

Vi är dock medvetna om att ett parti som går kraftigt tillbaka i ett val kan drabbas av stora ekonomiska svårigheter. Det är i dag vanligt att partier har hel- eller deltidsanställda sekreterare med politiska arbetsuppgifter. Vid en kraftig valförlust kan ett parti därför bli tvunget att snabbt avskeda anställd personal. Även kostnader för lokaler är ofta en betydande fast utgift för partierna. Hyreskontrakt löper oftast på mer än ett år.

Förslag har väckts om att regler, som liknar de som gäller för det statliga partistödet, bör införas i det kommunala partistödet. På detta sätt skulle de beskrivna nackdelarna kunna minskas avsevärt.²⁰⁾

I det statliga partistödet finns det sedan 1972 ett mandatbidrag som bestäms med hänsyn till de två närmast

föregående valen. Det innebär en successiv anpassning till valutslagen och en utjämning i tiden, vare sig det gäller valförluster eller valframgångar.

Det statliga partistödet beräknas under det första året efter valet utifrån $1/6$ av det antal mandat partiet fick i senaste valet plus $5/6$ av antalet mandat i det näst senaste valet.

Andra året efter valet beräknas det utgående partistödet utifrån $1/2$ gånger antalet mandat i senaste val, plus $1/2$ gånger antalet mandat i näst senaste val. Tredje året beräknas det utgående partistödet utifrån $5/6$ gånger antalet mandat i senaste val plus $1/6$ gånger antalet mandat i näst senaste val.

1971 års partistödsutredning påpekade att i och för sig skulle liknande utjämningsregler kunna införas även i det kommunala partistödet. Man föreslog dock inte något sådant.

Utredningen ansåg att varje enskild kommuns bidrag för sig i flertalet fall inte hade någon avgörande betydelse för respektive partis ekonomi. Eftersom en utjämning av partiernas ekonomi borde kunna uppnås genom utjämningsreglerna i det statliga stödet, ansåg utredningen att det inte fanns tillräckligt vägande skäl för att komplicera det kommunala partistödet med regler om utjämning.

Vår bedömning är dock att partierna i dag, jämfört med början av 70-talet, har blivit allt mer beroende av det kommunala partistödet för sin ekonomi. De regionala partiorganisationerna får i genomsnitt 40-70 % av sina totala inkomster från det kommunala partistödet. För vissa lokala partiorganisationer täcks verksamhetskostnaderna under mellanvalsår till 90 % eller mer av det kommunala partistödet. Vi anser därför att det är rimligt att det

finns ett ekonomiskt skyddsnät i det kommunala partistödet för de partier som går kraftigt tillbaka i ett val.

Vi föreslår därför att reglerna om kommunalt partistöd bör kompletteras med att parti, som förlorar mandat i det senaste valet, vid beräkning av det kommunala partistödet får tillgodoräkna sig det antal mandat partiet hade vid närmast föregående val under första året efter valet. Beloppet per mandat ska utgå i enlighet med vad fullmäktige/landstinget beslutar för det kommande året.

6.3.3 Ekonomiska konsekvenser av utjämningsregler

För att illustrera vad som skulle ha hänt om de föreslagna reglerna hade tillämpats efter 1985 års val, redovisas i tabell 13 en jämförelse som omfattar 14 kommuner, dvs. 5 % av landets 284 kommuner. Utfallet för de utvalda kommunerna redovisas i bilaga 8. Utgångspunkten för jämförelsen är skillnaden i kommunalt partistöd som utgick i dessa kommuner efter 1982 och 1985 års val.

Alt. 1 är det nuvarande partistödet utan utjämningsregler.

Alt. 2 är det alternativ som vi föreslår. Det innebär att ett parti, som förlorade mandat i det senaste valet, får tillgodoräkna sig antalet mandat ifrån föregående val under det första året efter valet. Andra året slår emellertid mandattalet från det senaste valet igenom fullt ut. Beloppet per mandat är det som gäller för den nya mandatperioden.

Alt. 3 är det alternativ som finns i det statliga partistödet. Första året efter valet utgår 1/6 av antalet mandat i senaste valet och 5/6 av antalet mandat i föregående val. Andra året utgår 3/6 av antalet mandat i senaste valet och 3/6 av antalet mandat i föregående val. Tredje året utgår 5/6 av antalet mandat i senaste valet och 1/6 av antalet mandat i föregående val.

Detta innebär en successiv avtrappning, respektive en upptrappning, av partistödet vid såväl en valförlust som vid en valframgång. I detta sammanhang har dock endast utfallet för det första året beräknats.

Tabell 13. Jämförelse i 14 kommuner mellan effekterna på partistödet vid valförlust med det nuvarande partistödet (alt. 1) och alternativa modeller med utjämningsregler (alt 2. och 3)

Alt.	M	C	Fp	Kds	Mp	S	Vpk	Övr	Summa
1	273128	-44068	655140	56952	78850	691478	66180	10960	1786620
2	376694	238304	655140	56952	78850	873944	17380	24060	2441924
3	45521	-7344	109189	9491	11908	115246	12133	-808	294236

Summan för alt. 1 visar den verkliga ökningen av kostnaden för KPS mellan 1982 och 1985 års val i de 14 kommunerna. Ökningen var ca 1,78 milj. kr.

Summan för alt. 2 visar vad kostnaden skulle ha blivit om den modell som vi föreslår skulle ha tillämpats i de 14 kommunerna efter 1985 års val. En kompensation för man-

datförlusterna skulle ha inneburit en ökning av kostnaderna med ca 65 5000 kronor till 2,4 milj. kr., dvs. en kostnadsökning med 36 %.

Summan för alt. 3 visar vad kostnadsökningen skulle ha blivit under det första året efter valet i de 14 kommunerna, om ett alternativ liknande det som finns vid riksdagsvalet hade tillämpats. Kostnaden skulle ha blivit ca 300 000 kronor. Det är ca 1,5 milj. kr. lägre än vad som blev fallet i verkligheten.

Om det alternativ som vi föreslår (alt. 2) hade tillämpats efter 1985 års val, skulle centern, moderaterna och socialdemokraterna ha gynnats medan Vpk skulle ha missgynnats.

Om däremot liknande regler som för det statliga parti-stödet (alt. 3) hade tillämpats efter 1985 års val, skulle samtliga partier utom centern ha missgynnats det första året, jämfört med det nuvarande alternativet (alt. 1).

Med reservation för bristande representativitet i urvalet, kan vissa slutsatser dras om de ekonomiska konsekvenserna för samtliga kommuner i landet. Beloppen får inte tas alltför bokstavligt. Det visar emellertid ändå något om storleksordningen.

Den totala ökningen av kommunernas kostnader för parti-stödet mellan 1982 och 1985 års val var ca 30 milj. kr. Kostnaden för att kompensera mandatförlusterna efter 1985 års val enligt alt. 2, dvs. det alternativ som vi föreslår, kan beräknas till ca 10 milj. kr. (36 %). Den totala ökningen av KPS mellan 1982 och 1985 års val skulle således ha blivit ca 40 milj. kr. om det alternativ som vi föreslår hade tillämpats.

När det gäller alt. 3 skulle det, med de reservationer som kan göras, ha blivit en ökning med 5 milj. kr. det första året, i stället för 30 milj. kr. som blev den verkliga ökningen.

6.4 Sammanfattning av utredningens överväganden och förslag

Enligt vår bedömning bör det kommunala partistödet ses som ett allmänt samhälleligt stöd för att stärka de politiska partiernas ställning i opinionsbildningen och därigenom att stärka den kommunala demokratin. Det kan inte enbart ses som ett informationsbidrag till partierna.

Konstruktionen av det kommunala partistödet har sannolikt bidragit till att det i Sverige finns förhållandevis få lokala partier och att antalet sedan början av 70-talet har varit ganska konstant. Vår hypotes är att det skulle ha funnits fler lokala partier om en viss del av partistödet hade utgått i form av ett grundstöd.

Även om det kan finnas skäl att överväga ett införande av spärregler vid val till kommunfullmäktige, anser vi att det f.n. inte är påkallat med sådana regler.

När det gäller bidragssystemet anser vi att detta bör konstrueras så att det inte stimulerar en framväxt av småpartier. Villkoret för att få partistöd ska enligt vår mening som hittills vara att partiet är representerat i fullmäktige/landstinget. Det saknas därför skäl till att införa särskilda avtrappningsregler i landstingen och i kommuner med valkretsindelning enligt den modell som finns vid riksdagsvalet.

Vi anser att den parallell som görs mellan grundstödet i det statliga partistödet och förslagen om ett grundstöd i

det kommunala partistödet är missvisande. Det är kanslistödsdelen och inte partistödsdelen i det statliga stödet som till viss del består av ett grundstöd och som utgår med lika belopp till samtliga partier som är representerade i riksdagen. Själva partistödet är däremot proportionellt, dvs. mandatbundet.

Utgångspunkten för den fortsatta diskussionen måste enligt vår uppfattning dock vara att kanslistödet, och senare det nya partigruppsstödet, har tillkommit för att ge partigrupperna i riksdagen resurser för att förbättra riksdagsledamöternas arbetsförhållanden.

Vi föreslår att det i anslutning till det fortsatta arbetet med den nya kommunallagen bör övervägas om det behövs en generell regel om kommunalt partigruppsstöd som täcker de olika former av politiskt biträde till de förtroendevalda som förekommer, liksom andra former av stöd till partierna som förekommer vid sidan av det kommunala partistödet.

Vi föreslår att reglerna om kommunalt partistöd och reglerna om kommunalt partigruppsstöd infogas i skilda avsnitt i den nya kommunallagen.

Vi föreslår att det bör övervägas om ett kommunalt partigruppsstöd bör konstrueras på samma sätt som det statliga stödet. Vi förordar dock inte en fördelningsprincip när det gäller partigruppsstödet som motsvarar den som gäller det kommunala partistödet.

Vi föreslår att det bör övervägas om samtliga partier, som är representerade i fullmäktige/landstinget, i så fall ska ha rätt till ett partigruppsstöd.

Vi föreslår att reglerna om det kommunala partistödet även fortsättningsvis ska vara helt igenom mandatbundet

och utgå med ett visst belopp per mandat. Vi föreslår dock vissa utjämningsregler för partier som förlorar mandat i ett val.

Vi föreslår att reglerna om kommunalt partistöd kompletteras med att parti, som förlorat mandat i det senaste valet, vid beräkning av det kommunala partistödet, får tillgodoräkna sig det antal mandat som partiet hade vid närmast föregående val under första året efter valet. Beloppet per mandat ska utgå i enlighet med vad fullmäktige/landstinget beslutar för det kommande året.

Noter

- 1 KU 1969:36
- 2 Motion 1983/84:1408, Strindberg (m)
- 3 Ds C 1985:8 "Det kommunala partistödet", s. 98
- 4 G. Gidlund "Tendenser i svensk partifinansiering"
- 5 SOS, Allmänna valen 1985, del 2, tab. 2:5
- 6 Motion 1971:549, Strindberg, Brundin (m)
- 7 Motion 1987/88:K606, Svensson (c)
- 8 Ds Kn 1975:2, "Småpartier i den kommunala demokratin", s. 15-18
- 9 Prop. 1975:101, KU 1975:19
- 10 Motion 1983/84:1408, Strindberg (m)
- 11 SOU 1963:19, del 3, s. 212
- 12 Prop 1965:174, s. 7-9
- 13 Bankoutsk. utlåtande. 1965:54, s. 7-9
- 14 KU 1975/76:35-36
- 15 Motion 1986/87:K807, Hasselström-Nyvall (fp)
- 16 Ds Kn 1982:7, "Politiska sekreterare", s. 97
- 17 Ds 1988:52 "Ny lag om kommuner och landsting"
- 18 Dir. 1988:50 "Ny kommunallag"
- 19 Ds C 1985:8, "Det kommunala partistödet", s. 87-88

Kommittédirektiv

Dir. 1988:5

Ersättning för förlorad arbetsförtjänst åt kommunalt
förtroendevalda, utformning av det kommunala parti-
stödet, politikerrollen

Dir. 1988:5

Beslut vid regeringssammanträde 1988-02-25.

Chefen för civildepartementet, statsrådet Holmberg,
anför.

Mitt förslag

Jag föreslår att en utredare tillkallas för att lämna
förslag till hur de kommunalt förtroendevalda skall
ersättas för förlorad arbetsförtjänst.

Utredaren bör vidare få i uppdrag att utreda frågan hur
det kommunala partistödet skall utformas. Utredaren bör
också överväga stödet till de politiska ungdomsorganisa-
tionerna samt stödet till de politiska kvinnoorganisa-
tionerna.

Utredaren bör slutligen analysera politikerrollen, dvs.
de förtroendevaldas situation i kommuner och landsting.
Analysen skall ligga till grund för åtgärder i syfte att
stärka och förbättra de förtroendevaldas arbetsmöjlighe-
ter.

Ersättning för förlorad arbetsförtjänst

Frågan om ersättning för förlorad arbetsförtjänst har tidigare behandlats i proposition 1982/83:97 om de förtroendevaldas arbetsförutsättningar i kommuner och landsting (KU 28, rskr. 338). De kompletterande ersättningsregler om möjlighet att ge kompensation för förlorad arbetsförtjänst som därvid infördes i kommunallagen (1977:179, ändrad senast 1987:1337), syftade dels till att jämställa de ekonomiska villkoren för olika samhällsgrupper, dels till att öka möjligheterna att rekrytera förtroendevalda från den privata arbetsmarknaden.

Det är de enskilda kommunerna och landstingen som beslutar om och på vilket sätt ersättning skall utgå. Enligt uppgift från Svenska kommunförbundet hade 107 kommuner antagit föreskrifter om ersättning för förlorad arbetsförtjänst i juli 1986. Andra undersökningar visar emellertid att endast 10 % av kommunerna har beslutat om ersättning för förlorad arbetsförtjänst. Hälften av dem som har behandlat frågan har i stället valt att höja arvoden till de förtroendevalda.

Resultatet av den ordning som tillämpas är enligt min mening inte tillfredsställande. En viktig förutsättning för de förtroendevaldas möjligheter att fullgöra sitt politiska uppdrag är den ekonomiska ersättningen. Ett politiskt sammanträde på arbetstid innebär ofta att förtroendevalda helt går miste om inkomsten under den tid som de är frånvarande från arbetet.

Utredaren bör kartlägga vilka regler som tillämpas i kommuner och landsting när det gäller ersättning till de kommunalt förtroendevalda.

Utredaren bör därefter lämna förslag till hur ett system kan konstrueras där ersättningen täcker förlorad arbetsförtjänst. Utredaren bör också redovisa vilka kostnader ett sådant förslag medför.

Utredaren bör även klargöra semesterreglernas tillämpning på kommunala förtroendeuppdrag. Utredaren bör i det sammanhanget överväga och föreslå de ändringar i lagstiftningen som behövs för att ledighet för kommunalt uppdrag skall kunna bli semesterlönegrundande frånvaro enligt semesterlagen (1977:480, ändrad senast 1987:293).

Slutligen bör utredaren belysa och komma med förslag vad gäller de förtroendevaldas försäkringsskydd.

Det kommunala partistödet

Det kommunala partistödet tillkom för att stimulera partiernas verksamhet. Det regleras i lagen (1969:596) om kommunalt partistöd. Under senare år har det utvecklats ett antal andra bidragsformer till partierna vid sidan av det mandatbundna kommunala partistödet.

Det rör sig främst om utbildningsbidrag, som kan betalas ut med stöd av vad som sägs om ersättning till förtroendevalda i kommunallagen. I några kommuner förekommer lokalbidrag samt stöd till information och administration. En del kommuner och landsting ger förutom allmänt stöd till föreningslivet även särskilt stöd till de politiska ungdomsorganisationerna för information bland ungdomar.

Under senare år har motionsförslag om ändringar i reglerna för det kommunala partistödet varit en återkommande fråga i riksdagen. Frågan om det kommunala partistö-

det har också behandlats av 1983 års demokratiberedning och redovisats i dess betänkanden (SOU 1985:28) Aktivt folkstyre i kommuner och landsting och (Ds C 1985:8) Det kommunala partistödet.

Utredaren bör redovisa och bedöma konsekvenserna av olika sätt att konstruera det kommunala partistödet. I sammanhanget bör utredaren redovisa förekomsten av andra bidragsformer vid sidan av det mandatbundna partistödet.

Utredaren bör även belysa vilka ekonomiska och eventuella andra konsekvenser som de olika bidragsmodellerna får.

Dessutom bör utredaren överväga om stödet till de politiska ungdomsorganisationerna behöver få ett klarare lagstöd. Även formerna för stödet till de politiska kvinnoorganisationerna bör omfattas av en sådan översyn.

Partistödet bör enligt min mening inte utsträckas till det kyrkokommunala området. De förtroendevaldas arbete i församlingar, pastorat och samfälligheter har nämligen en delvis annan karaktär än i kommuner och landsting. Det finns, utöver de grupperingar som står på politisk grund, ett flertal olika grupperingar, som inte sällan har en snäv lokal förankring eller har en mera begränsad varaktighet.

Det material som tas fram bör kunna ligga till grund för överläggningar mellan partierna i riksdagen om partistödsfrågan.

Politikerrollen

De förtroendevalda är folkets ombud i olika politiska samhällsorgan. Genom de förtroendevalda skall medborgar-

nas behov och önskemål omsättas i praktisk verksamhet. De förtroendevalda har också ansvaret för beredning, beslut och uppföljning.

De kommunala förtroendeuppdragen kräver alltmer tid för sammanträden och förberedelser. Många förtroendevalda har därför gjort erfarenheten att det är svårt att på ett tillfredsställande sätt kombinera det ordinarie yrkesarbetet, familj och fritid med kommunala uppdrag. Detta gäller speciellt kvinnorna.

Många tvekar därför att ta på sig kommunala förtroendeuppdrag. Ett antal förtroendevalda lämnar också sina uppdrag under pågående mandatperiod. Medborgarnas intresse att ta på sig förtroendeuppdrag har enligt min mening i hög grad att göra med vilka möjligheter de förtroendevalda har att fullgöra sina uppgifter på ett sätt som är meningsfullt.

Den traditionella styrningen av förvaltningarna innebär att de förtroendevalda i alltför stor utsträckning tvingas ta ställning i detaljfrågor. En modernare ledning och styrning där större hänsyn tas till de förtroendevaldas förutsättningar att fylla sin roll i beslutsprocessen skulle enligt min mening underlätta de förtroendevaldas arbetssituation.

Det är därför väsentligt att det skapas goda möjligheter för de förtroendevalda att fullgöra sin uppgift som ombud för medborgarna. Den politiska viljan måste få ett bättre genomslag i förvaltningarna. Det behövs enligt min mening därför en klarare fördelning mellan vad som är förvaltningsuppgifter och vad som är politiska uppgifter.

Utredaren bör belysa vad som kan göras för att förbättra de förtroendevaldas möjligheter att leda och styra verksamheterna.

Utredaren bör också ingående analysera orsakerna till varför många tvekar att ta på sig kommunala förtroendeuppdrag och varför förtroendevalda lämnar sina förtroendeuppdrag under pågående mandatperiod.

Arbetets bedrivande

Utredaren bör presentera förslagen om ersättning till de förtroendevalda och underlaget i fråga om partistöd senast den 1 september 1988. Utredaren bör presentera förslagen som helhet, senast den 31 oktober 1989.

Utredningsarbetet bör ske i kontakt med stat-kommunberedningen (C 1983:02). Utredaren har att beakta vad som sägs i Dir. 1984:5 angående utredningsförslagens inriktning.

Hemställan

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen bemyndigar chefen för civildepartementet

att tillkalla en särskild utredare - som skall omfattas av kommittéförordningen (1976:119) - för att utreda ersättningen till de kommunalt förtroendevalda, utformningen av det kommunala partistödet samt politikerrollen

att besluta om sakkunniga, experter, sekreterare och annat biträde åt utredaren.

Vidare hemställer jag att regeringen beslutar att kostnaderna skall belasta trettonde huvudtitelns utredningsanslag.

Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och bifaller hans hemställan.

(Civildepartementet)

SVENSK FÖRFATTNINGSSAMLING

1969 · Nr 596 och 597

Utkom från trycket den 9 dec. 1969

Nr 596

Lag

om kommunalt partistöd;

given Stockholms slott den 28 november 1969.

Vi GUSTAF ADOLF, med Guds nåde, Sveriges, Götas och Vendes Konung, göra vederligt: att Vi, med riksdagen¹, funnit gott förordna som följer.

Kommun får lämna ekonomiskt bidrag till politiskt parti, som under den tid beslut om bidrag avser är representerat i kommunens fullmäktige. Beslutet skall innehålla att bidrag utgår till varje sådant parti med samma belopp för varje plats som partiet under nämnda tid har i fullmäktige.

Vad som sagts nu äger motsvarande tillämpning på landstingskommun och landsting.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

Det alla som vederbör hava sig hörsamligen att efterrätta. Till yttermera visso hava Vi detta med egen hand underskrivit och med Vårt kungl. sigill bekräfta låtit.

Stockholms slott den 28 november 1969.

GUSTAF ADOLF

(L. S.)

(Civildepartementet)

SVANTE LUNDEVIST

¹ Prop. 1969: 126, KU 36, rskr 353.

SFS 1972: 625

Utkom från trycket
den 12 dec. 1972

Lag**om statligt stöd till politiska partier;**

given Stockholms slott den 8 december 1972.

Vi GUSTAF ADOLF, med Guds nåde, Sveriges, Götas och Vendes Konung, göra veterligt: att Vi, med riksdagen¹, funnit gott förordna som följer.

Inledande bestämmelse

1 § Till politiskt parti som deltagit i val till riksdagen utgår statligt stöd enligt denna lag. Stödformerna är partistöd och kanslistöd.

Partistöd

2 § Partistöd utgår som mandatbidrag. Varje mandatbidrag utgör 85 000 kronor.

3 § Antalet mandatbidrag som varje parti erhåller bestämmes årligen med hänsyn till utgången i de två närmast föregående ordinarie valen, om ej annat följer av 4 §.

Första året under den treårsperiod som följer efter ordinarie val till riksdagen erhåller varje parti så många mandatbidrag som motsvarar en sjättedel gånger antalet vunna mandat i det senaste valet plus fem sjättedelar gånger antalet vunna mandat i närmast föregående val. Andra året erhåller partiet så många mandatbidrag som motsvarar halva antalet mandat i det senaste valet plus halva antalet mandat i närmast föregående val. Tredje året erhåller partiet så många mandatbidrag som motsvarar fem sjättedelar gånger antalet mandat i det senaste valet plus en sjättedel gånger antalet mandat i närmast föregående val.

Har parti i något av valen ej blivit företrätt i riksdagen, räknas beträffande sådant val i stället för mandat antalet hela tiondels procentenheter röster över 2,5 procent som partiet erhållit i valet i hela landet. Har parti i något av valen blivit företrätt i riksdagen men ej fått 4 procent av rösterna i hela landet, räknas beträffande sådant val dels antalet mandat, dels antalet hela tiondels procentenheter röster över 2,5 procent. Om det sammanlagda antalet mandat och tiondels procentenheter röster över 2,5 procent överstiger fjorton, räknas dock ej överskjutande tal.

4 § Har nyval ägt rum efter något av de ordinarie val som avses i 3 § första stycket, räknas som antal mandat vid tillämpningen av 3 § andra stycket medeltalet av antalet mandat som erhållits vid det ordinarie valet och vid därefter förekommande nyval. Vad som sagts nu om antal mandat gäller vid tillämpningen av 3 § tredje stycket antalet hela tiondels procentenheter röster.

Kanslistöd

5 § Kanslistöd utgår som grundstöd och tilläggsstöd.

6 § Parti som vid val till riksdagen fått minst 4 procent av rösterna i hela landet erhåller för varje kalenderår för vilket valet gäller ett helt grundstöd. Helt grundstöd utgör 1,5 miljoner kronor.

7 § Parti som blivit företrätt i riksdagen men ej fått 4 procent av rösterna i hela landet erhåller för varje kalenderår för vilket valet gäller så många fjortondelar av ett helt grundstöd som motsvarar antalet vunna mandat.

¹ Prop. 1972: 126, KU 1972: 55, rskr 1972: 295.

8 § Parti som avses i 6 eller 7 § erhåller utöver grundstödet tilläggsstöd för varje kalenderår för vilket valet gäller med 3 500 kronor för varje vunnet mandat, om partiet är företrätt i regeringen, och annars med 5 250 kronor för varje vunnet mandat.

9 § Har parti vid val till riksdagen fått minst 4 procent av rösterna i hela landet och erhåller partiet en lägre procentandel än fyra vid närmast följande val, utgår avtrappat grundstöd för de tre därpå följande kalenderåren, första året med 75 procent av ett helt grundstöd, andra året med 50 procent av ett helt grundstöd och tredje året med 25 procent av ett helt grundstöd. Är 6 eller 7 § tillämplig, gäller dock i stället bestämmelserna där, om de skulle medföra ett högre grundstöd.

10 § Har parti vid nyval fått minst 4 procent av rösterna i hela landet och uppnådde partiet en lägre procentandel än fyra vid närmast föregående val, utgår en tolfedel av ett helt grundstöd för varje hel månad som återstår av nyvalsåret från och med den dag då den nyvalda riksdagen sammanträder första gången.

11 § Parti kan under ett kalenderår ej få högre belopp i grundstöd än som motsvarar helt grundstöd.

Gemensamma bestämmelser

12 § Stöd som avses i denna lag utgår per kalenderår. Förhållandena vid utbetalningstillfället bestämmer stödets storlek, om ej annat anges i lagen.

Om det vid uträkning för bestämmande av stöd uppkommer brutet tal, sker sedvanlig avrundning till helt tal.

13 § Fråga om stöd enligt denna lag prövas av partibidragsnämnden. Nämnden består av ordförande och två andra ledamöter. Ledamöterna, som skall inneha eller ha innehaft ordinarie tjänst som domare, utses av riksgäldsfullmäktige för sex år.

Som partibidragsnämndens beslut gäller den mening varom flertalet ledamöter förenar sig eller, vid lika röstetal, ordförandens mening. Mot nämndens beslut får talan icke föras.

14 § Ansökan om stöd enligt denna lag göres skriftligen varje år hos riksgäldskontoret. Ansökan bör göras före utgången av januari.

Partistöd och kanslistöd betalas såvitt möjligt ut samtidigt och med hela sina belopp. Utbetalningen göres av riksgäldskontoret inom en månad efter det att ansökan gjorts. Utbetalningen sker till respektive partis riksorganisation. På begäran av parti kan dock kanslistödet eller del därav betalas till riksdagsgruppens kansli.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

Bestämmelserna i 9 § tillämpas först från och med år 1974. I övrigt tillämpas lagen för tid från och med den 1 juli 1972. För vart och ett av åren 1972 och 1973 gäller dock i stället för 3 och 4 §§ att varje parti erhåller så många mandatbidrag som motsvarar det antal mandat som vunnits i 1970 års val till riksdagen.

Överskjutande partistöd och grundstöd som till följd av lagen skall utgå för andra halvåret 1972 betalas ut efter ansökan hos riksgäldskontoret. Ansökan bör göras före utgången av år 1972.

Det alla som vederbör hava sig hörsamligen att efterrätta. Till yttermera visso hava Vi detta med egen hand underskrivit och med Vårt kungl. sigill bekräftat låtit.

Stockholms slott den 8 december 1972.

GUSTAF ADOLF
(L. S.)

CARL LIDBOM
(Justitiedepartementet)

SFS 1983: 565Utkom från trycket
den 21 juni 1983**Lag
om politiska sekreterare i kommuner och
landstingskommuner;**

utfärdad den 9 juni 1983.

Enligt riksdagens beslut¹ föreskrivs följande.

1 § Kommuner får anställa särskilda tjänstemän, politiska sekreterare, med uppgift att lämna politiskt biträde åt ledamöter och suppleanter i kommunfullmäktige, kommunstyrelsen, andra nämnder och beredningar. Detsamma gäller landstingskommuner vad avser biträde åt ledamöter och suppleanter i landstinget, förvaltningsutskottet samt landstingskommunernas andra nämnder och beredningar.

2 § Lagen (1982: 80) om anställningsskydd gäller inte den som är anställd som politisk sekreterare enligt denna lag.

Politiska sekreterare får inte anställas för längre tid än till utgången av det år, då val i hela riket till kommunfullmäktige och landstinget nästa gång skall förrättas.

3 § Sådana besvärsnämnder som sägs i 7 kap. 3 § kommunallagen (1977: 179) får inte pröva frågor om tillsättning av politiska sekreterare.

4 § En politisk sekreterare som anställs enligt denna lag har rätt till den ledighet från annan anställning som behövs för tjänstgöringen som politisk sekreterare.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1983.

2 § tillämpas endast på den som anställs som politisk sekreterare sedan lagen har trätt i kraft.

På regeringens vägnar

OLOF PALME

BO HOLMBERG
(Civildepartementet)¹ Prop. 1982/83: 132, KU 28, rskr 338.

KOMMUNALT PARTISTÖD (KPS) FÖRDELAT PÅ KOMMUN OCH PARTI DEN 1 JULI 1986

LÄN KOMMUN	PARTI M	C	F	S	VPK	KDS	MP	ÖVR	TOTALT	KPS/ MANDAT	KPS/ INV
<u>STOCKHOLMS LÄN</u>											
BOTKYRKA	375000	50000	175000	675000	125000		50000	75000	1525000	25000	23
DANDERYD	440000	100000	180000	140000	20000		20000		900000	20000	31
EKERÖ	128000	32000	56000	88000	8000		16000		328000	8000	20
HANINGE	322000	69000	184000	667000	92000		46000	23000	1403000	23000	23
HUDDINGE	414000	69000	184000	552000	92000			92000	1403000	23000	20
JÄRFÄLLA	320000	40000	160000	620000	60000		20000		1220000	20000	22
LIDINGÖ	252000	24000	84000	120000	24000		24000	84000	612000	12000	16
NACKA	248600	33900	101700	237300	45200		22600		689300	11300	12
NORRTÄLJE	216000	198000	108000	450000	36000			18000	1026000	18000	24
NYNÄSHAMN	84800	31800	42400	212000	42400		63600		477000	10600	23
SALEN	120000	30000	40000	100000	20000				310000	10000	25
SIGTUNA	238000	68000	102000	340000	34000				833000	17000	28
SOLLENTUNA	396000	44000	154000	352000	44000		44000	88000	1122000	22000	23
SOLNA	285000	30000	135000	360000	75000		30000		915000	15000	18
STOCKHOLM	3960000		1680000	4800000	120000			480000	12120000	120000	18
SUNDBYBERG	153000	34000	102000	323000	68000		17000		697000	17000	24
SÖDERTÄLJE	336000	96000	264000	768000	72000		24000		1560000	24000	20
TYRESÖ	228000	38000	95000	342000	57000		38000	57000	855000	19000	27
TÄBY	405000	30000	165000	225000	30000		30000	30000	915000	15000	17
UPPLANDS-BRO	100000	20000	50000	190000	20000	10000	20000		410000	10000	21
UPPLANDS-VÄSBY	195000	30000	90000	345000	45000		30000		735000	15000	22
VALLENTUNA	90000	30000	24000	66000	12000	6000	12000	6000	246000	6000	13
VAXHOLM	68750	12500	31250	68750	6250		6250		193750	6250	31
VÄRNBY	117000	27000	45000	153000	27000				369000	9000	19
ÖSTERÅKER	208000	26000	65000	169000	13000		13000	39000	533000	13000	20
<u>UPPSALA LÄN</u>											
ENKÖPING	109000	130800	54500	250700	10900				555900	10900	17
HÄBO	130000	30000	40000	130000	20000				350000	10000	25
TIERP	65400	130800	65400	353160	13080	13080			640920	13080	32
UPPSALA	570000	210000	420000	1020000	180000		30000		2430000	30000	16
ÄLVKARLEBY	18000	18000	27000	171000	18000			27000	279000	9000	30
ÖSTHAMMAR	63700	81900	36400	218400	18200	9100	18200		445900	9100	21
<u>SÖDERMANLANDS LÄN</u>											
ESKILSTUNA	196000	98000	168000	588000	56000				1106000	14000	13
FLEN	58200	67900	38800	213400	19400	9700	9700	19400	436500	9700	26
KATRINEHOLM	99000	66000	66000	330000					561000	11000	18
NYKÖPING	274680	176580	156960	588600					1196820	19620	19
ÖXELÖSUND	52500	21000	31500	168000	52500				325500	10500	25
STRÅNGNÄS	55000	27500	60500	110000	11000		5500		269500	5500	11
VINGÅKER	22000	27500	22000	99000	5500	5500	11000		192500	5500	20
<u>ÖSTERGÖTLANDS LÄN</u>											
BOHUSLÄN	6000	12000	4500	34500	3000	1500			61500	1500	11
FINSKÅNG	52000	39000	39000	188500	26000	6500	6500		357500	6500	15
KINDA	13500	19500	9000	27000	1500	3000			73500	1500	7
LIMKÖPING	456000	192000	264000	840000	72000	48000	24000		1896000	24000	16
MJÖLBY	80180	64144	48108	200450	16036				408918	8018	16
MOTALA	208737	139158	162351	742176	46386			23193	1322000	23193	32
NORRKÖPING	686400	187200	312000	1341600	124800				2652000	31200	22
SÖDERKÖPING	22500	32500	10000	40000	2500	2500	2500		112500	2500	9
VADSTENA	38500	33000	22000	88000		5500		5500	192500	5500	26
VALDEMARSVIK	13500	16500	6000	31500	4500	1500			73500	1500	8
YDRE	5000	13000	4000	11000		2000			35000	1000	8
ÄTTFORSBERG	37000	44400	14800	170200		7400		59200	333000	7400	26
ÖDESHÖG	11200	14400	4800	20800	1600	3200		9600	65600	1600	11
<u>JÖNKÖPINGS LÄN</u>											
ÅREBY	13080	21800	8720	21800		8720	2180		76300	2180	11
EKSJÖ	45918	56122	35714	86734		20408	5102		249998	5102	14
GISLAVED	88000	96800	44000	167200	8800	17600		8800	431200	8800	15
GROVJÖ	26000	18200	18200	31200	2600	10400			106600	2600	12
JÖNKÖPING	372800	186400	233000	862100	46600	186400			1887300	23300	18

LÄN KOMMUN	PARTI								TOTALT	KPS/ MANDAT	KPS/ INV
	M	C	FP	S	VPK	KDS	MP	ÖVR			
NÄSSJÖ	117720	143880	78480	353160		52320			745560	13080	24
SÄVSJÖ	22500	30000	12500	35000		12500			112500	2500	10
TRANÅS	68670	30520	45780	137340	7630	22890			312830	7630	17
VÄGERBY	24465	27960	13980	52425	10485	13980			143295	3495	12
VETLANDA	51264	76896	38448	108936	12816	19224	6408		313992	6408	11
VÄRMANO	98100	78480	49050	176580	9810	39240	19620	9810	480690	9810	16
KRONBERGS LÄN											
ALVESTA	84530	109889	33812	160607	16906	8453			414197	8453	21
LESSEBO	24000	20000	8000	88000	16000	4000	4000		164000	4000	19
LJUNGBY	66483	96031	36935	125579	14774	14774	7387		361963	7387	13
MARKARYD	29120	36400	14560	76440	7280	7280	7280		178360	3640	16
TINGSRYD	35000	49000	10500	63000	7000	3500	3500		171500	3500	12
UPPYVIDINGE	25500	46750	12750	76500	8500	4250			174250	4250	17
VÄXJÖ	315000	189000	147000	462000	126000		42000		1281000	21000	19
ÄLMHULT	76300	91560	30520	144970	15260	7630	7630		373870	7630	24
KALMAR LÄN											
BORGOLM	15480	29240	5160	20640	1720	5160	5160	1720	84280	1720	8
ENHABODA	25452	42420	8484	84840	4242	4242	4242		173922	4242	16
HULTSFRED	22400	41500	9600	64000	12800	6400			156800	3200	9
HÖGSBY	17706	29510	5902	56069	5902	5902			120991	2951	16
KALMAR	189224	94612	81096	391964	27032	13516	27032		824476	13516	15
MÖNSTERÅS	34920	43650	13095	91665	13095	8730	8730		213885	4365	16
MÖRBYLÅNGA	23976	23976	9990	35964		1998	1998		97902	1998	8
NYBRO	41600	57200	15600	119600	10400	10400			254800	5200	12
OSKARSHAMN	88800	51800	44400	199800	29600	22200			436600	7400	16
TORSÅS	15600	25350	5850	29250		3900			79950	1950	10
VIMMERBY	35100	62400	11700	74100	3900	3900			191100	3900	12
VÄSTERVIK	72936	54702	30390	218808	18234	12156	12156	36468	455850	6078	11
GÖTLANDS LÄN											
GÖTLAND	359700	588600	228900	915600	130800		98100		2321700	32700	41
BLEKINGE LÄN											
KARLSHAMN	76300	54500	65400	283400	21800	32700		21800	555900	10900	18
KARLSKRONA	276000	165600	184000	662400	73600	18400			1380000	18400	23
OLOFSTRÖM	65400	54500	54500	294300	32700	21800	10900		534100	10900	36
RÖNNEBY	122080	106820	76300	396760	30520		15260		747740	15260	25
SÖLVESBORO	95920	52320	43600	209280	8720	8720			427280	8720	27
KRISTIANSTADS LÄN											
BROMÖLLA	32700	19620	26160	176580	13080				268140	6540	22
BÄSTAD	67500	54000	36000	45000			13500	4500	220500	4500	18
NÄSSLEHOLM	188929	174396	116264	348792	29066	29066			886513	14533	18
KLIPPAN	55000	45000	25000	105000		10000	5000		245000	5000	15
KRISTIANSTAD	318560	219010	199100	657030	19910				1413610	19910	20
OSBY	20000	20000	15000	90000	5000	10000		35000	205000	5000	15
PERSTORP	32620	33300	18640	69900	4660	4660		9320	163100	4660	22
SIMRISHAMN	48000	36000	24000	72000	4000		4000	8000	196000	4000	10
TOMELILLA	49050	65400	21800	81750			5450		223450	5450	18
ÅSTORP	73395	48930	32620	163100	8155			8155	334355	8155	26
ÄNGELHOLM	255000	135000	90000	255000				30000	765000	15000	24
ÖRSKELLJUNGA	42510	26160	16350	42510		9810	3270	6540	147150	3270	16
ÖSTRA GÖINGE	32700	32700	21800	125350	5450	5450			223450	5450	15
MALMÖHS LÄN											
BJÖRNV	32900	18800	23500	112800	4700				192700	4700	14
BURLÖV	48159	10702	26755	107020	10702		5351	10702	219391	5351	15
ESLÖV	87000	87000	34800	200100	8700		8700		426300	8700	16
HELINGSBORG	584280	129840	324600	941340	64920	64920	64920		2109900	32460	20
HÖGANÄS	98000	21000	42000	105000	7000	7000	7000		287000	7000	13

LÄN KOMMUN	PARTI M	C	FP	S	VPK	KDS	MP	ÖVR	TOTALT	KPS/ MANDAT	KPS/ INV
HÖRBY	16000	26000	12000	22000		2000	4000		82000	2000	6
HÖÖR	36300	29700	16500	39600			9900	3300	135300	3300	12
KÄVLINGE	78000	36000	30000	138000	6000		6000		294000	6000	14
LANDSKRONA	117000	27000	36000	252000	18000		9000		459000	9000	13
LÖNNA	80000	30000	30000	80000			5000		225000	5000	13
LUND	392400	109000	218000	479600	130800		87200		1417000	21800	17
MALMÖ	900000	100000	350000	1350000	100000			25000	3050000	50000	13
SJÖBO	50000	75000	20000	85000			10000	5000	245000	5000	16
SKURUP	21000	30000	12000	45000			3000	12000	123000	3000	10
STAFFANSTORP	52500	14000	17500	56000				3500	143500	3500	8
SVALÖV	24000	24000	9000	54000				12000	123000	3000	10
SVEDALA	39600	22000	17600	83600				35200	198000	4400	12
TRELLEBORG	130800	54500	43600	305200			21800		555900	10900	16
VELLINGE	130800	32700	27250	65400			5450	5450	267050	5450	11
YSTAD	67600	36400	31200	114400			5200		254800	5200	11
HALLANDS LÄN											
FALKENBERG	196200	274680	78480	372780			39240	39240	1000620	19620	28
HALMSTAD	644800	322400	362700	1289600	120900		120900		2861300	40300	37
HYLTE	48000	120000	32000	152000		8000	8000	24000	392000	8000	36
KUNGSBACKA	273600	171000	171000	239400			17100		872100	17100	18
LANHOLM	130800	163500	43600	152600	21800	10900	10900		534100	10900	25
VARBERG	171000	209000	114000	380000	38000		57000		969000	19000	21
GÖTEBORGS OCH BOHUS LÄN											
GÖTEBORG	1980500	466000	1864000	3611500	932000		34950	23300	9436500	116500	22
HÄRRYDA	104850	58250	93200	174750	23300			23300	477650	11650	19
KUNGÄLV	85030	46380	61840	146870	15460	7730	15460		378770	7730	12
LYSEKIL	41940	20970	48930	146790	6990	6990	6990	6990	286590	6990	19
MUNKEDAL	24000	44000	16000	64000		4000	4000	8000	164000	4000	15
MÖLNÄDAL	139800	81550	128150	279600	46600	11650	23300		710650	11650	14
ORUST	24000	30000	21000	42000	3000		3000		123000	3000	10
PARTILLE	91200	34200	125400	148200	45600	11400	11400		467400	11400	16
SÖTENÄS	12000	10000	10000	32000	2000	2000		14000	82000	2000	9
STENUNGSUND	69600	60900	60900	139200	8700		17400		356700	8700	21
STRÖMSTAD	21800	39240	26160	65400	4360		13080		170040	4360	17
TÄNÄM	34880	47960	39240	47960			8720		178760	4360	16
TJÖRN	44100	14700	58800	49000	4900	9800	4900	14700	200900	4900	16
UDDEVALLA	121000	88000	99000	308000	33000	11000	11000		671000	11000	15
ÖCKERÖ	56680	8720	30520	56680		21800	4360		178760	4360	18
ÄLVSBERGS LÄN											
ÄLE	167760	146790	146790	461340	62910	20970	20970		1027530	20970	44
ÄLTHESÄS	98100	58860	88290	176580	29430	19620	9810		480690	9810	15
BENGTSFORS	11250	24750	11250	45000	4500	2250	2250		101250	2250	8
BORÅS	331500	136500	234000	663000	78000	97500	3000		1540500	19500	15
DALS-ED	7500	24000	6000	18000			3000		61500	1500	12
FÄRGLANDA	10500	21000	5250	22750			1750		61250	1750	8
HERRLJUNGA	20000	30000	15000	27500	5000	2500	2500		102500	2500	11
LERUM	137340	61040	137340	198380	30520	15260	45780		625660	15260	20
LILLA EDET	17500	28000	21000	66500	10500				143500	3500	12
MARK	75960	92840	33760	202560	25320				430440	8440	14
MELLERUD	17941	33319	10252	33319		5126	5126		105083	2563	10
SVENLJUNGA	29430	35970	16350	42510	3270	3270	3270		134070	3270	12
TRANEHÖ	25648	38472	16030	57708		6412			144270	3206	12
TROLLHÄTTAN	205000	123000	164000	635500	82000	41000			1250500	20500	26
ULRICEHAMN	65400	78480	45780	98100	6540	13080	13080		320460	6540	14
VÄRGÅRDA	20000	27500	17500	25000	2500	5000	5000		102500	2500	11
VÄNERSBERG	70000	63000	70000	126000	28000				357000	7000	10
ÄMÅL	15000	25000	10000	45000		2500	2500	2500	102500	2500	8

LÄN KOMMUN	PARTI M	C	FP	S	VPK	KDS	MP	ÖVR	TOTALT	KPS/ MANDAT	KPS/ INV
SKARABORGS LÄN											
ESSUNGA	20900	24700	9500	20900		1900			77900	1900	13
FALKÖPING	100000	120000	60000	180000	20000	20000	10000		510000	10000	16
GRÄSTORP	13500	16500	7500	15000				6000	58500	1500	10
GULLÖPING	9000	9000	3000	18000	1000	1000			41000	1000	6
GÖTENE	36624	41856	36624	83712	5232	10464			214512	5232	16
HABO	32373	17985	17985	46761		10791			125895	3597	15
HJO	22500	12500	10000	30000		5000	2500		82500	2500	9
KARLSBORG	19626	19626	16355	55607		3271			114485	3271	14
LIDKÖPING	111840	111840	97860	279600	41940	13980	27960	27960	712980	13980	20
MARIESTAD	82700	57890	41350	165400	16540	8270	16540	16540	405230	8270	17
MULLSJÖ	29430	16350	9810	39240		13080	6540		114450	3270	17
SKARA	63800	64600	34800	116000	5800	5800	11600		284200	5800	16
SKÖVDE	143880	130800	104640	340080	26160	26160			771720	13080	17
TIBRO	29125	34950	58250	104850		5825	5825		238825	5825	21
TIDAHOLM	24840	28980	16560	82800	4140	4140		8280	169740	4140	13
TÖREBODA	24000	36000	9000	48000	3000	3000			123000	3000	12
VARA	52085	61555	18940	61555		4735		33145	232015	4735	14
VÄRMLANDS LÄN											
ARVIKA	56480	56480	49420	155320	21180		7060		345940	7060	13
EDA	16350	29430	13080	71940	3270				134070	3270	14
FILIPSTAD	52320	26160	26160	137340	19620		6540		268140	6540	19
FORSHAGA	30520	21800	17440	104640	4360				178760	4360	15
GRUMS	21800	30520	17440	117720	8720				196200	4360	19
HAGFORS	32500	39000	13000	201500	26000		6500		318500	6500	19
HAMMARÖ	32700	10900	21800	87200	16350				168950	5450	13
KARLSTAD	245250	81750	130800	441450	32700		65400		997350	16350	13
KIL	41040	31920	22800	72960	9120				177840	4560	16
KRISTINEHAMN	68016	42510	68016	204048	25506	8502			416598	8502	16
MUNKFORS	9810	16350	9810	85020	6540				127530	3270	26
STORFORS	32700	32700	19620	130800	13080				228900	6540	42
SUNNE	30520	56680	17440	65400	4360		4360		178760	4360	14
SÄFFLE	58959	85163	26204	137571	6551	6551			320999	6551	17
TORSBY	43600	49050	16350	136250	16350		5450		267050	5450	17
ÄRJÄNG	14000	22000	18000	24000		4000			82000	2000	8
ÖREBRO LÄN											
ASKERSUND	44000	38500	22000	126500	5500	11000			247500	2500	21
DEGERFORS	23700	31600	31600	181700	47400	7900			323900	7900	27
HALLSBERG	74400	74400	49600	297600	24800	24800	12400		558000	12400	33
HÄLLEFORS	26800	13400	20100	140700	46900	6700	6700		261300	6700	26
KARLSKOGA	180000	80000	120000	560000	80000				1020000	20000	29
KUNJA	78500	94200	78500	376800	31400	31400	15700		706500	15700	40
LAXÅ	18400	27600	13800	92000	9200	13800		13800	188600	4600	23
LINDEBERG	72800	93600	41600	249600	20800	10400	20800		509600	10400	20
LJUSHARBERG	10000	10000	10000	80000	15000	5000		45000	175000	5000	26
NORA	36000	24000	24000	108000	6000	6000	6000		210000	6000	21
ÖREBRO	416400	242900	381700	416400		69400			2255500	34700	19
VÄSTMANLANDS LÄN											
ARBOGA	49000	35000	28000	140000	14000	7000	14000		287000	7000	20
FAGERSTA	65400	32700	43600	228900	43600			32700	446900	10900	31
HALLSTANHAMMAR	76300	32700	54500	316100	54500				534100	10900	31
HEBY	34120	110890	25590	153540	17060	8530			349730	8530	27
KUNGSÖR	56000	56000	32000	144000	16000		8000		312000	8000	37
KÖPING	74400	74400	49600	334800	37200	12400	12400	12400	607600	12400	23
NORBERG	20664	15498	15498	103320	25830				180810	5166	28
SALA	48000	66000	36000	120000	12000	6000	6000		294000	6000	14
SKINKSÅTERBERG	15000	15000	6000	75000	6000				117000	3000	22
SURAHAMMAR	33600	16800	25200	218400	25200		8400		327600	8400	29
VÄSTERÅS	462000	99000	330000	1155000	99000				2145000	33000	18

LÄN KOMMUN	PARTI		C	FP	S	VPK	KDS	MP	ÖVR	TOTALT	KPS/ MANDAT	KPS/ INV
	M											
KOPPARBERGS LÄN												
AVESTA	87375	122325	69900	454350	69900	17475	34950			856275	17475	34
BORLÄNGE	180297	120198	120198	641056	80132		80132			1222013	20033	26
FALUN	190400	136000	108800	340000	27200		27200			829600	13600	16
GÄSNÄS	21500	51600	17200	77400	4300	4300				176300	4300	18
HEDENHÖRA	60000	70000	40000	200000	20000			20000		410000	10000	24
LEKSAND	24000	76000	16000	60000	4000	12000	4000			196000	4000	14
LUDVIGA	116500	139800	69900	605800	163100				93200	1188300	23300	39
MALUNG	35000	55000	25000	115000	15000					245000	5000	21
MORA	25000	85000	15000	90000	10000	5000			15000	245000	5000	12
ORSA	12000	18000	12000	42000	3000	3000		3000		93000	3000	13
RÄTTVIK	31500	58500	36000	76500	9000	4500	4500			220500	4500	20
SMEDJEBACKEN	45000	52500	30000	217500	22500					367500	7500	28
SÄTER	35000	50000	20000	90000	5000	5000				205000	5000	18
ÅNGBRO	24000	48000	16000	88000	12000	8000				196000	4000	24
ÄLYDALEN	15000	30000	10000	57500		2500			7500	122500	2500	15
GÄVLEBORGS LÄN												
BOLLNÄS	141420	188560	117850	565680	70710	23570	47140			1154930	23570	41
GÄVLE	325000	125000	275000	1000000	100000		50000			1875000	25000	21
HÖRORS	18000	30000	18000	156000	24000					246000	6000	20
HUDIKSVALL	78000	171600	78000	358800	62400	15600	31200			795600	15600	21
LJUSDAL	47960	131890	59950	227810	47960	11990	11990		47960	587510	11990	28
MORANSTIG	17100	62700	17100	102600	11400	11400	11400			233700	5700	20
OCKELBO	16000	44000	8000	88000	8000					164000	4000	25
ÖNANÄKER	40000	110000	40000	180000		20000	20000			410000	10000	30
SANDVIKEN	148000	92500	92500	555000	55500					943500	18500	23
SÖDERHAMN	87000	101500	58000	435000	58000					739500	14500	24
HÄRNÖSAND	90000	110000	40000	200000	20000	10000	20000			490000	10000	18
KRAMFORS	66000	143000	22000	363000	55000	11000	11000			671000	11000	26
SOLLEFTEÅ	76920	128200	38460	461520	38460	12820	25640			782020	12820	31
SUNDSVALL	270790	208300	208300	895690	83320		20830			1687720	20830	18
TIMRÄ	34950	81550	46600	326200	46600	34950				570850	11650	31
ÄNGE	26490	79470	17660	194260	26490	8830	8830			362030	8830	28
ÖRNSKÖLDSDYK	77400	154800	77400	412800	25800	38700				786900	12900	13
JÄMTLANDS LÄN												
BERG	31200	78000	15600	104000	5200					234000	5200	27
BRÄCKE	45600	68400	22800	212800	22800					372400	7600	42
HÄRJEDALEN	30000	40000	15000	140000	10000				10000	245000	5000	19
KROKOM	36250	101500	21750	159500	14500	7250	14500			355250	7250	25
RAGUNDA	12000	40000	8000	104000	8000		8000			180000	4000	24
STRÖMSUND	32000	80000	24000	224000	24000	8000				392000	8000	23
ÄRE	27000	54000	22500	94500	9000	4500	9000			220500	4500	23
ÖSTERSUND	216000	216000	162000	648000	72000		36000			1350000	18000	24
VÄSTERBOTTENS LÄN												
BJURHOLM	10000	14000	14000	22000		2000				62000	2000	20
DOROTEA	3000	9000	4500	27000	3000					46500	1500	12
LYCKSELE	30668	30668	53669	176341	23001	30668				345015	7667	24
MALÅ	6000	9000	15000	57000		6000				93000	3000	22
NORDMALING	10000	17500	7500	35000	2500	5000				77500	2500	10
NORSJÖ	9000	18000	15000	45000	3000	3000				93000	3000	17
ROBERTSFORS	6000	30000	10000	30000		4000			2000	82000	2000	11
SKELLEFTÅ	98952	164920	131936	593712	32984	49476				1071980	16492	14
SORSELE	4000	10000	6000	28000	2000	6000			6000	62000	2000	16
STORUMEN	12000	8000	12000	40000		6000	4000			82000	2000	10

LÄN KOMMUN	PARTI M	C	FP	S	VPK	KDS	MP	ÖVR	TOTALT	KPS/ MANDAT	KPS/ INV
UMEÅ	192825	171400	214250	599900	107125	42850	64275		1392625	21425	17
VILHELMINA	5000	12500	10000	47500	5000	5000	2500		87500	2500	10
VINDELN	9000	14400	10800	23400	1800	3600			63000	1800	9
YÄNNÄS	7500	20000	10000	40000	5000	5000			87500	2500	11
ÅSELE	5000	15000	5000	45000	2500	5000			77500	2500	17
NORRBOTTENS LÄN											
ARJEPLOG	5000	30000	5000	70000	25000	5000		15000	155000	5000	40
ÄRVIDSJAUR	21000	35000	21000	168000	35000	7000			287000	7000	35
BODEN	140000	87500	87500	437500	87500	17500			857500	17500	29
GÄLLTIVARE	70000	28000	28000	238000		98000		112000	574000	14000	24
HÄPÄRÄNDA	37800	44100	6300	119700	18900		6300	25200	258300	6300	26
JÖKKÖKOKK	40000	20000	30000	200000	30000		10000	20000	350000	10000	50
KALIX	32000	32000	24000	208000	16000		8000	8000	328000	8000	17
KIRUNA	32000	16000	24000	208000	64000	8000		8000	360000	8000	13
LULEÅ	165600	103500	144900	641700	124200	20700	62100		1262700	20700	19
PAJALA	14000	14000	10500	66500	28000	7000		3500	143500	3500	16
PITEÅ	116500	139800	69900	722300	69900	69900			1188300	23300	31
ÄLVSBY	10000	25000	15000	115000	20000	10000			195000	5000	20
ÖVERKALIX	8000	20000	4000	80000	12000				124000	4000	25
ÖVERTORNEÅ	9000	33000	3000	51000	15000	3000		3000	117000	3000	19
HELA RIKET	29880000	26007552	18226800	71532720	7219008	3334608	2856528	2533824	161591040	11952	19

ANDRA STÖDFORMER I KOMMUNERNA

KOMMUN	UTBILDINGS- BIDRAG	GRUPPHÖTES- BIDRAG	INFORMATION- BIDRAG	ÖVRIGA BIDRAG	ALLMÄNT (UNGDOMS- BIDRAG FÖRB.)
0114 UPPLANDS-VÄSBY	30000				
0115 VALLENTUNA					
0117 ÖSTERÅKER					
0120 VÄRMÖ					
0123 JÄRFÄLLA					287000
0125 EKERÖ	41000				
0126 HUDDINGE	172000		120000		268000
0127 BOTKYRKA					
0128 SALEM					
0136 HANINGE					243000
0138 TYRESÖ					55000
0139 UPPLANDS-BRO	42000			15000	
0160 TÄBY					
0162 DANDERYD					
0163 SOLLENTUNA					
0180 STOCKHOLM	1212000				1870000
0181 SÖDERTÄLJE	136000			270000	
0182 NACKA	225700		80700		213500
0183 SUNDBYBERG	123000			660000	
0184 SOLNA	244000	260000		400000	
0186 LIDINGÖ	150000				
0187 VAXHOLM					
0188 NORRTÄLJE					
0191 SIGTUNA	196000	30000			52000
0192 NYNÄSHAMN				79500	52500
0305 HÄBO					
0319 ÄLVKARLEBY	49600				
0360 TIERP	165000				
0380 UPPSALA					
0381 ENKÖPING	147000				
0382 ÖSTHAMMAR	191000			90000	
0428 VINGÅKER	78800				
0480 NYKÖPING	133000				
0481 OXELÖSUND					
0482 FLEN	73000				
0483 KATRINEHOLM	178500				
0484 ESKILSTUNA	237000				
0486 STRÅNGNÄS					
0509 ÖDESHÖG					
0512 YDRE	17500				
0513 KINDA	21800				
0560 BOXHOLM	41000				
0561 ÄTVIDABERG	45000				
0562 FINSPÅNG	289000				
0563 VALDEMARSVIK	39200				
0580 LINKÖPING	332000				
0581 NORRKÖPING	102000				85000
0582 SÖDERKÖPING	45000				
0583 MOTALA	57000				
0584 VADSTENA					
0586 MJÖLBY	51000				
0604 ANEBY	25000				
0617 GNOSJÖ	41000				
0662 GISLAVED	41700				
0665 VAGGERYD	30800				
0680 JÖNKÖPING	143000				
0682 MÄSSJÖ	7200			82520	
0683 VÄRNAMO	36750				
0684 SÄVSJÖ	47000				
0685 VETLANDA					

KOMMUN	UTBILDINGS- BIDRAG	GRUPPMÖTES- BIDRAG	INFORMATION- BIDRAG	ÖVRIGA BIDRAG	ALLMÄNT (UNGDOMS- BIDRAG FÖRB.)
0686 EKSJÖ					
0687 TRANÅS					
0760 UPPVIDINGE	64600				
0761 LESSEBO	20000				
0763 TINGSRYD	900				
0764 ALVESTA	30000				
0765 ÄLMHULT	107000				
0767 MARKARYD	51800				
0780 VÄXJÖ	146400				
0781 LJUNGBY	59000				
0821 HÖGSBY					
0834 TORSÅS					
0840 MÖRBYLÅNGA					
0860 HULTSFRED	24500				
0861 MÖNSTERÅS	1000				
0862 EMMABODA	67800				
0880 KALMAR	122000				
0881 NYBRO	30000				
0882 OSKARSHAMN	21800				170000
0883 VÄSTERVIK					
0884 VIMMERBY					
0885 BORGHOLM	24500				
0980 GOTLAND			71000		71000
1060 OLOFSTRÖM	80000				
1080 KARLSKRONA					
1081 RONNEBY				200000	
1082 KARLSHAMN					
1083 SÖLVESBORG					
1121 ÖSTRA GÖINGE					
1137 ÖRKELLJUNGA					
1160 TOMELILLA					
1162 BROMÖLLA					
1163 ÖSBY	65600				
1165 PERSTORP					
1166 KLIPPAN					
1167 ÅSTORP	41000				
1168 BÄSTAD					
1180 KRISTIANSTAD	177500				
1181 SIMRISHAMN					
1182 ÄNGELHOLM					
1183 HÄSSLEHOLM					
1214 SVALÖV					
1230 STAFFANSTORP	25500				
1231 BURLÖV					
1233 VELLINGE	20000				
1260 BJUV	48175				
1261 KÄVLINGE					
1262 LOMMA	17805				
1263 SVEDALA					
1264 SKURUP					
1265 SJÖBO					
1266 HÖRBY	61500				
1267 HÖÖR					
1280 MÄLMÖ	976000				
1281 LUND					
1282 LANDSKRONA	2000				
1283 HELSINGBORG	325000				
1284 HÖGANÄS	33000				
1285 ESLÖV	85260				
1286 YSTAD					

KOMMUN	UTBILDNINGS- BIDRAG	GRUPPMÖTES- BIDRAG	INFORMATION- BIDRAG	ÖVRIGA BIDRAG	ALLMÄNT (UNGDOMS- BIDRAG FÖRB.)
1287 TRELLEBORG	146000				
1315 HYLTE	36700				
1380 HALMSTAD					
1381 LAHOLM	79000	76000			
1382 FALKENBERG		51000			
1383 VARBERG	102000	60000			
1384 KUNGSBACKA	66300				
1401 HÄRRYDA					
1402 PARTILLE	68880				
1407 ÖCKERÖ	20500				
1415 STENUNGSUND	14200				
1419 TJÖRN		41000			
1421 ÖRUST					
1427 SOTENÄS					
1430 MUNKEDAL					
1435 TANUM					
1480 GÖTEBORG					607000
1481 MÖLNÄS	95160				
1482 KUNGÄLV					
1484 LYSEKIL	41000				
1485 UDDEVALLA	244000				
1486 STRÖMSTAD					
1504 DALS-ED				10250	
1507 FÄRGELANDA					
1521 ALE					
1524 LERUM					
1527 VÄRGÅRDA					
1552 TRANEMO					
1560 BENGTSFORS					
1561 MELLERUD	48000			18000	
1562 LILLA EDET	41000				
1563 MARK	37740				25000
1565 SVENLJUNGA					
1566 HERRLJUNGA					
1580 VÄNERSBORG	76500				
1581 TROLLHÄTTAN	392000				
1582 ALINGSÅS					
1583 BORÅS	100000				
1584 ULRIKESHAMN					
1585 ÅMÅL	100000				
1602 GRÄSTORP					
1603 ESSUNGA					
1622 MULLSJÖ					
1623 HÄBO					
1637 KARLSBORG	17500				
1643 GULLSPÅNG					
1660 VARA	40670				
1661 GÖTENE	30750				
1662 TIBRO	25000				
1663 TÖREBODA					
1680 MARIESTAD	43700				
1681 LIDKÖPING					
1682 SKARA					
1683 SKÖVDE					
1684 HJÖ					
1685 TIDAHOLM					
1686 FALKÖPING	41400				
1715 KIL	40000				
1730 EDA	20500				
1737 TORSBY					

KOMMUN	UTBILDNINGS- BIDRAG	GRUPPMÖTES- BIDRAG	INFORMATION- BIDRAG	ÖVRIGA BIDRAG	ALLMÄNT (UNGDOMS- BIDRAG FÖRB.)
1760 STORFORS					
1761 HAMMARÖ	31000				
1762 MUNKFORS	15000				
1763 FORSHAGA					
1764 GRUMS					
1765 ÄRJÄNG					
1766 SUNNE	20000				
1780 KARLSTAD	110000				
1781 KRISTINEHAMN					92774
1782 FILIPSTAD					86600
1783 HAGFORS					
1784 ARVIKA					
1785 SÄFFLE					
1860 LAXÅ					
1861 HALLSBERG					
1862 DEGERFORS					
1863 HÄLLEFORS	50000				
1864 LJUSNÄRSBERG					
1880 ÖREBRO					
1881 KUMLA					83200
1882 ASKERSUND	45000				
1883 KARLSKOGA	75000				620
1884 NORA					
1885 LINDESBERG	39000				
1904 SKINNSKATTEBERG					
1907 SURAHAMMAR				102000	
1917 HEBY					
1960 KUNGSÖR	26000				
1961 HALLSTADHAMMAR	25500				
1962 NORBERG					
1980 VÄSTERÅS	70000				
1981 SALA	49000				
1982 FAGERSTA	35000				
1983 KÖPING					
1984 ARBOGA	48585				
2021 VANSBRO	49000				
2023 MALUNG					
2026 GAGNEF	23500				
2029 LEKSAND	10000				
2031 RÄTTVIK					
2034 ORSA		4000			
2039 ÄLVDALEN	73500				
2061 SMEDJEBACKEN					
2062 MORA					
2080 FALUN	12000				
2081 BORLÄNGE					
2082 SÄTER	25000				
2083 HEDEMORA	61500				
2084 AVESTA					
2085 LUDVIKA					
2101 OCKELBO	41000				
2104 HOFORS	41000				
2121 OVANÅKER					
2132 NORDANSTIG				64200	
2161 LJUSDAL	25000				
2180 GÄVLE	206000				383750
2181 SANDVIKEN	111200				149000
2182 SÖDERHAMN					41200
2183 BOLLNÄS					
2184 HUDIKSVALL	51000				

KOMMUN	UTBILDINGS- BIDRAG	GRUPPMÖTES- BIDRAG	INFORMATION- BIDRAG	ÖVRIGA BIDRAG	ALLMANT (UNGDOMS- BIDRAG FÖRB.)
2260 ÅNGE					
2262 TIMRÅ	49000				
2280 HÄRNÖSAND	56350				
2281 SUNDSVALL					
2282 KRAMFORS					
2283 SOLLEFTEÅ				10000	
2284 ÖRNSKÖLDSVIK				74000	
2303 RAGUNDA					
2305 BRÄCKE	79000				
2309 KROKON	39200				
2313 STRÖMSUND	50000				
2321 ÅRE				18000	
2326 BERG	27675				
2361 HÄRJEDALEN				44000	
2380 ÖSTERSUND	129000			51000	
2401 NORDMALING	120000				
2403 BJURHOLM					
2404 VINDELN	91000				
2409 ROBERTSFORS	20000				
2417 NORSJÖ	13165				
2418 MALÅ	15000				
2421 STORUMÄN	59500				
2422 SÖRSELE	40000				
2425 DÖRÖTEA					
2460 VÄNNÄS	9000				
2462 VILHELMINA	17200				
2463 ÅSELE	53000				
2480 UMEÅ		428300			
2481 LYCKSELE	73485			42000	
2482 SKELLEFTEÅ				160800	
2505 ARVIDSJÄUR	30000			10000	
2506 ARJEPLOG	31000				
2510 JÖKKMOKK					
2513 ÖVERKALIX					
2514 KALIX	22000				
2518 ÖVERTORNEÅ	40000				
2521 PAJALA				185850	
2523 GÄLLIVARE	82000				
2560 ÄLVSYN	19500				
2580 LULEÅ	262300			25000	
2581 PITEÅ	51000			139800	
2582 BODEN				36000	
2583 HAPARANDA	1200				
2584 KIRUNA	135000			225000	

JÄMFÖRELSE MELLAN NUVARANDE KPS OCH OLIKA UTJÄMNINGSALTERNATIV

KOMMUN	ALT	KPS 82	KPS 85	M	C	FF	KDS	MP	S	VPK	Ö	SUM/KOM
FÄRGELANDA	1	2 500	1 750	-4 500	-14 000	250		1 750	-9 750			-26 250
	2			-4 500	-10 500	250		1 750	-9 750			-22 750
	3			-750	-2 333	41		291	-1 625			-4 375
VILHELMINA	1	2 500	2 500	0	-2 500	2 500	0	2 500	-2 500	0	0	0
	2			0	0	2 500	0	2 500	0	0	0	5 000
	3			0	-416	416	0	416	-416	0	0	0
VALDEMARSVIK	1	1 500	1 500	-1 500	-1 500	3 000	0		0	0	0	0
	2			0	0	3 000	0		0	0	0	3 000
	3			-250	-250	499	0		0	0	0	0
TRANEMO	1	2 000	3 206	7 648	10 472	12 030	4 412		19 708			54 270
	2			10 854	16 884	12 030	4 412		22 914			67 094
	3			1 274	1 745	2 004	735		3 284			9 044
OSBY	1	3 900	5 000	-3 400	-1 200	7 200	2 200		23 700	1 100	15 500	45 100
	2			6 600	8 800	7 200	2 200		18 700	1 100	15 500	60 100
	3			-566	-200	1 199	366		3 949	183	668	4 266
STRÖMSUND	1	8 000	8 000	0	-8 000	16 000	0		-8 000	0	0	0
	2			0	0	16 000	0		0	0	0	16 000
	3			0	-1 333	2 666	0		-1 333	0	0	0
FLEN	1	8 560	9 700	6 840	-580	21 680	1 140	9 700	25 080	2 280	-14 840	51 300
	2			6 840	9 120	21 680	1 140	9 700	25 080	2 280	-4 560	80 400
	3			1 139	-96	3 613	189	1 616	4 179	379	-2 473	8 549
UPPLANDS-BRO	1	8 000	10 000	20 000	-12 000	34 000	2 000	12 000	22 000	4 000		82 000
	2			20 000	8 000	34 000	2 000	12 000	42 000	4 000		122 000
	3			3 333	-2 000	5 666	333	1 999	3 666	666		13 666
ARVIKA	1	6 160	7 060	1 040	1 040	24 780		900	13 640	2 700		44 100
	2			8 100	8 100	24 780		900	20 700	2 700		65 280
	3			173	173	4 129		149	2 273	449		7 349
OSKARSHAMN	1	3 700	7 400	51 800	18 500	33 300	14 800		85 100	18 500	-3 700	218 300
	2			51 800	33 300	33 300	14 800		114 700	18 500	0	266 400
	3			8 633	3 083	5 549	2 466		14 183	3 083	0	36 999
LIDINGÖ	1	10 000	12 000	42 000	-6 000	44 000		4 000	10 000	-6 000	14 000	10 200
	2			42 000	6 000	44 000		4 000	22 000	6 000	14 000	138 000
	3			6 999	-1 000	7 333		666	1 666	-1 000	2 333	16 999
PITEÅ	1	12 500	23 300	54 000	52 300	57 400	32 400		322 300	32 400		550 800
	2			54 000	75 600	57 400	32 400		345 600	32 400		597 400
	3			8 999	8 716	9 566	5 399		53 716	5 399		91 799
LUND	1	17 800	21 800	54 200	-15 600	129 000		16 000	70 200	6 200		260 000
	2			76 000	28 000	129 000		16 000	92 000	28 000		369 000
	3			9 033	-2 600	21 499		1 766	11 699	1 033		42 433
UPPSALA	1	25 000	30 000	45 000	-65 000	270 000		30 000	120 000	5 000		405 000
	2			105 000	55 000	270 000		30 000	180 000	35 000		675 000
	3			7 499	-10 833	44 999		4 999	19 999	833		67 499
SUMMA	1			273128	-44068	655140	56 952	78 850	691478	66180	10960	1786620
	2			376694	238304	655140	56 952	78 850	873944	17380	24060	2441924
	3			45521	-7344	109189	9 491	11 908	115246	12133	-808	294236

UMEÅ UNIVERSITET

Statsvetenskapliga institutionen

TENDENSER I SVENSK
PARTIFINANSIERING

av

Fil dr Gullan Gidlund

I PARTIFINANSIERING

Redan under glädjeyran på miljöpartiet-de grönas valvaka kunde dess företrädare konstatera att valresultatet 1988 inte bara gav inträde till riksdagen och förstärkta positioner i landsting och kommuner - utan även skulle komma att ge stor ekonomisk utdelning. Under hela mandatperioden skulle miljöpartiet - enligt optimistiska beräkningar på valnatten - kunna erhålla bortåt sjuttio miljoner kronor i offentlig stöd. Denna summa var astronomisk för ett parti som under flera år levit spartanskt på ideellt arbete och ekonomiska uppföringar från medlemmarna - inte minst i form av personliga lån. Att förväntningarna på de nya resurserna i det framtida partiarbetet är stora har den intensiva pressrapporteringen från miljöpartiet-de grönas första dagar efter valet förmedlat. På frågan vad partiet tänker göra med alla pengarna har företrädarna framförallt nämnt två områden: Att bygga upp sin organisationsstruktur med bl a administrativa resurser (anställda funktionärer och lokaler), och att satsa på utbildning och information.

Miljöpartiet-de grönas förändrade ekonomiska situation och ambitioner ger en god illustration till de aktuella formerna för partifinansiering. För ett parti som "kommer in från kylan" blir kontrasten stor. Vilka förändringar kommer att ske med miljöpartiet-de gröna när betydande skattemedel blir tillgängliga? Innebär de ökade resurserna att partiet inte längre behöver alla frivilliga små insatser i form av pengar och ideellt arbete? Kommer satsningar på organisation och administration att föra med sig att partiet byråkratiseras? Innebär de tänkta satsningarna en professionalisering och ökade kostnader för partikanslier på olika partinivåer; dvs en liknande utveckling med den som ägt rum hos de etablerade partierna.

Syftet med denna uppsats är att studera tendenser och problem i svensk partifinansiering med den internationella jämförelsen som grund. Blickarna riktas främst mot den offentliga finansieringen som i Sverige är den dominerande finansieringsformen. Vilka effekter har de offentliga partistöden haft för partiorganisationerna på skilda nivåer i Sverige? På vilka sätt påverkas den politiska demokratin av offentlig finansiering? Vilken potential finns i andra finansieringsformer? Har medlemsfinansieringen någon framtid i ett läge där stora offentliga medel finns tillgängliga?

Framställningen bygger i huvudsak på min forskning inom detta område, men även på fragment från den internationella forskningen och debatten om partier och pengar.

Offentlig finansiering av partier är ingen unik svensk företeelse, även om Sverige tillhör pionjärerna. I de flesta väst-europeiska länder finns idag någon form av offentligt partistöd till politiska partier, men utformningen varierar starkt. De flesta europeiska partier har genomgått en förändring i sin finansiering; från en tidigare helt privat finansieringsmodell med djupa historiska rötter till ett mer eller mindre skattefinansierat system. För andra yngre partier har detta skett tidigt i deras historia - t.ex. det svenska miljöpartiet-de gröna - i och med att man fått plats i parlamentet.

Kunskapen om den offentliga finansieringens konsekvenser för partilivet och demokratin i stort, är fortfarande begränsad. I effektanalyser av detta slag är det svårt att isolera den offentliga finansieringens verkningar från andra händelser eller processer som inträffat under samma tidsperiod och som kan ha påverkat partiernas villkor. Det saknas komparativa vetenskapliga studier av den offentliga partifinansieringen som går djupare än beskrivningar av konstruktioner av partistöd och ekonomiska sammanställningar. I Sverige har dock, alltsedan början av sjuttioalet, gjorts regelbundna studier framförallt av det kommunala partistödets effekter.

Trots att de västeuropeiska länderna har det demokratiska statskicket som gemensam nämnare, finns det skillnader som komplicerar jämförelsen. Här finns tydliga olikheter; enhetsstater respektive federativa stater, lokal autonomi, valsystem (spärrar, majoritetsval/proportionella val, personval/partival), partisystemets komponenter och egenskaper (antal konkurrerande partier, politiska skiljelinjer, stabiliteten i väljarkåren, mass- eller kaderinriktade partier). Tillsammans med skilda historiska erfarenheter skapar detta grundval för olikheter i partifinansiering och modeller för offentliga finansiering.

2 BAKGRUND

Det var under den senare hälften av 1960-talet som den offentliga finansieringen av politiska partier infördes i Sverige. Förslaget till statligt partistöd 1965 gav upphov till ideologiska och partistategiska konfrontationer både i riksdagen och i medierna. Frågor om partistödets effekter för vårt demokratiska styrelseskick stod i centrum; villkoren för opinionsbildningen, beroendeförhållandet till staten, partisystemet, partiernas inre liv (effekter på participation och frivilligt arbete bland medlemmar och sympatisörer, risken för byråkratisering). Men det fördes även en diskussion om de risker den plutokratiska finansieringen med otillfredsställande beroende till mäktiga finansiärer skapade för partier, om ökade behov av pengar för att stärka partiernas ställning, och om viljan till ökade satsningar på opinionsbildning. Av avgörande betydelse i debatten var dock frågan om vilka eller vilket parti som skulle gynnas respektive missgynnas på både kort och lång sikt av det föreslagna partistödet och ett system med offentlig partifinansiering. Förslaget till statligt partistöd röstades fram i riksdagen av en majoritet bestående av socialdemokrater, kommunister och centerpartister.1)

När förslaget till lagen, som gav kommuner och landsting rätt att anslå medel till politiska partier, förelades riksdagen 1969 var tonläge och tyngdpunkt förändrade. Policyn om offentlig finansiering hade accepterats; det ekonomiska beroendet gjorde att även partiföreträdare som ännu hyste starka principiella invändningar måste acceptera nyordningen. Nu var den huvudsakliga frågan hur det kommunala partistödet skulle fördelas mellan partierna och stödet framhölls snarare som anslag till ökad kommunal information än som reellt partistöd.2)

Den svenska debatten för och mot offentlig finansiering har även sin motsvarighet i andra västliga demokratier, även om kostnadsargumentet tycks ha varit mer accentuerat i exempelvis både engelsk och tysk debatt. Dessutom fanns i många länder en förhoppning att den offentliga finansieringen skulle kunna vara ett verksamt botemedel mot korruption och andra oegentligheter som den plutokratiska finansieringen visat sig vara bärare av. I Sverige fick det statliga partistödet en stark koppling till frågan om offentligt stöd till pressen. Även i andra länder var den pågående utvecklingen - och där inte minst fördyringarna - av den politiska opinionsbildningen argument för olika typer av offentligt stöd.³⁾

En mer grundläggande förklaring till att flera länder införde denna finansieringsform är att de etablerade partierna under sextio- och sjuttioalet upplevde en stark förändring av sina villkor. Med den gradvisa övergången till det postindustriella samhället följde förändrade förutsättningar för opinionsbildningen. De enligt tradition partierna närstående dagstidningarna kunde av bl a kostnadsstegringarna inte längre stödjas ekonomisk. Nya medier - främst TV - fick en nyckelfunktion i den politiska propagandan och informationen. Värderingsförändringar, nya politiska uttryckssätt, socio-ekonomiska förändringar i valmanskåren ställde partierna inför nya utmaningar och ny konkurrens. Den offentliga finansieringen kan ses som ett sätt på vilket de etablerade partierna sökte att vidmakthålla och förstärka sin roll i den politiska styrelsen. Bland argumenten för den offentliga finansieringen har partiernas centrala funktioner i den representativa demokratin varit framträdande.⁴⁾

2.1 Partiernas roll i demokratin

Den i vårt land officiellt ofta använda devisen "Den svenska demokratin är en folkstyrelse genom partier" är både ett normativt, och ett i huvudsak trovärdigt påstående om partierna centrala roll i den reellt existerande demokratin. Den svenske partiforskaren Edvard Therman uttryckte partiernas ställning något mindre vördsam, när han redan för femtio år sedan slog fast: "Man må emellertid hysa vilken uppfattning som helst om det moderna partiväsendet..... Det existerar såväl hos oss som i andra länder. Det kan inte tänkas bort ur vårt nuvarande statsliv".⁵⁾

I den socialdemokratiska regeringens motivering till det statliga partistödet var den grundläggande synen att partierna har betydelsefulla uppgifter i demokratin. Dessa uppgifter ansågs var av sådan vikt att staten hade ett ansvar för att partierna hade resurser att fullgöra dem. Det kommunala partistödet var, i konsekvens härmed, ett sätt att stärka partiernas ställning i den kommunala demokratin.⁶⁾

Det politiska ledarskapet, valen, kandidaterna och det politiska beslutsfattandet är viktiga beståndsdelar i partiernas styrelsefunktion. Ytterst bär partierna ett gemensamt ansvar för att denna styrelsefunktion upprätthålls. Med den normativa demokratisyn som finns i vårt land följer att de politiska partierna även har en annan viktig demokratiuppgift - folkrörelsefunktionen - nämligen att

kanalisera ett brett, regelbundet politiskt deltagande bland människor. Partierna ska således inte bara mobilisera väljarna inför valdagen utan också bedriva ett reguljärt utåtriktat partiarbete och ha ett inre liv.⁷⁾

Man kan utan överdrift slå fast att de svenska partierna präglats av ett slag folkrörelseideal med hög medlemsaktivitet. Trots att vissa partier saknar rötter i de sekelgamla rörelserna har det gamla folkrörelseidealet med hög mobiliseringsförmåga och regelbunden aktivitet bland medlemmarna, blivit stilbildande för hela partisystemet.

2.2 Principerna

I Sverige omgärdas de tre partistöden - det statliga (inkl kansli-delen) och det kommunala partistödet (de primärkommunala- och landstingskommunala partistöden) av ett antal grundläggande principer:

- "1. Bidrag bör utgå endast till parti som har ett inte obetydligt stöd i väljaropinionen, manifesterat i allmänna val.
2. Bidragen bör beräknas schematiskt och fördelas enligt fasta regler, som inte tillåter någon skönmässig prövning.
3. Bidragens storlek bör stå i relation till partiernas styrka.
4. Någon offentlig kontroll av hur medlen används bör inte förekomma.
5. Införandet och omfattningen av kommunalt partistöd bestäms av landstingen och kommunerna själva på grundval av den i lag givna konstruktionen.
6. Största möjliga enighet om bidragens omfattning och konstruktion bör eftersträvas." 8)

Dessa regler finns upptagna i propositioner och utredningar som rört partistöden.⁹⁾ Däremot har de inte inskrivits i partistödslagen, dvs. "Lag om stöd till politiska partier" (från 1972). Lagen innehåller enbart bestämmelser angående fördelningen av det statliga stödet, ansökningsförfarande, partibidragsnämnd.¹⁰⁾

Partistödens generella karaktär framkommer i den fjärde punkten ovan - "någon offentlig kontroll av hur medlen används bör inte förekomma". Medlen är således inte destinerade till exempelvis valkampanjer utan får användas efter partiernas egna gottfinnanden. Det är intressant att notera att partistöden är så generella att partistödslagen inte ens innehåller någon ändamålsbestämning som anger att medlen ska användas till politiskt arbete.

Den sjätte och sista regeln har sin bakgrund i det debattklimat som rådde 1965 när förslaget till statligt partistöd framfördes i riksdagen. Där fanns motståndare som befarade att partistödets regler kunde godtyckligt förändras av en riksdagsmajoritet.

Polycyn från de olika regeringarnas sida alltsedan starten har varit att förändringar av regler eller höjningar av bidragsbelopp bör behandlas med största försiktighet och under stor parlamentarisk enighet; en policy som således skrevs in i partistödsutredningens betänkande.

3 PARTIERNAS INKOMSTKÄLLOR

Det finns huvudsakligen två system för partifinansiering - privat respektive offentligt. I det privata systemet kan man urskilja två huvudformer för direkt finansiering, nämligen medlemsfinansiering och plutokratisk finansiering. Medlemsfinansiering avser inkomster från medlemsavgifter, insamlingar bland och mindre gåvor från medlemmar och sympatisörer, lotteri och annan försäljningsverksamhet, uttaxeringar bland medlemmar och förtroendevalda. Den plutokratiska finansieringsformen karaktäriseras av att stora ekonomiska intressen är bidragsgivare. Det gäller främst anslag från företag, fackliga organisationer eller enskilda magnater.

I det offentliga systemet finns två varianter. Den ena är generellt partistöd och innebär att demokratiskt valda politiska församlingar anslår direkta medel (via budgeten) till autonoma politiska partier. Detta är medel av generell karaktär som går till partiorganisationen.

Den andra varianten av offentlig finansiering utgörs av selektivt partistöd som innebär att partier får ersättning från det offentliga för vissa aktiviteter som de utför: ersättning för valkampanjkostnader, information till invandrare, ersättning för parlamentargruppernas arbete, utbildning.

Förutom dessa privata och offentliga inkomstkällor finns i alla länder en infrastruktur av ekonomiskt och materiellt stöd som gynnar partierna. Denna infrastruktur byggs upp av både privata och offentliga aktörer.

a) Privat infrastruktur: Fristående, men näraliggande organisationer som bedriver politisk propaganda för allmänhet och politiska beslutsfattare, utredningsarbete, kampanjer, lobbyingverksamhet. Affärsmässiga relationer mellan parti och företag där det senare utför vissa deluppgifter, exempelvis opinionsbildning och propaganda eller relationer som enbart grundar sig på ekonomiska vinstintressen från partiets sida.

b) Offentlig infrastruktur: Staten tillhandahåller radio och TV tid för valkampanjer (I vissa länder får partierna köpa tid, vilket innebär enorma kostnader), bidrag till partier närstående organisationer typ politiska ungdomsorganisationer, subventionering av närstående press. I vissa länder förekommer även skattelättnader för gåvor till politiska partier. Till denna mer indirekta form av subventionering hör även kostnader i samband med val (främst valsedlar) och viss studieverksamhet som statsapparaten bekostar.

Denna infrastruktur brukar i allmänhet inte tas med i undersökningar av partiernas finansiering - inte heller i denna uppsats - beroende på svårigheter att beräkna partiernas ekonomiska fördelar, och att sådana medel inte är synliga i partiorganisationerna.

4 MEDLEMSFINANSIERING

Medlemsfinansiering förknippas ofta med positiva egenskaper som idealism, förankring, engagemang och demokrati. Denna finansieringsform kom vid förra sekelskiftet att användas av folkrörelser och masspartier. Kostnaderna fördelades solidariskt genom små avgifter på ett stort antal medlemmar. Denna modell innebar en demokratisering av finansieringen i jämförelse med den elitistiska, plutokratiska finansieringsformen (stora bidrag från enskilda, banker och företag) som tillämpades av politiska grupperingar som redan hade säte i riksdagen.¹¹⁾

Trots föreställningen om medlemsfinansieringens demokratiska karaktär visar den historiska erfarenheten dess uppenbara otillräcklighet. Paradoxalt nog blev exempelvis masspartiets inträde på väljararenan den utmaning som blev självfinansieringens akilleshäla. Den plutokratiska finansieringen med bidrag från fackliga organisationer fick täcka de ökande behoven av medel främst under valår.¹²⁾

Medlemsfinansieringen har aldrig helt avsomnat trots det faktum att dess fundament - medlemsavgifterna - under långa tider inte höjts ikapp med kostnadsutvecklingen.

Nederländerna är särpräglad i dagens Europa i detta avseende, eftersom medlemsfinansieringen står för den helt dominerande inkomstkällan även på nationell nivå. Någon offentlig finansiering av partiorganisationerna förekommer inte. Däremot får parlamentsgrupperna omfattande statliga bidrag; medel som tycks stanna och användas inom den strukturen.¹³⁾

4.1 Medlemsavgifternas utveckling i de svenska partierna på riksnivå.

Vilken position har medlemsavgifterna och den totala medlemsfinansieringen i dagens svenska partier i ett klimat där offentliga medel finns att tillgå och där undersökningar visar på försvagning av medlemsaktivitet och i vissa fall medlemsantal, minskad partidentifikation, konkurrens med aktioner och andra snabba mediaexponerande uttryckssätt? ¹⁴⁾

Den aktuella bilden i Sverige är att medlemsavgifterna under åttiotalet blivit föremål för förnyat intresse av partierna på riksnivå.¹⁵⁾ För det "gamla" fempartisystemet totalt (dvs exklusive KDS och miljöpartiet) har medlemsavgifterna under åren 1979-1986 spelat en begränsad, men stabil roll och svarat för 6-10 % av den nationella nivåns årliga intäkter. Skillnaderna mellan partierna är tydliga, beroende på medlemsantal och vissa partitypiska traditioner.

Centerpartiet och det socialdemokratiska partiet utgör något av extrempunkter. Centerpartiet har under perioden haft det lägsta medlemsberoendet - endast ett par procent av riksorganisationens intäkter har bestått av medlemsavgifter. Partiet har under många år excellerat i den lägsta avgiften till riksnivån av samtliga studerade partier, nämligen tre kronor per medlem och år - ett belopp som det trots ansträngningar visat sig svårt att höja. För socialdemokraterna fluktuerar medlemsavgifterna i intervallet 10-17 % av de totala inkomsterna på riksnivå under perioden. Partiet har relativt låg avgift till riksnivån men på grund av det stora medlemsantalet blir de samlade intäkterna ändå stora. Under början av 80-talet låg avgiften till riksnivån på 8 kronor. Från 1985 höjdes beloppet till 10 kronor och vid senaste kongressen beslöts om ytterligare höjning till 12 kronor per medlem och år fr o m 1989.

VPK har länge haft den högsta avgiften för enskilda parti-medlemmar - 150 kronor per år - fastställd av kongressen för hela organisationen. Under den första hälften av 80-talet har den tredjedel som förts vidare till partiets riksnivå, i genomsnitt utgjort ca 5 % av partiets årliga intäkter.

Moderata samlingspartiet införde medlemsavgift till riksnivån så sent som vid mitten av 1960-talet. Under hela sjuttioalet har intäkterna från dessa legat på ca 7 % av de totala intäkterna. Intresset för medlemsavgifterna syns tydligt i de beslut till kontinuerliga höjningar som gjorts: under åren 1978-1980 = 15 kronor, 1981-1983 = 25 kronor, 1984-1986 = 30 kronor, 1987-1990 = 40 kronor. Andelen medlemsavgifter av de totala intäkterna den första hälften av åttiotalet har legat i nivå med genomsnittet för hela det etablerade partisystemet.

Även folkpartiets riksorganisation visar liknande utveckling. Detta trots att det relativt låga medlemsantalet gav motsvarande låg finansiering genom medlemsavgifter, ca 5 % under den aktuella perioden. Följande sifferserie visar dock intentionerna för kommande år: fr o m 1986 = 40 kronor, 1988-1989 = 50 kronor, för 1990 = 60 kronor och för 1991 = 70 kronor.

Tendensen under åttiotalet och fram mot nittioalet är tydlig; medlemsavgifterna börjar bli intressanta på riksnivån och höjningarna kommer fortlöpande. Centerpartiet tycks här vara undantaget. Orsakerna till det ökande intresset torde vara flera. Den första, och viktigaste förklaringen är, att partiernas lokala och regionala partiorganisationer fått generellt starkare ekonomier genom de expansiva kommunala och landstingskommunala partistöden och andra selektiva partistöd. Detta medger större andel av medlemsavgifterna för den centrala nivån. För det andra behöver partierna vid sidan av den offentliga finansieringen relativt stabila och kontinuerliga inkomster på riksnivå. För det tredje tycks den tidigare starka föreställningen att man förlorar medlemmar genom höjningar av medlemsavgiften, att ha förlorat terräng.

4.2 Trender i medlemsfinansieringen

Särskilt valen fungerar i alla partier som tillfällen då medlemmar och sympatisörer visar ökad benägenhet till ekonomiska insatser. Frivilliga insamlingar genom kampanjer och försäljningsverksamhet är till sin natur något temporärt; en konsekvens av att den förutsätter någon form av utmaning och mobiliseringssituation i partierna. I Sverige tycks den mest expansiva frivilliga formen av medlemsfinansiering under både valår och icke-val år ha blivit lotteriintäkter. Detta är internationellt sett en företeelse som vållar en viss uppmärksamhet. Förvåningen inför vissa finansieringsformer är emellertid ömsesidig mellan länderna. Lika främmande som engelsmän, amerikaner och tyskar är för lotteribranchen i parti-finansiering är svenskar för insamling av pengar genom dyra middagar och mottagningar med kända kandidater som dragplåster.

Störst i lotterier bland partierna är socialdemokraterna, men även andra partier har - betydligt mer återhållsamt - sådan aktivitet. Under några år på åttiotalet översteg lotteriintäkterna inkomsterna från medlemsavgifterna för socialdemokraterna på riksnivån.¹⁶⁾

Incitamentet för den presumtive lottköparen är klart och tydligt vinstchanserna - inte primärt att stödja partiverksamheten, vilket framgår av det sätt på vilket lotterna marknadsförs. Från senaste A-lotteriet har följande rader hämtats: "Skulle du tacka nej till chansen att bli miljonär? Tänk dig: med en hel miljon "på fickan" skulle du kunna förverkliga många av dina drömmar... Unna dig en riktigt lång och skön semesterresa tillsammans med dina nära och kära, bygga om huset eller köpa större lägenhet...."¹⁷⁾

Det är vanskligt att ge exakta uppgifter om den totala medlemsfinansieringen för dagens svenska partier. Partierna ändrar i alltför hög utsträckning klassifikationer och rubriceringar av relativt "små" inkomstposter i sina ekonomiska redovisningar. En skattning av medlemsfinansieringens storlek under åren 1979-1986 totalt för de fyra största partierna på riksnivå visar att nivån var i storleksordningen 20 %; medlemsavgifterna utgjorde således hälften av den totala medlemsfinansieringen.¹⁸⁾

Någon aktuell undersökning av medlemsavgifternas betydelse på den lokala nivån under samma tidsperiod finns ej. Den senaste studien av partiernas ekonomi på lokal nivå gjordes för tio år sedan inom ramen för den kommunaldemokratiska kommitténs arbete. Studien visade bl a att det kommunala partistödet var den helt dominerande inkomstkällan. Men företrädarna för kommunorganisationerna fick även rangordna de största inkomstkällorna utöver partistödet åren 1978 och 1979. Medlemsavgifterna kom på första plats totalt sett för partierna. Trots vissa variationer mellan partierna visade undersökningen bl a att medlemsfinansieringen - dvs medlemsavgifter, insamlingar, intäkter från försäljning, lotterier, uttaxering av förtroendevaldas arvoden - utgjorde en viktig finansieringsform vid sidan av partistödet, inte minst under valåren 19).

5 PLUTOKRATISK FINANSIERING

Privata stora bidrag från framförallt näringslivet och dess närstående organisationer men även från enskilda, brukar internationellt ses som partiernas mest expansiva och löftesrika "marknad" för finansiering. Dessvärre har en lång erfarenhet visat att förhållandet partier och pengar blir ett politiskt och moraliskt minfält om bidragsgivare utgörs av stora ekonomiska intressen - typ företag, fackliga organisationer eller enskilda magnater. Det kan innehålla korruption, otillbörligt hänsynstagande till stora bidragsgivare i det politiska beslutsfattandet, orättvis fördelning av resurser mellan konkurrerande partier eller mellan kandidater till politiska poster.²⁰⁾

5.1 Lagstiftningsstrategin

Politiska skandaler och trovärdighetskriser har i vissa länder lett till starka krav på lagstiftning och kontroll. USA har idag det mest utbyggda regelsystemet. Watergateskandalen fick starka återverkningar i detta avseende och resulterade i ett nätverk av lagar som reglerar val, kandidater och inte minst partiernas finansiering. Denna lagstiftning har frambringat en tillväxtbransch för jurister som arbetar inom detta fält. Idag gäller exempelvis ett "tak" på 1 000 dollar för individuella bidrag till valkampanjer på federal nivå. Direkta anslag från fackföreningar och företag till valkampanjer på denna nivå är numera förbjudna. Däremot kan sådana bidrag ges till speciella fonder - helt obegränsat - och till andra ändamål. Dessa "soft money" redovisades frivilligt för första gången av det demokratiska partiet sommaren 1988. Listorna visade att för juni och juli månader under presidentvalskampanjen flöt 4,8 miljoner dollar in och de största enskilda bidragssummorna låg på 100 000 dollar. Förutom bidragsprinciperna finns en omfattande reglering av olika typer av fondering för kandidater, skatteregler för bidragsgivande, offentliga redovisning.²¹⁾

Även i Västtyskland företogs en översyn av lagstiftningen efter en skandal - den s k Flickskandalen. Resultatet har tillsammans med tidigare lagstiftning (med en aktiv författningsdomstol) skapat ett delvis svåröverskådligt regelsystem som ger intryck av oklarhet vad gäller målsättningarna.²²⁾ Någon form av lagstiftning och kontroll (offentlig redovisning) förekommer i de allra flesta länder - även där den offentliga finansieringen är betydande.

Lagstiftningsstrategin har som bekant inte alltid lyckats med att förhindra att oegentligheter begås. Uppfinningsrikedomen att finna kryphål i lagstiftningen och endast redovisa delsanningar verkar i det närmaste vara obegränsad. Värdet av denna typ av lagstiftning ska dock därför inte underskattas. Med tanke på partiernas centrala position i politik och samhälle kan det tyckas vara ett demokratiskt anständighetskrav att det finns en lagstiftning som garanterar ett visst mått av insyn i partiernas finanser. Kan en sådan lagstiftning även ha ett reellt sanktionssystem, torde även lagstiftningen få en viss preventiv funktion.

5.2 Den svenska frivilligstrategin

Sverige valde tidigt en frivilliglinje. Några skandaler i den storleksordning som förekommit i USA, Västtyskland, Japan har inte förekommit och skapat ett klimat för krav på lagstiftning och kontroll. I skuggan av en av de få svenska "affärerna" - Molander-affären 1948 där folkpartiet beskyldes för hemliga och stora pengar - tillsattes en offentlig utredning efter bl a motionskrav i riksdagen. Uppgiften var att utreda, om organisationer som bedriver politisk propaganda bör vara bokföringsskyldiga och förpliktade att offentligt redovisa sina inkomster och utgifter. Utredningen avvisade emellertid tanken på lagstiftning. Argumenten var framförallt följande: 1) att redovisa bidragsgivares namn torde strida mot den grundlagsskyddade valhemligheten; 2) risk att partierna förlorade bidrag; 3) risk att bidragsgivare trakasserades; 4) praktiska svårigheter att kontrollera efterlevnaden av sådan lagstiftning. Utredningen betonade frivilliga överenskommelser mellan partierna.²³) Det kom emellertid att dröja ända till 1980 innan partierna formellt slöt en frivillig överenskommelse om att redovisa inkomster och utgifter årligen för partiernas riksnivå.²⁴)

I Sverige, liksom i flera andra länder där den offentliga finansieringen är omfattande, är den allmänna erfarenheten att partierna blivit mer benägna att öppet redovisa sina ekonomier.

Under sjuttioalet förändrades den plutokratiska finansieringens position i Sverige, då både folkpartiet och moderata samlingspartiet beslöt att upphöra att motta direkta bidrag från företag; folkpartiet redan 1971 för riksnivån och 1976 på lokal nivå. Även moderaterna följde denna policy 1976 - det är de borgerliga partierna tillsammans bildade regering. Debatten och kritiken mot partiers beroende av mäktiga finansiärer var i Sverige stundtals hård, inte minst i massmedia. För förslaget om statligt partistöd 1965 restes även detta argument; att stödet skulle möjliggöra en minskning av sådant beroende som ansågs otillfredställande ur demokratisk synpunkt med hänsyn till partiernas politiska integritet. Den offentliga finansieringen möjliggjorde de borgliga partiernas beslut, även om omställningen innebar ekonomiska påfrestningar under en rad av år.²⁵)

Frånvaro av direkta företagsbidrag till partier i Sverige kan i omvärldens ögon lätt ge intrycket av att det faktiskt råder ett förbud mot denna typ av bidragsgivande. Men även på detta område har den svenska frivilliglinjen varit rådande, med interna beslut i berörda partier.

Socialdemokratins ekonomiska relationer med fackföreningsrörelsen förändrades däremot inte av partistödets tillkomst. Någon sådan avsikt har varken då eller senare ens antytts. De störningar som funnit i dessa relationer har över tiden varit koncentrerade till den arbetarrörelseägda pressen då LO och fackförbunden fått ett alltför tungt ekonomiskt ansvar. Förutom de direkta bidragen från fackföreningsrörelsen finns som bekant ett indirekt stöd från det nät av arbetarrörelseanknutna organisationer och företag som kan mobilisera resurser - inte minst personellt.²⁶)

Under ett allt starkare hot om lagstiftning mot kollektivanslutning av medlemmar och en akut risk för att bli tvingad till

förändring genom ett riksdagsbeslut hösten 1986, valde den socialdemokratiska partistyrelsen att brådstörtat gå ut och offentlig meddela sitt beslut att föreslå 1987 års partikongress att övergå till annan anslutningsform än kollektivanslutning. Inte heller på detta område segrade således lagstiftningsstrategin - även om det denna gång var ytterst nära.²⁷⁾

Beslutet i partikongressen innefattade framförallt två viktiga principer: För det första att medlemsskap i det socialdemokratiska partiet endast ska vara grundat på individuell anslutning (reformen ska vara genomförd senast 31 dec 1990). För det andra en övergång till frivillig - men rekommenderad - organisationsanslutning av fackliga organisationer (grupp/klubb/sektion/ avdelning eller motsvarande) till partiet. Med denna organisationsanslutning följer en ny inkomstskälla, nämligen organisationsanslutningsavgift. Respektive partinivå fastställer sin avgift för organisationsansluten facklig organisation.²⁸⁾ Reformen är ännu inte genomförd och det är således ovisst vilka effekter den kommer att få för medlemsantalet eller hur omfattande organisationsanslutningen kommer att bli. Ekonomiskt står dock ganska klart att denna förändring kommer att förstärka det plutokratiska inslaget i den socialdemokratiska partifinansieringen. De samlade "små" inkomsterna av medlemsavgifter (visserligen med kollektiv prägel) kommer totalt sett att minska. Medlemsavgifterna för de individuellt anslutna kommer sannolikt att bättre kunna följa den allmänna kostnadsutvecklingen. Historiskt har bl a den stora andelen kollektivanslutna medlemmar varit en restriktion för höjningar.

5.3 Näringslivets inflytandestrategi

Att de borgerliga partierna slutat motta direkta bidrag från näringslivet innebär inte att företagets behov av politiskt inflytande och opinionsbildning har upphört i Sverige. Däremot har strategin och formerna förändrats.²⁹⁾ Under många år har fristående stiftelser, organisationer och konsultbyråer bedrivit politisk opinionsbildning; under mellanvalsår liksom under valkampanjer. Detta är otvivelaktigt en privat infrastruktur till borgerliga partier; ett stöd som är svårt att bedöma effekterna av.

6 OFFENTLIG FINANSIERING

Över tiden har konstruktionerna av de offentliga stöden till partierna, samt de anslagna beloppen kontinuerligt ändrats av de politiska beslutsfattarna världen över. Den första tiden av ett försiktigt prövande har övergått i en fas där modellerna korrigeras eller förändras, och nya vägar söks för att få offentliga medel.

6.1 Selektivt partistöd

Av de selektiva stöden är bidragen till parlamentsgrupper och deras kansli- och utredningsverksamhet de vanligast förekommande. Detta selektiva partistöd till parlamentsarbete har inte rönt samma principiella debatt som de generella partistöden, utan har levtt ett ganska skyddat, men expanderande liv i många länder. Även i England och Nederländerna, där i övrigt inga generella offentliga medel ges till partiorganisationerna, förekommer parlamentsgruppstöd.³⁰ I andra länder går en mindre del av det totala offentliga offentliga stödet, till parlamentsgrupper. Beloppen står i relation till gruppens storlek och ibland kompletteras detta med ett tillägg för partier i opposition.

I både Västtyskland och Österrike har man byggt ut sina parlamentgruppstöd till system av betydande omfattning. En aktuell undersökning från Västtyskland visar att parlamentsgrupperna på central och regional (delstatsnivå) finansieras nästan uteslutande med statliga medel.³¹ År 1986 fick grupperna i Bundestag över 60 miljoner D-mark och ett nära nog lika högt belopp utgick till grupperna på den regionala nivån. Tillväxttakten har varit hög och enskilda förbundsstater uppvisar, enligt utredaren, nästan ofattbart höga siffror i tillväxttakten under vissa år. I Bundestag ökade utbetalningarna till parlamentsgrupperna åren 1967 - 1986 motsvarade 13 gånger sitt ursprungsvärde. Motsvarande siffra på förbundsstatsnivå (i genomsnitt) var 8 gånger.

I Österrike utbetalades under åren 1974-1985 totalt 350,57 milj ÖS till parlamentsgrupper på den nationella nivån. Motsvarande siffra för det generella stödet till partiorganisationerna på nationell nivå var under samma period 771, 20 milj ÖS; uppgifter som säger något om relationen mellan dessa stödobjekt. Parlamentsgrupperna i Österrike har ett bidrag för det administrativa och utredningsmässiga arbetet, men erhåller även ytterligare bidrag för sin offentliga verksamhet.³²

De ekonomiska relationerna mellan parlamentsgrupperna och partiorganisationerna är i många fall oklara, men i flera länder tycks parlamentsgrupperna "leva sitt eget liv" utan att överföra pengar till partiorganisationerna. Vissa har redovisningsskyldighet gentemot staten, andra saknar denna kontroll.

I länder som Sverige, med partier som byggt upp en fast organisationsstruktur på skilda nivåer och där partierna och inte kandidaterna dominerar scenen, tenderar de administrativa medlen för parlamentsgrupperna att ingå som en del av partiorganisationens allmänna resurser. Det svenska kanslistödet, som kompletterades med ett grundstöd 1972, kom de facto att integreras med det generella partistödet i och med partistödslagets och partibidragsnämndens tillkomst. Både handläggning (bl a ansökan från partierna), utbetalning (till riksorganisationen) blev gemensam för partistödet och den sk kanslistödsdelen.³³ Även det bidrag som sedan 1975 anslagits av riksdagen - "Bidrag till partigrupperna"- förvaltas hos de flesta partier av respektive partis riksorganisation.³⁴

I Västtyskland anses generellt stöd till politiska partier strida mot den tyska grundlagen enligt utslag i författningsdomstolen.

Däremot får partierna ersättning för rimliga kostnader för sina valkampanjer - "Wahlkampfkostenerstattung" - till Bundestag, delstatsparlamenten och europaparlamentet, däremot inte på lokal nivå. 1967 var ersättningen 2,20 DM för varje giltig röst som partierna erhöll. 1974 höjdes beloppet till 3,50 DM och 1984 då val till europaparlamentet skulle hållas höjdes ersättningen till 5 DM. För att få detta stöd krävs att partiet uppnått mer än 0,5% av rösterna i valet. Någon egentlig definition av valkampanjkostnader existerar inte, vilket ger konstruktionen prägel av en formaliserad fiktion. Partierna måste redovisa sina inkomster och inkomstskällor för att erhålla ersättningen för valkostnaderna. Från och med 1984 skärptes reglerna och partierna måste även redovisa sina kostnader.³⁵⁾

Både i Västtyskland och Österrike finns selektivt partistöd till partier för deras utbildnings- och forskningsverksamhet. Medlen distribueras till särskilda partistiftelser.³⁶⁾

6.2 Generellt stöd till partiorganisationerna.

En blick på våra nordiska grannländer ger en illustration av variationsrikedomen i det generella partistödets konstruktion och kontrollen av medlen.

Statligt partistöd introducerades i Finland 1967. Stödet utgår till partier som är representerade i riksdagen och fördelas i proportion till antalet mandat. De första åren låg mandatbeloppet på 50 000 finska mark. Stödet har haft en negativ utvecklingstakt med ytterst få höjningar; till skillnad från parlamentgruppsstödet som ökat. Kommunalt partistöd finns inte.³⁷⁾

Finland har liksom Västtyskland, en lagstiftning för kontroll av partiernas finanser och där inte minst de offentliga medlen. I båda länderna har en skärpning skett under åttiotalet. Enligt den finska partilagen (från 1969) måste partierna rapportera om användningen av det statliga partistödet. Lagen skärptes 1986 och ålägger partier att fr o m 1987 även redovisa de regionala partiorganisationernas budgetar. Vidare har partierna att även redovisa balans- samt vinst- och förlustberäkningar tillsammans med revisorernas berättelse. Ansvaret för att detta sker har lagts på justitieministern. Kontrollen av medlen utsträcker sig även till att gälla förening som fått anslag av ett parti: "Har någon del av det understöd som enligt 9 paragrafen beviljats partiet i statsförslaget anvisats en annan förening, skall partiet samtidigt tillställa justitieministeriet bestyrkta kopior också av föreningens resultaträkning och balansräkning jämte bilagor samt av revisionsberättelsen".³⁸⁾

I Danmark ges generellt partistöd på statlig, regional respektive lokal nivå. I lagen om ekonomiskt stöd till politiska partier från 1986 stadgas att ett parti (eller kandidater som ställts sig utanför parti) som deltagit i folketingsval har rätt till 5 Dkr/år för varje röst som partiet fått i valet. För att vara berättigad till stödet måste minst 1 000 röster ha erhållits. För amtsrådsval utgår 2 Dkr/år för varje röst, om en kandidatlista fått minst 500 röster. För varje kandidatlista som deltagit i kommunalbestyrelseval utgår

3 Dkr/år och röst om minst 100 röster har uppnåtts. (För Köpenhamn och Fredriksberg utgår 5 Dkr/år och röst om kandidatlista fått minst 500 röster). Enligt lagen ska bidragsmottagare på varje bidragsnivå årligen insända en försäkran om "at tilskudsbeløbet for det foregående kalenderår er anvendt til politisk arbejde her i landet", (respektive amtskommunen eller kommunalbestyrelsen) "samt at dette agtes vidareført". Trots att stödet är knutet till valen finns inte samma bindning till valkampanjer som motsvarande i Västtyskland. Medlen ska användas till allmänt politisk arbete.³⁹⁾

I Norge ges statligt partistöd enligt följande:

1. Generellt partistöd till partiernas riksorganisationer. För att vara berättigad till partistödet måste partiet ha ställt upp med lista i minst hälften av valdistrikten vid senaste stortingsvalet (fr o m 1977 finns en spärr på 2,5% till stortinget). Det belopp som stortinget årligen anslår till partierna centralt fördelas sedan efter partiernas röstetal vid senaste valet. (I beloppet är även inkluderat bidrag till partiernas politiska ungdomsorganisationer på central nivå.)
2. Partistöd till partiernas kommuneorganisasjoner enligt två former:
 - a) generellt partistöd erhålles från stortinget efter ansökan till vederbörande kommun. Partiet måste vara registrerat enligt vallagen och ha en särskild organisation i kommunen i fråga. Stödet fördelas efter antalet godkända röster i senaste valet (fn 1988/1989 7,70 NKR per röst).
 - b) stöd till partigrupperna i kommunstyrene, dels i form av ett grundbidrag (fn 1 832 NKR) och dels ett representanttillägg (efter antalet mandat fn 628,00 NKR).
3. Partistöd till partiernas fylkesorganisationer enligt 2 ovan. fn med följande belopp a) bidragssats 13,75 NKR per röst. b) grundbidraget 14.960,00 NKR och representanttillägget på 2 994,00 NKR.

Någon kontroll av hur medlem används förekommer inte, i likhet med den svenska förebilden.⁴⁰⁾

7 PROBLEM OCH MÖJLIGHETER

Formell indexreglering av partistöden har, såvitt bekant, inte införts i något land. Som bl a en konsekvens av detta har stöden inte kontinuerligt korrigerats för inflationen utan fått en efter-slående eller ryckig utvecklingskurva. I vissa länder (Finland, Västtyskland, Nederländerna, Österrike) har de selektiva parlamentgruppsstöden däremot haft en - ur ekonomisk synvinkel - gynnsam tillväxt.

I Sverige har det primärkommunala partistödet höjts i takt med inflationen. Vad gäller det landstingskommunala stödet har ökningstakten varit betydligt över denna. I flera kommuner och landsting förekommer indexreglering av beloppen. Det statliga partistödet (inkl kanslidelen) har dock under flera år haft en negativ tillväxt i fasta priser.⁴¹)

7.1 Beroendet av den offentliga finansieringen

I min studie av de svenska partierna på riksnivå under åren 1979-1986 kunde konstateras att det statliga partistödets (inkl kanslidelen) finansieringandel låg på ca 50 % av partiernas samlade intäkter (se tabell nedan). Undersökningen omfattade den gamla fempartistrukturen. Beräkningar, gjorde på partiernas egna uppgifter visade även att de samlade inkomsterna fluktuerat mellan omkring 100-200 miljoner kronor. Sett ur ett blockperspektiv har detta inneburit en övervikt av resurser för det socialistiska blocket.⁴²)

För att komplettera bilden och få en uppfattning om den totala omfattningen av det offentliga finansieringen av partierna på riksnivå måste några ytterligare inkomstposter medtas; inkomster som partierna själva redovisar i sina årsberättelser. Det innefattar selektiva partistöd - invandrarbidrag för information (endast valår), tidskriftsstöd (för vissa år), för de flesta partier även administrationsbidrag till riksdagens partigrupper - och transfererat kommunalt och landstingskommunalt partistöd. Det senare förekommer endast inom folkpartiet och moderata samlingspartiet där man efter kraftiga valförluster utvecklat en modell där riksnivån framförallt påtar sig ett arbetsgivareansvar för personal på lägre partinivåer.

Tabell 7.1: Andelen offentliga bidrag av partiernas intäkter på riksnivå, enligt partiernas egna ekonomiska redovisningar, åren 1979-1986. I procent.

År	Offentligt stöd i % av total inkomst	M	Fp	C	S	VPK
1979	58,2	57,3	82,9	87,8	42,9	*
1980	66,6	70,4	81,9	82,0	54,2	*
1981	63,5	67,8	84,9	77,6	49,6	69,1
1982	56,5	57,3	85,4	69,4	42,7	77,6
1983	67,6	65,9	84,2	79,8	49,8	72,7
1984	62,1	66,9	78,2	68,1	51,8	73,5
1985	53,7	62,7	62,9	54,9	45,2	68,6
1986	69,0	75,1	84,6	66,0	57,8	80,9

* Information saknas

Beräkningarna visar att den offentliga finansieringen av de samlade intäkterna på partierna riksnivå uppgår till mellan ca 55 och vissa år nära 70 %, vilket framgår av tabellen nedan. Vad beträffar skillnaderna mellan partierna på riksnivå så har folkpartiet, centerpartiet och VPK det högsta beroendet av offentliga medel. Moderata samlingspartiet befinner sig i en mellanklass medan Socialdemokraterna ligger under snittet.⁴³⁾

De senaste undersökningarna av partiorganisationerna på regional och lokal nivå visar även de på en hög beroendegrad av partistöd. I en statistiskt representativ undersökning av kommunerna inom ramen för kommunaldemokratiska forskningsgruppens arbete, kunde jag visa följande:

a) Närmare 2/3 av de undersökta kommunorganisationerna i partierna (M,Fp,C,S,VPK,KDS) hade verksamhetskostnader som till 90 % eller mer finansierades genom kommunalt partistöd under mellanvalåret 1978.

b) Under valåret 1979 sjönk andelen kommunorganisationer i partierna - med denna höga finansieringsgrad - till 1/4.

Av partierna hade folkpartiet flest kommunorganisationer med 90 % finansiering genom kommunalt partistöd, medan socialdemokraterna hade minst.⁴⁴⁾

I min studie av de regionala partiorganisationernas finansiering under åren 1982 och 1983 framkom höga noteringar för beroende av partistöd. Det landstingskommunala partistödet utgjorde totalt omkring 40 % av partiernas inkomster. Variationerna mellan partierna och olika partidistrikt/länsförbund var relativt stora. De små partierna - VPK och KDS - hade de lägsta andelarna under de undersökta åren, ca 30 respektive 10 % av deras totala inkomster finansierades med landstingskommunalt partistöd. Till detta kommer delar av det primärkommunala partistödet som regelmässigt överförs till regional nivå, som bl a ersättning för partiservice av olika slag exempelvis material, utbildning, tjänster eller samordnande aktiviteter mellan partiorganisationer. Tillsammans finansierade de båda stöden i genomsnitt mellan 40 - 70 % av de totala inkomsterna i de regionala partiorganisationerna de aktuella åren.⁴⁵⁾

De flesta västeuropeiska länder har partistöd som framförallt täcker den centrala nivån och de undersökningar som finns av partiernas beroende präglas självfallet av denna inriktning. I en jämförande studie av den offentliga finansieringen andel av partiernas inkomster på nationell nivå i Österrike, Italien, Sverige och Västtyskland från etableringsåren fram till och med 1984 framkom följande bild: Den offentliga finansieringen är den dominerande inkomstkällan för de politiska partierna i dessa länder. I Österrike finns ett något lägre beroende av offentliga medel än i de övriga. Det finns stora variationer mellan partier och mellan år. Små partier, framförallt i Italien, har under vissa år extremvärden på 95-96%.⁴⁶⁾

I Västtyskland infördes 1984 en lagstadgad "50-Prozent-Grenze" vilket innebär att statliga medel inte får överstiga femtio procent av ett partis årliga intäkter. Denna gräns var bl a ett

försök att få en koppling till valkostnadskriteriet även om den samtidigt beslutade, drastiska höjningen av valkostnadsersättningen kan tyckas verka i motsatt riktning. I praktiken kan man konstatera följande resultat: För det första kom partiet die Grünen, som haft det största beroendet av samtliga partier att främst beröras. De "gamla" partierna hade en närmare anpassning till en sådan 50-procents spärr. För det andra har kritiker hävdat att bestämmelsen i grunden endast tar hänsyn till valkostnadsmedel. Det innebär att offentligt stöd till exempelvis stiftelser för utbildning och forskning - som är den praktiska konstruktionen för fördelning av sådana medel till partierna eftersom inga direkta medel får anslås- undantas, likaså den typ av offentlig subventionering som skattereduktion för bidrag till politiska partier utgör.⁴⁷⁾

7.2 Partilivet

Det råder stor samstämmighet bland partiforskare i slutsatsen, att den offentliga finansieringen har fått till effekt att graden av byråkratisering och administrativ professionalism inom partierna har ökat. Visserligen har den allmänna utvecklingen inom organisationer och i samhället i stort också verkat i denna riktning, men den administrativa kapacitet som partierna byggt upp har företrädesvis skett med offentliga medel. I de flesta länder har resursfördelningen varit sådan att den nationella nivån gynnats (inte minst parlamentsgrupperna), vilket påverkat maktfördelningen inom partistrukturerna. Till viss del kan således centralisering inom partier förklaras av partistöden och dess hierarkiska fördelning.⁴⁹⁾

Den modell med "heltäckande" partistöd på alla tre nivåer som finns i bl a Sverige, skapar visserligen administrativa apparater på respektive partinivåer - under förutsättning att medel inte överförs uppåt i hierarkin i hög grad - men har jämförelsevis en mer decentraliserad prägel. ⁴⁹⁾

Både Forsells och mina studier under 1970-talet visade att det svenska kommunala partistödet medförde en stark ökning av de administrativa resurserna på lokal nivå. Kommunblocksreformen medförde en organisationsförändring för partierna på kommunal nivå; sammanslagning av lokalavdelningar till en storavdelning i varje kommun eller en reduktion av antalet lokalavdelningar. Partiernas kommunorganisationer blev mottagare av det kommunala partistödet och kom att i hög grad behålla och förbruka resurserna där. Dessa medel har i hög grad granterat partiorganisationerna vissa administrativa basresurser. Anslagen till substrukturen - lokalavdelningarna - har utgjort en marginell del av partiernas kostnader. Endast socialdemokraterna och centerpartiet har anslagit sådana bidrag. Både kommunblocksreformen och partistödsreformen gynnade således en centralisering inom partierna på det lokala planet.

Den administrativa upprustningen inom partierna är både på gott och ont. Om partiorganisationernas resurser i alltför hög grad binds i denna typ av fasta kostnader blir aktivitetssidan lidande. Det finns risk för att medlemmarna "överlåter" partiarbetet till ombudsmän och tjänstemän och minskar de egna frivilliga arbets-

insatserna. I bästa fall utför den administrativa apparaten en effektiv service och underlättar planering, kommunikation och samarbete i partiarbetet.

De svenska partistöden är liksom i andra länder starkt kopplade till partiernas styrka. Principen är viktig eftersom den offentliga finansieringen skulle kunna utvecklas till ett gigantiskt pensionssystem, där partierna kan överleva under lång tid trots kontinuerliga valförluster. Partistödsreglerna har i flera länder utformats så att bidragsgivningen fått en successiv anpassning till valutslagen; ett system som torde underlätta partiernas anpassning till ett försämrat läge.

Det kommunala partistödets mandatbaserade utformning ger parti som går kraftigt tillbaka i ett kommunalval en motsvarande stor förlust i partistöd. Enligt min undersökning av partiernas valförluster vid 1982 års landstingsval, skapade sådana situationer svåra akuta ekonomiska problem för de drabbade partiorganisationerna. För folkpartiet som i landstingsvalet 1982 förlorade 77 mandat och inledde den nya mandatperioden med enbart 100 platser kvar i landets landsting, innebar det i rena pengar en förlust på motsvarande 2,7 miljoner kronor år 1983. Den omedelbara konsekvensen blev en nedskärning av anställd personal och i vissa fall samordning av kansliresurser mellan länsförbund, samt att riksorganisationen tog ett större arbetsgivaransvar för den kvarvarande personalen på regional nivå.⁵⁰)

Trots massmediernas ökade betydelse för valkampanjer och politisk debatt visar undersökningar från sjuttioalet att partiernas utåtriktade mötesverksamheten ökat på lokal nivå, att partierna kunnat bibehålla en viss mellanvalsaktivitet och att den kommunala informationen ökat. De kommunala partistöden har här varit en nödvändig förutsättning för denna utveckling. Utan dessa resurser har sannolikt vissa partiorganisationer "legat i träda" under mellanvalår för att leva upp under några veckor varje valår; dvs den valapparatsmodell som är vanlig i många andra länder.⁵¹)

7.3 Den politiska styrelsen.

Många debattörer har varnat för risken att den offentliga finansieringen kan konservera den rådande partistrukturen och försvåra för nya grupperingar och partier att konkurrera om väljarna. Ett uttryck för medvetenheten hos beslutsfattare i olika länder om denna tänkbara konsekvens, är utvecklingen mot lägre trösklar för berättigande av partistöd.

I Sverige infördes avtrappat statligt partistöd 1972 som medgav parti som erhållit 2,5 % av rösterna i riksdagsval rätt till partistöd. Inte förrän valet 1988 kan denna bestämmelse tillämpas, efter det att KDS har brutit vallen. I Västtyskland sänktes spärren från 2,5 till 0,5 efter ett utslag i författningsdomstolen. I Danmark är reglerna, som tidigare har visats, utomordentligt generösa.

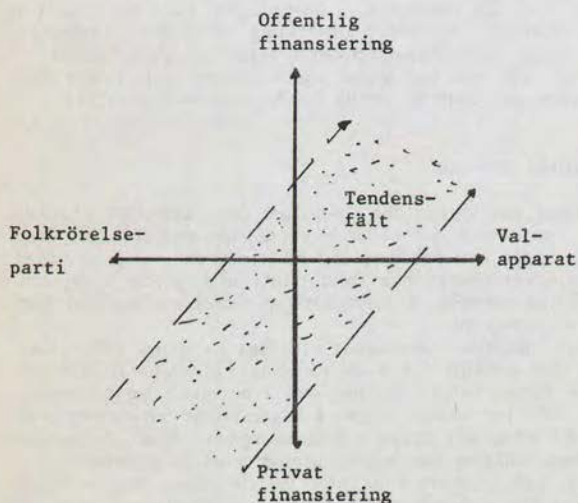
Partistöd, valsystemets 4 % spärr till riksdagen, begränsningar i tid och plats för små och nya partier i massmedia - främst TV-psykologiska spärrar i valmanskåren skapar tillsammans en tröskel

som är svår att forcera. Årets val visar dock att det fortfarande är möjligt för ett nytt parti att göra inbrytningar i riksdagen.

I kommunerna råder i viss mån en annan verklighet, bl a saknas någon spärr i valsystemet. Det medför en mångfald i de lokala partisystemen med inslag av lokala partier av temporär karaktär. Kretsen av partier som är berättigade till kommunalt partistöd är därmed vidare i de lokala sammanhangen än på riksplånet. I Sverige kan "dagssländepartier" som får mandat i en kommun även erhålla kommunalt partistöd; bestämmelser med krav på exempelvis organisation, särskilda regler för i vilka former bidragen ska handhas (bankkonto som inte får nyttjas till annat etc) finns inte. I extremfallet kan en privatperson överta resurser efter det att partiet upphört.

De politiska partierna har en viktig roll i den politiska demokratin; både att gemensamt med andra partier ta ansvar för den politiska styrelsen - det politiska beslutsfattandet på skilda nivåer, valen, kandidaterna och det politiska ledarskapet, och dessutom enligt den normativa demokratimodellen kanalisera ett regelbundet, brett politiskt deltagande bland människor. Den italienske partiforskaren LaPalombara konstaterar med viss uppgivenhet att trots partiernas centrala betydelse i det politiska livet, befinner sig partierna i händerna på en relativt liten grupp människor som gör det politiska livet till en egen profession.⁵²⁾

Figur 7.1 Tendenser i utvecklingen av partikaraktär och parti-finansiering

Här ligger den offentliga finansieringens högriskfält, nämligen att partiföreträdare i rollen som beslutsfattare beviljar sitt parti offentliga medel, så att det alltmer utvecklar en särställning som successivt leder till en integrering med statsapparaten. Finns det en risk att utvecklingen går mot att även partikansliet och ombudsmännen eller mindre integreras i den kommunala förvaltningen? Utan tvivel skulle det vara ett demokratiproblem om partierna på detta sätt blev beroende av och invädda i den förvaltning man vill styra.

Diskussionen kan även struktureras som i figur 7.1. Tendenserna i partiutvecklingen knyts till två fundamentala dimensioner. Den ena gäller partikaraktären och varierar från folkrörelseparti till valapparat, dvs är egentligen en participations- och idévitalitetsdimension. Den andra gäller finansieringen och varierar mellan ett helt privat läge och ett totalt offentligt finansierat läge. Tendenserna kan illustreras med ett fält som går från ett privat finansierat system med folkrörelsepräglade partier till offentligt finansierade valapparater. Huruvida detta tendensfält också representerar en nödvändig rörelseriktning är emellertid en annan frågeställning. Förhoppningarna bland partiföreträdarna knyts ofta till möjligheten att kombinera den offentliga finansieringen med folkrörelsepartiet i det postindustriella samhället.

Det går också att vrida perspektivet mot statens behov av styrelsekapacitet och effektiva politiska strukturer. Genom att stödja partierna ekonomiskt upprätthåller staten i vid mening den politiska stabiliteten.

Avslutningsvis kan komplexiteten i problemställningen illustreras genom följande citat av den engelske partiforskaren Michael Pinto-Duschinsky:

"Reforms that ignore the essence of the problem and deal only with its institutional manifestations will not provide a solution. To increase the number of constituency agents by subsidizing them from the public purse is not likely, in itself, to increase popular participation in local party organizations" 53).

NOTER

1) Analys av riksdagsdebatten och pressdebatten 1965, samt riksdagsdebatten 1969 i Gidlund, G, M, Partistöd. LiberFörlag/CWK. Gleerup, Lund 1983 kap 5.

2) ibid. Se även Gidlund, G, Det kommunala partistödet. En studie av kommunernas och landstingens stöd till politiska partier. Ds C 1985:8. 1983 års Demokratiberedning.

- 3) Exempelvis: Pinto-Duschinsky, M, British Political Finance 1830-1980. American Enterprise Institute for Public Policy Research, Washington D.C 1981 s 273 ff; Nassmacher, K-H, Öffentliche Parteienfinanzierung in Westeuropa: Implementationsstrategien und Problembe­stand in der Bundesrepublik Deutschland, Italien, Österreich und Schweden. Uppsats i Politische Vierteljahrsschrift, Heft 1, März 1987. Winter, R, K, Jr in ass. with Bolton, J, R; Campaign Financing and Political Freedom American Enterprise Institute for Public Policy Research, Washington, D.C 1973.
- 4) Gidlund, G , 1983. a.a.
- 5) Thermaenius, E, Sveriges politiska partier. Hugo Gebers Förlag, Stockholm 1933, citat s 12.
- 6) Proposition 1965:174. Justitiminister Kling: FK. 41:34 samt proposition 1969:126.
- 7) Gidlund, G & Gidlund, Je, Partiernas liv och folkrörelsens villkor. Uppsats i Makten från folket. 12 uppsatser om folkstyrelsen. Folkstyrelsekommitte'n. Liber Allmänna Förlaget, Helsingborg 1985.
- 8) SOU 1972:62 s 56.
- 9) Pkt 1-4: Proposition 1965:174, pkt 5 från 1969 - proposition 126, pkt 6 från 1972 (1971 års partistödsutredning).
- 10) Lag om statligt stöd till politiska partier. 1972:625.
- 11) Duverger, M, Political Parties, Wiley, New York 1954.
- 12) Heidenheimer, A, Comparative Party Finance: Notes on Practices and Towards a Theory. Uppsats i Journal of Politics, Vol 25. 1963.
- 13) Koole, R, The "Modesty" of Dutch Party Finance. Uppsats i Comparative Political Finance in the 1980s. Ed. H Alexander. Vol 7 i Advances in Political Science: An International Series.
- 14) Gidlund, G & Gidlund, Je, Vad sker i de politiska partierna?. Artikel i SvD 1986-04-03.
- 15) Gidlund, G, The Costs of Party Performance in Sweden. Paper prepared for presentation at the XIVth World Congress of the Internationell Political Science Association (IPSA) in Washington D.C., USA, 1988. Material: partiernas verksamhetsberättelser 1979-1986. I förekommande fall kongressprotokoll, muntliga/skriftliga upplysningar från partikassörer.
- 16) 1983, 1984 och 1986 var lotteriinkomsterna (i medeltal 10,7 miljoner kronor för dessa år) högre än motsvarande för medlemsavgifter. SAP:s verksamhetsberättelser.

17) Citat ur massbrev "De fem högsta vinsterna värda 3 1/2 miljoner", A-lotteriet 1988.

18) Gidlund, G, IPSA-paper, 1988 a.a.

19) Gidlund, Je & Gidlund, G, Ty riket är ditt och makten. De politiska partiernas roll i svenska kommuner. Ds Kn 1981:15, kap 3.

20) Se exempelvis Heard, A, The Costs of Democracy, Chapel Hill: University of North Carolina Press, 1960.

21) New York Times, 1988-08-17.

22) Exempelvis von Arnim, H,H, Verfassungsrechtliche Aspekte der Neuregelung der Parteienfinanzierung 1984. Ur Aus Politik und Zeit Geschichte B8/84. 25 Feb 1984.

23) SOU 1951:56

24) Överenskommelse dec 1980. Första rapporten sommaren 1981.

25) Gidlund, G, 1983, a.a.

26) ibid

27) VPK:utspel 1968. se även Uttalande av VPK:s VU 1986-08-15 (ur verksamhetsberättelse, nr 3, 1987)

28) Facklig och politisk samverkan, SAP, 1984. Partistyrelsens förslag till partikongressen 1987.

29) Gidlund, G, 1983, a.a.

30) Pinto-Duschinsky, M, 1981, a.a.; Kool, R, 1988, a.a.

31) von Arnim, H, H, Staatliche Fraktionsfinanzierung ohne Kontrolle? Hefte 62 (Karl-Bräuer-Institut des Bundes der Steuerzahler), 1987.

32) Nassmacher, K-H, 1987, a.a.

33) Kanslidelen kan, om parti så önskar, betalas till RD-kansli enligt SOU 1972:62, sid 53. Framgår även av partibidragsnämndens ansökningsblankett.

34) Gidlund, G, IPSA-paper, 1988, a.a.

35) SOU 1972:62, Frief, K-H, Parteienfinanzierung im Spannungsfeld von Burgereleichheit und staatlicher Neutralitätspflicht. (ur Aus Politik und Zeit..., B8/84); Nassmacher, K-H, 1987, a.a.

36) Nassmacher, K-H, 1987, a.a.

- 37) SOU 1972: 62, Wiberg, M, Public Financing of Political Parties as a Guarantee for Political Pluralism in Finland. Paper to be presented at the ECPR Joint Sessions of Workshops, Rimini, Italy, 1988.
- 38) Partilagen 10/69. Lag om ändring av partilagen 1048/86.
- 39) Lov om økonomisk støtte til politiske partier m.v. Lov nr. 940. 1986.
- 40) Oversikt over støtteordningene til de politiske partier. (Forbruker- og administrasjonsdepartementet. 2 jan 1984). Ur statsbudgeten för 1988/1989 (kap 1525 Tilskudd til de politiske partier)
- 41) Gidlund, G, 1985, a.a.
- 42) Gidlund, G, IPSA-paper, 1988, a.a.
- 43) ibid.
- 44) Gidlund, G, 1983, kap 7, a.a.
- 45) Gidlund, G, 1985, a.a.
- 46) Nassmacher, K-H, 1987, a.a.
- 47) Friauf, K, H, 1984, a.a.; von Arnim, H, H, 1984, a.a.
- 48) Pinto-Duschinsky, M, 1981, a.a.; Nassmacher, K-H, 1987, a.a.
- 49) Forsell, H, SOU 1972:52 samt SOU 1975:18; Gidlund, G, 1983, kap 7, a.a.
- 50) Gidlund, G, 1985, a.a.
- 51) Gidlund, G, 1983, kap 7, a.a.
- 52) LaPalombara, J, Democracy. Italian Style, Yale University Press, New Haven and London, 1987, s 217.
- 53) Pinto-Duschinsky, M, 1981, s 287, a.a.

Statens offentliga utredningar 1988

Kronologisk förteckning

1. Översyn av utlänningslagsstiftningen. A.
2. Kortare väntan. A.
3. Arbetsolycka - "olycka" eller arbetsmiljöbrott? A.
4. Kunskapsöverföring genom företagsutveckling. UD.
5. Samerätt och sameting. Ju.
6. Provning och kontroll i internationell samverkan. I.
7. Frihet från ansvar. Ju.
8. En ny skyddslag. Fö.
9. Sverigeinformation och kultursamarbete. UD.
10. Rätt adress. Fi.
11. Öppenhet och minne. U.
12. Civil personal i försvaret. Fö.
13. Handel med optioner och terminer. Fi.
14. Översyn av bostadsrättslagen. Bo.
15. Medborgarkommissionens rapport om svensk vapenexport. SB.
16. SÄPO-Säkerhetspolisens inriktning och organisation. Ju.
17. Reklamskatten. Fi.
18. Rapport av den parlamentariska kommissionen med anledning av mordet på Olof Palme. Ju.
19. U-lands- och biståndsinformation. UD.
20. En förändrad ansvarsfördelning och styrning på skolområdet. U.
21. Ny taxeringslag - Reformerad skatteprocess. Del 1. Fi.
22. Ny taxeringslag - Reformerad skatteprocess. Del 2. Fi.
23. SIESTA - Ett internationellt institut för värdering av miljöriktig teknik. UD.
24. Lotteri i radio och TV. U.
25. Förtäring och utveckling. C.
26. Frikommunförsöket. C.
27. Lönegarantin och förmånsrättsordningen - om lönegarantis betydelse för det ökade antalet företagskonkurser. A.
28. Videovåld II - förslag till åtgärder. U.
29. Förtäring av kreditmarknaden. Fi.
30. Arbetsdomstolen. A.
31. Översyn av upphovsrättslagstiftningen. Delbetänkande 4. Ju.
32. Läge för vindkraft. Bo.
33. Släpp kopiorna fria. Fi.
34. Dalälven - en miljöinsats. ME.
35. Offentlig lönestatistik. Behov och produktionsformer. Fi.
36. Effektiv statlig lokalförsörjning. Fi.
37. Statens ansvar för spridning och visning av värdefull film. U.
38. Ågande och inflytande i svenskt näringsliv. I.
39. Mål och resultat - nya principer för det statliga stödet till föreningslivet. C.
40. Föräldrar som förmyndare, m.m. Ju.
41. Tidig och samordnad rehabilitering - Samverkansmetoder och rehabiliteringsinriktad ersättning m.m. S.
42. Statens roll vid finansiering av export. UD.
43. Folk- och bostadsräkningar i framtiden. C.
44. Kontroll av kemiska produkter och varor. ME.
45. Vissa internationella skattefrågor. Fi.
46. Tillfälligt handel. Fi.
47. Kommunalt stöd till de politiska partierna. C.

Statens offentliga utredningar 1988

Systematisk förteckning

Statsrådsberedningen

Medborgarkommissionens rapport om svensk vapenexport. [15]

Justitiedepartementet

Samerätt och sameting. [5]
Frihet från ansvar. [7]
SÄPO-Säkerhetspolisens inriktning och organisation. [16]
Rapport av den parlamentariska kommissionen med anledning av mordet på Olof Palme. [18]
Översyn av upphovsrättslagstiftningen. Delbetänkande 4. [31]
Föräldrar som förmyndare, m.m. [40]

Utrikesdepartementet

Kunskapsöverföring genom företagsutveckling. [4]
Sverigeinformation och kultursamarbete. [9]
U-lands- och biståndsinformation. [19]
SIESTA - Ett internationellt institut för värdering av miljöriktig teknik. [23]
Statens roll vid finansiering av export. [42]

Försvarsdepartementet

En ny skyddslag. [8]
Civil personal i försvaret. [12]

Socialdepartementet

Tidig och samordnad rehabilitering - Samverkansmetoder och rehabiliteringsinriktad ersättning m.m. [41]

Finansdepartementet

Rätt adress. [10]
Handel med optioner och terminer. [13]
Reklamskatten. [17]
Ny taxeringslag - Reformerad skatteprocess. Del 1. [21]
Ny taxeringslag - Reformerad skatteprocess. Del 2. [22]
Förnyelse av kreditmarknaden. [29]
Släpp kopiorna fria. [33]
Offentlig lönestatistik. Behov och produktionsformer. [35]
Effektiv statlig lokalförsörjning. [36]
Vissa internationella skattefrågor. [45]
Tillfällig handel. [46]

Utbildningsdepartementet

Öppenhet och minne. [11]

En förändrad ansvarsfördelning och styrning på skolområdet. [20]
Lotteri i radio och TV. [24]
Videovåld II - förslag till åtgärder. [28]
Statens ansvar för spridning och visning av värdefull film. [37]

Arbetsmarknadsdepartementet

Översyn av utlänningslagstiftningen. [1]
Kortare väntan. [2]
Arbetsolycka - "olycka" eller arbetsmiljöbrott? [3]
Lönegarantin och förmånsrättsordningen - om lönegarantins betydelse för det ökade antalet företagskonkurser. [27]
Arbetsdomstolen. [30]

Bostadsdepartementet

Översyn av bostadsrättslagen m.m. [14]
Läge för vindkraft. [32]

Industridepartementet

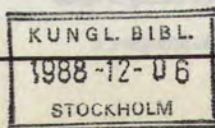
Provning och kontroll i internationell samverkan. [6]
Ågande och inflytande i svenskt näringsliv. [38]

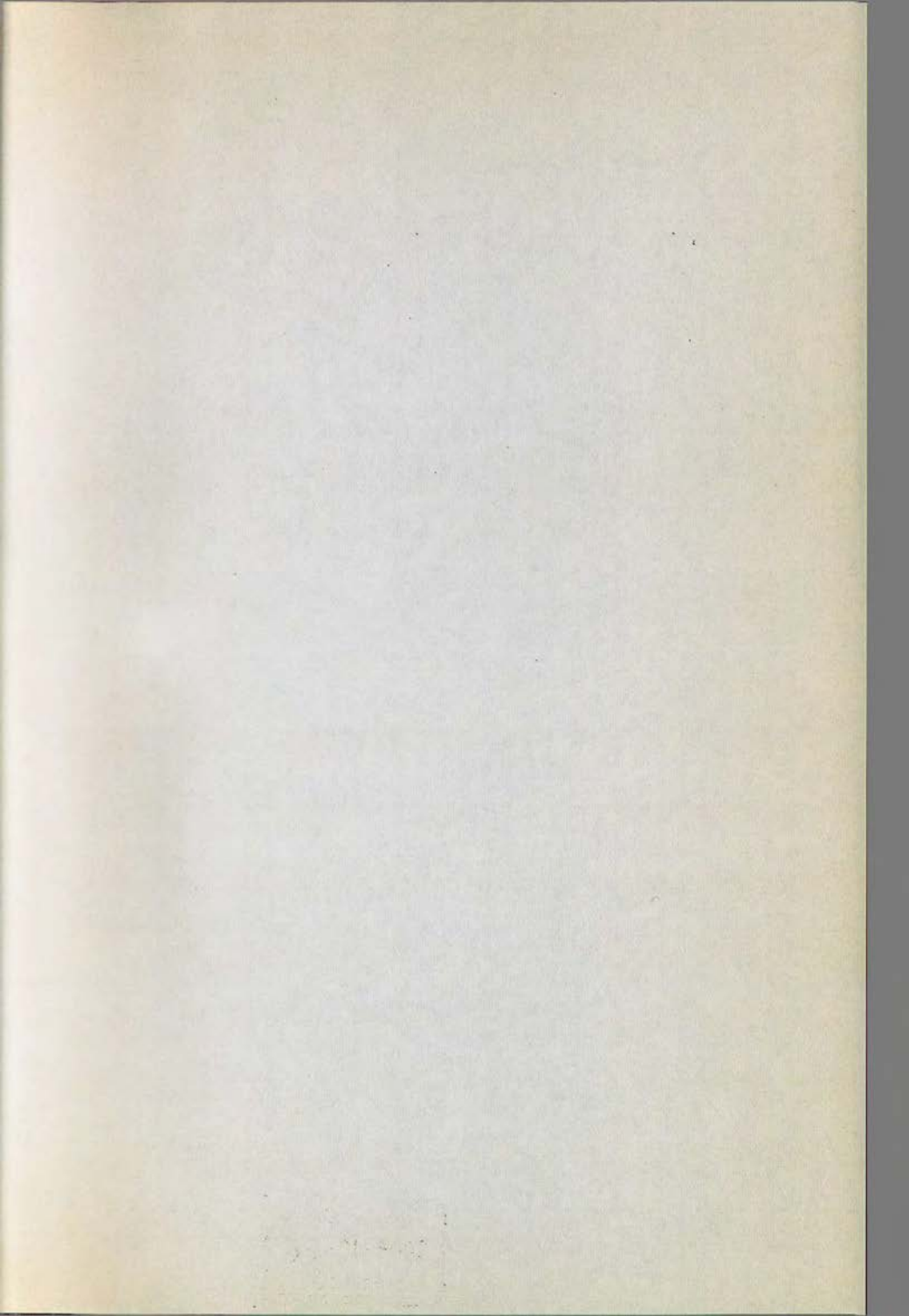
Civildepartementet

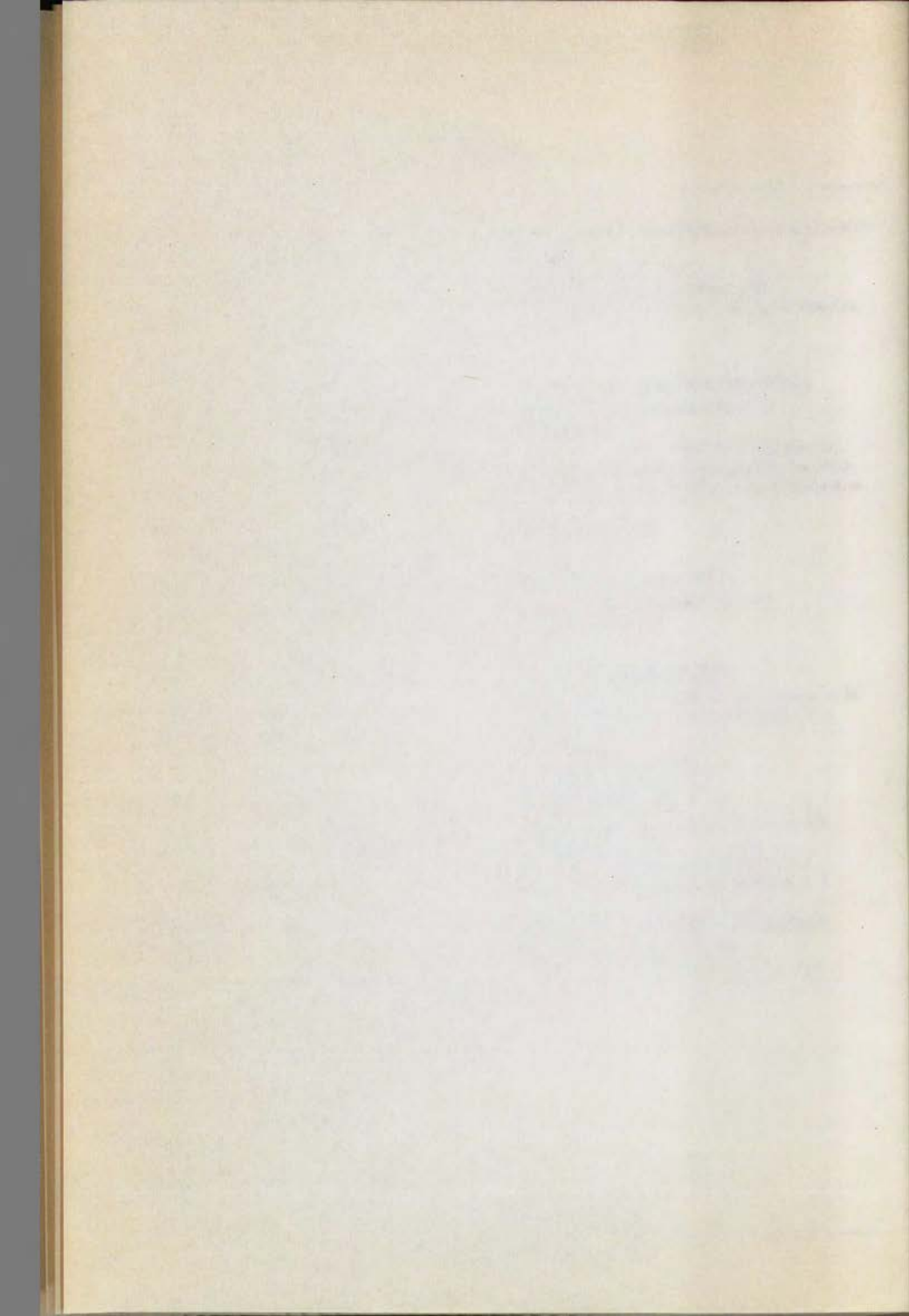
Förnyelse och utveckling. [25]
Frikommunförsök. [26]
Mål och resultat - nya principer för statens stöd till föreningslivet. [39]
Folk- och bostadsräkningar i framtiden. [43]
Kommunalt stöd till de politiska partierna. [47]

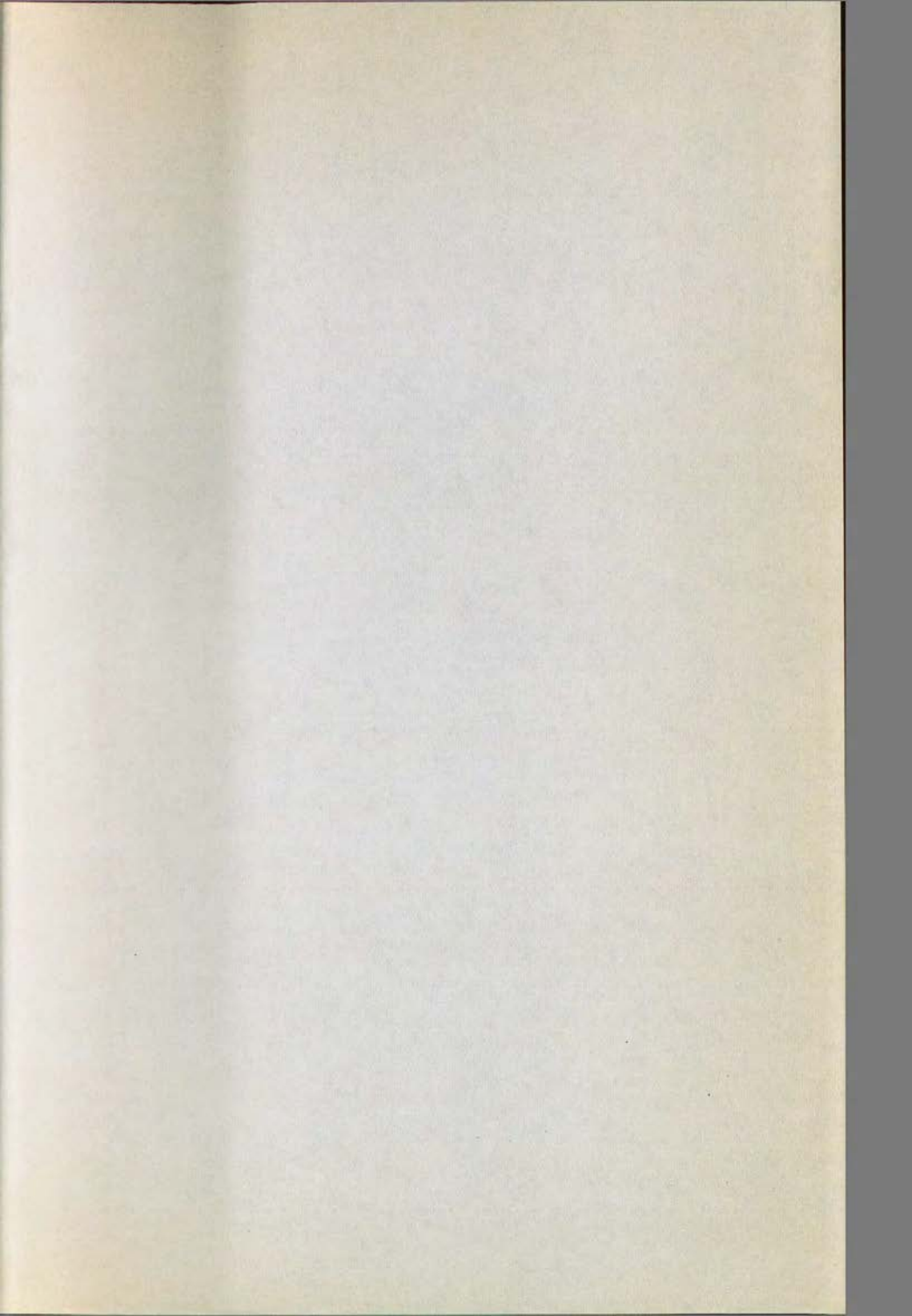
Miljö- och Energidepartementet

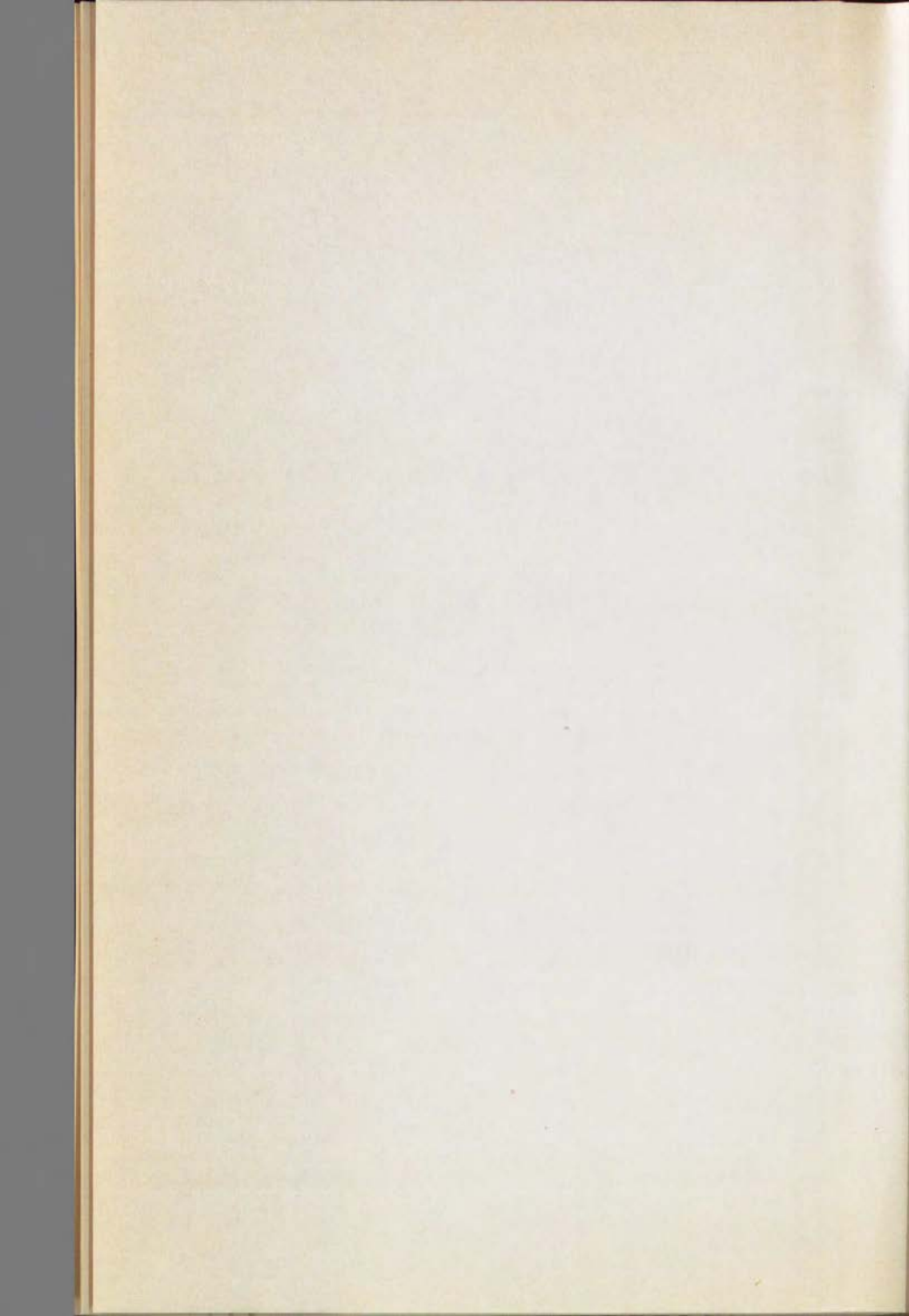
Dalälven - en miljösatning. [34]
Kontroll av kemiska produkter och varor. [44]

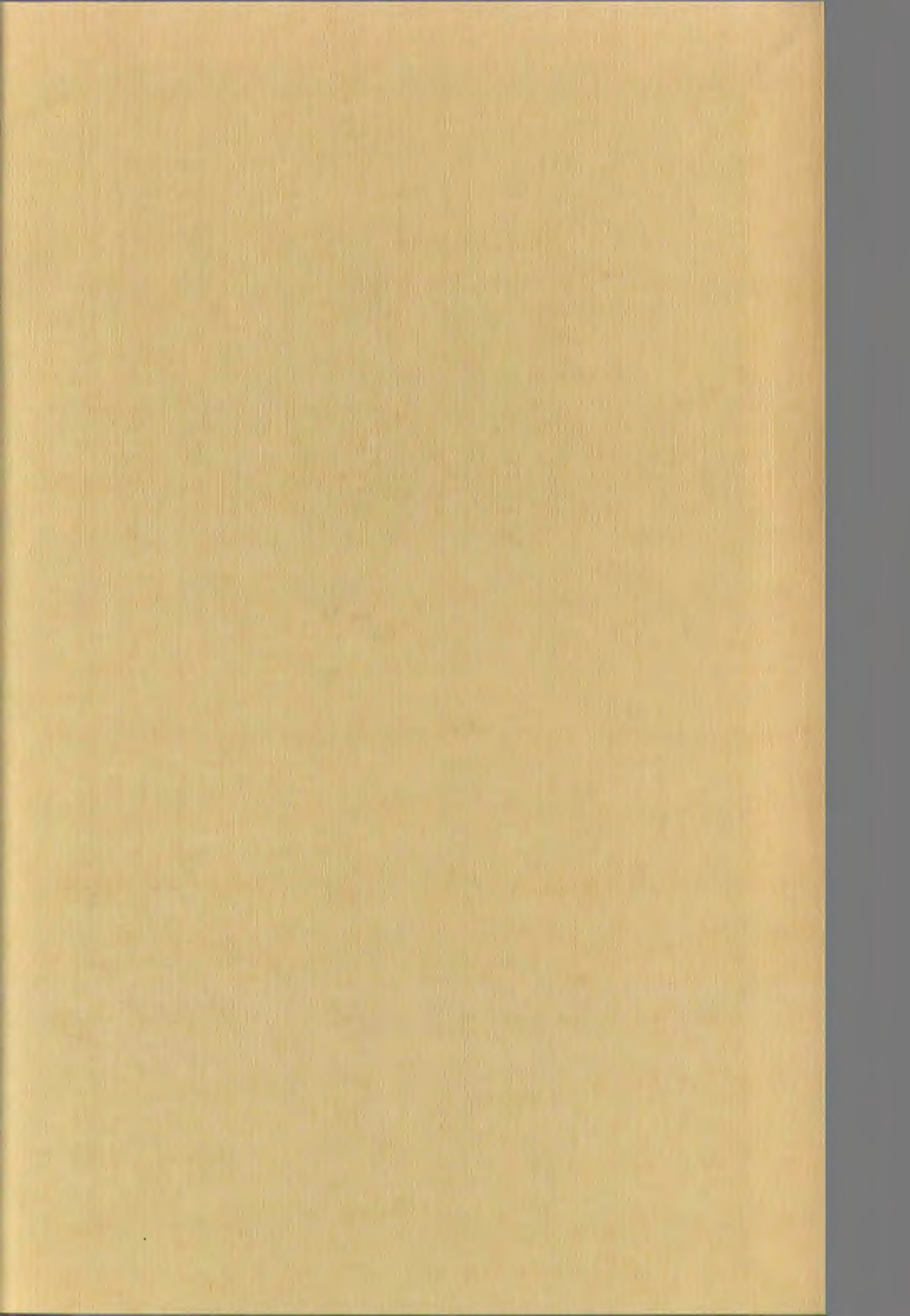

ALLMÄNNA FÖRLAGET

ISBN 91-38-10220-X
ISSN 0375-250X